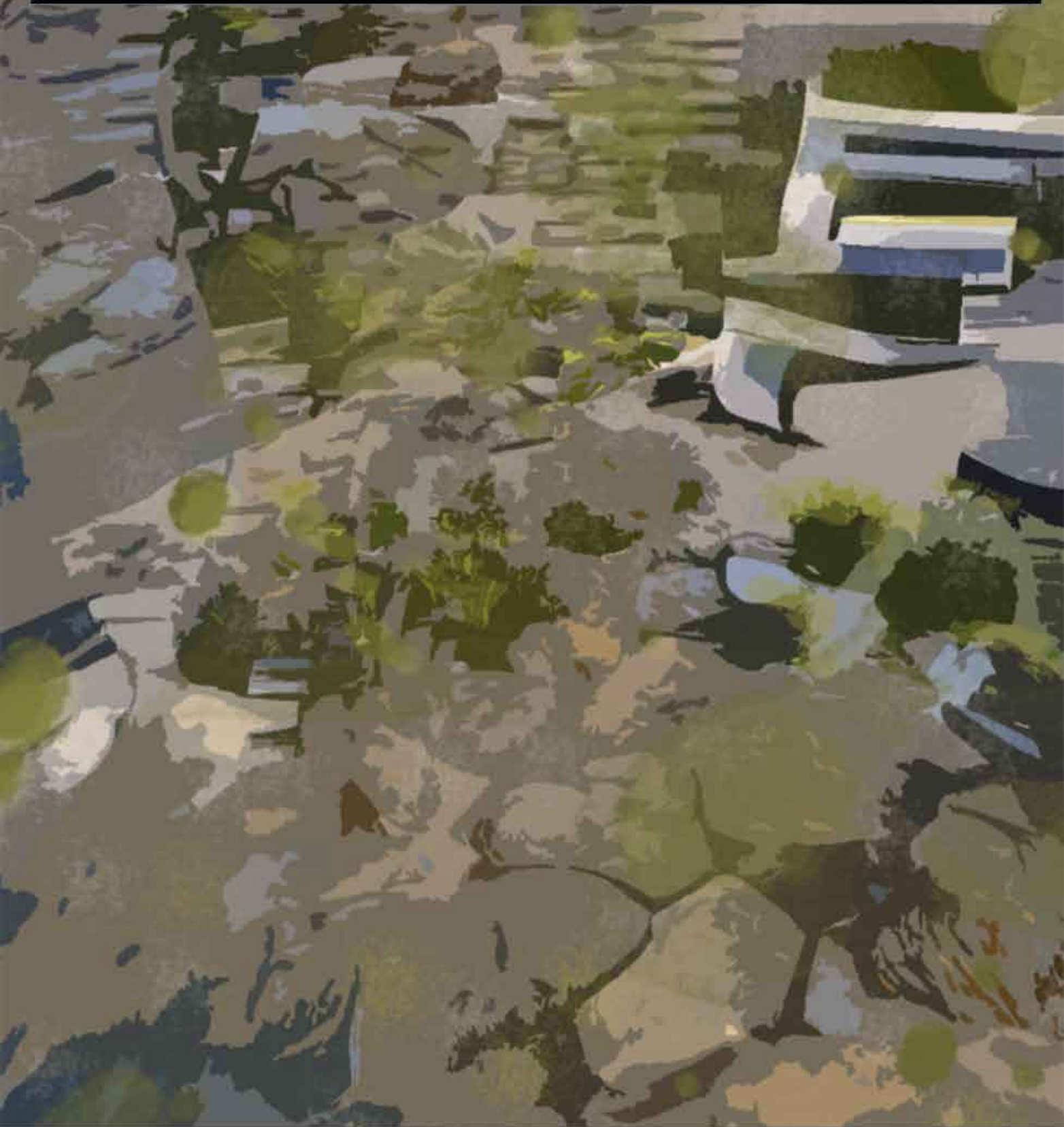

Türkiye
Peyzaj
Araştırmaları
Dergisi

Turkish
Journal of
Landscape
Research

Yıl: Aralık 2021 Cilt: 4 Sayı:2 / Year: December 2021 Volume:4 Number:2

e-ISSN: 2645-8942

EDİTÖR KURULU/EDITORIAL BOARD

Editör/Editor in Chief	Prof. Dr. Öner DEMİREL
Yardımcı Editörler/Co-Editors	Prof. Dr. Banu Çiçek KURDOĞLU Doç. Dr. Elif BAYRAMOĞLU Doç. Dr. Ertan DÜZGÜNEŞ Doç. Dr. Ömer K. ÖRÜCÜ Doç. Dr. E. Seda ARSLAN
Lisan Editörleri/Language Editors	Doç. Dr. Elif TOKDEMİR DEMİREL Dr. Işıl Günseli KAÇAR
İstatistik Editörleri/Statistics Editors	Prof. Dr. Yılmaz ÇATAL Doç. Dr. Oytun Emre SAKICI
Alan Editörleri/Section Editors	Prof. Dr. Muzaffer YÜCEL Prof. Dr. Kemal Tuluhan YILMAZ Prof. Dr. Şükran ŞAHİN Prof. Dr. Alper ÇABUK Prof. Dr. Atila GÜL Prof. Dr. Hakan ALPHAN Prof. Dr. Ömer İskender TULUK Prof. Dr. Turan YÜKSEK Prof. Dr. Y. Çağatay SEÇKİN Doç. Dr. F. Ayçim TÜRER BAŞKAYA Doç. Dr. Saye Nihan ÇABUK Doç. Dr. Şebnem ERTAŞ BEŞİR Doç. Dr. Kürşad DEMİREL Doç. Dr. Ersin TÜRK Doç. Dr. Ümit ARPACIOĞLU Dr. Öğr. Üyesi S Sevinç KURT KONAKOĞLU Dr. Öğr. Üyesi Nedim KEMER Dr. Öğr. Üyesi Sima POUYA Dr. Öğr. Üyesi M. Bihter BİNGÜL BULUT
Dizgi Editörleri/Publishing Editors	Arş. Gör. Tuba Gizem AYDOĞAN Arş. Gör. Seyhan SEYHAN Almira UZUN Çağıl ÇARDAK

DANIŞMA KURULU/ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Abdullah KELKİT

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Prof. Dr. Adnan KAPLAN

Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Alper ÇOLAK

İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Aybike Ayfer KARADAĞ

Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Aydın ÖZDEMİR

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Bülent CENGİZ

Bartın Üniversitesi

Prof. Dr. Bülent YILMAZ

İnönü Üniversitesi

Prof. Dr. Elif Ebru ŞİŞMAN

Namık Kemal Üniversitesi

Prof. Dr. Engin NURLU

Ege Üniversitesi

Prof. Dr. Figen İLKE

Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Hakan ALTINÇEKİÇ

İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Hakan DOYGUN

İzmir Demokrasi Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan YILMAZ

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Latif Gürkan KAYA

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Prof. Dr. Levent GENÇ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Akif IRMAK

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Murat AKTEN

Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Murat ÖZYAVUZ

Namık Kemal Üniversitesi

Prof. Dr. Murat ZENGİN

Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Oğuzhan SARIKAYA

Bursa Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Osman UZUN

Düzce Üniversitesi

Prof. Dr. Rüya YILMAZ

Namık Kemal Üniversitesi

Prof. Dr. Saniye Gül GÜNEŞ

Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Serkan ÖZER

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Serpil ÖNDER

Selçuk Üniversitesi

Prof. Dr. Sevgi YILMAZ

Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Sonay ÇEVİK

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Süha BERBEROĞLU

Çukurova Üniversitesi

Prof. Dr. Şevket ALP

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Zöhre POLAT

Adnan Menderes Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet BENLİAY

Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Alper SAĞLIK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

DANIŞMA KURULU/ADVISORY BOARD

Doç. Dr. Bahar BAŞER

Coventry University / Stellenbosch University

Doç. Dr. Banu ÖZTÜRK KURTASLAN

Selçuk Üniversitesi

Doç. Dr. Buket ÖZDEMİR IŞIK

Avrasya Üniversitesi

Doç. Dr. Canan CENGİZ

Bartın Üniversitesi

Doç. Dr. Çiğdem SAKICI

Kastamonu Üniversitesi

Doç. Dr. Derya SARI

Artvin Çoruh Üniversitesi

Doç. Dr. Doruk Görkem ÖZKAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Ebru ERBAŞ GÜLER

İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Fűrüzan ASLAN

Kırklareli Üniversitesi

Doç. Dr. Meltem ERDEM KAYA

İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Murat YEŞİL

Ordu Üniversitesi

Doç. Dr. Oğuz KURDOĞLU

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Ömer ATABEYOĞLU

Ordu Üniversitesi

Doç. Dr. Ömer Lütfü ÇORBACI

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Doç. Dr. Pervin YEŞİL

Ordu Üniversitesi

Doç. Dr. Sara DEMİR

Bursa Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Serap YILMAZ

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Sevgi ÖZTÜRK

Kastamonu Üniversitesi

Doç. Dr. Tuğba DÜZENLİ

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Zeynep PİRSELİMOĞLU BATMAN

Bursa Uludağ Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Taki Can METİN

Kırklareli Üniversitesi

Dr. Yıldıray LİSE

Doğa Koruma Merkezi Vakfı

Dr. Ayşegül ORUÇKAPTAN

Nilüfer ARAÇ

WWF

Bu sayı için/For this issue

HAKEM LİSTESİ/ REVIEWER LIST

(Alfabetik sırayla/Alphabetical order)

Aysun ÇELİK ÇANGA	Dr. Öğretim. Üyesi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Assist Prof. Dr. Tokat Gaziosmanpaşa University
Derya GÜLÇİN	Doç. Dr. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Assoc. Prof. Dr. Aydın Adnan Menderes University
Elif SÖNMEZ	Doç. Dr. Altınbaş Üniversitesi Assoc. Prof. Dr. Altınbaş University
Elif ŞATIROĞLU	Dr. Öğr. Üyesi Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Assist Prof. Dr.Recep Tayyip Erdoğan University
Gözde ÇAKIR KIASIF	Dr. Öğr. Üyesi Haliç Üniversitesi Assist Prof. Dr.Haliç University
Işıl KAYMAZ	Dr. Öğr. Üyesi Ankara Üniversitesi Assist Prof. Dr.Ankara University
İsmail Emre KAVUT	Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Assoc. Prof. Dr. Mimar Sinan Fine Arts University
Levent BAŞAYİĞİT	Prof. Dr. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Mert DEDEOĞLU	Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Assoc. Prof. Dr. Selçuk University
Mert EKŞİ	Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Assoc. Prof. Dr.İstanbul University-Cerrahpaşa
Neslihan YILDIZ	Dr. Öğr. Üyesi İstanbul Gedik Üniversitesi Assist Prof. Dr.İstanbul Gedik University
Sertaç GÜNGÖR	Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Assoc. Prof. Dr.Selçuk University

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

	PAGE
DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE	
DİKEY BAHÇE UYGULAMALARININ YAŞANABİLİR ÇEVREYE SUNDUĞU KATKILAR <i>CONTRIBUTIONS OF VERTICAL GARDENING APPLICATIONS TO THE LIVABLE ENVIRONMENT</i> Ferhat KALAY, Esin SARIMAN ÖZEN.....	64 - 77
ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLES	
TARİHİ BİR MEYDANIN PEYZAJ TASARIMI: ÇANAKKALE ZAFER MEYDANI <i>LANDSCAPE DESIGN OF A HISTORICAL SQUARE: ÇANAKKALE ZAFER SQUARE</i> Füsun ERDURAN NEMUTLU.....	78 - 88
MÜSTAKİL YAPILARDA İÇ MEKAN VE ÇEVRE İLİŞKİSİNİN BİYOFİLİK TASARIM BAĞLAMINDA ELE ALINMASI <i>CONSIDERING THE RELATIONSHIP BETWEEN INTERIOR SPACE AND ENVIRONMENT IN DETACHED BUILDINGS IN THE CONTEXT OF BIOPHILIC DESIGN</i> Nihan ÜNAL.....	88 - 99
KONYA İLİ ARAZİ KULLANIM/ÖRTÜSÜ DEĞİŞİM ANALİZİ <i>LAND USE / LAND COVER CHANGE ANALYSIS OF KONYA PROVINCE</i> Sefa Furkan SELÇUK, Meltem SARIOĞLU CEBEÇİ, Berk KÖKER, Zinnur YILMAZ.....	100 - 114
ORDU İLİ ALTINORDU İLÇESİNDEKİ CADDE VE SOKAK ADLARININ PEYZAJ TERİMLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ <i>EVALUATION OF STREET NAMES IN ORDU-ALTINORDU IN THE CONTEXT OF LANDSCAPE TERMS</i> Pervin YEŞİL, Mesut GÜZEL.....	115 - 128
SOSYAL DEĞİŞİM VE POPÜLER KÜLTÜRÜN TARİHİ MEKÂNLARDAKİ ETKİSİ: İSTİKLAL CADDESİ ÖRNEĞİ <i>THE EFFECT OF SOCIAL CHANGE AND POPULAR CULTURE IN HISTORICAL PLACES: THE CASE OF İSTİKLAL AVENUE</i> Nilüfer KART AKTAŞ, Betül Rüveyda AY AK.....	129-145

DIKEY BAHÇE UYGULAMALARININ YAŞANABİLİR ÇEVREYE SUNDUĞU KATKILAR

Ferhat KALAY¹, Esin SARIMAN ÖZEN^{2*}

¹Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
ferhatkalay@gmail.com ORCID: 0000-0002-2742-4378

^{2*}Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye,
esin.sariman@msgsu.edu.tr ORCID: 0000-0003-0553-117X

Özet

İnsanlık tarihi boyunca mimarlık alanlarında sürekli gelişmeler yaşanmış, mimarlık ile daima iç içe olan bahçe tasarımları; tarımsal amaçlarla kullanılmayan ötesinde, bitkilerin coğrafi şartların oluşturduğu iklimsel koşullardan korunması ve estetik amaçlarla kullanıldığı görülmektedir. Mezopotamya’da Babil’in Asma Bahçeleri ile başlayan dikey bahçe uygulamalarına Viking mimarisi ve Roma Dönemi mimarisinde de rastlanmaktadır. Günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte, mimarinin yapıtaşı olan malzemelerin çeşitli biçimlerde üretiminin ve şehirleşmenin hızla artarak insanların doğadan uzaklaştığı görülmektedir. Şehirleşmenin artmasıyla birlikte insanlar çok katlı ve doğal havalandırmanın olmadığı mekanlarda yaşamını sürdürmekte ve şehirlerde oluşan kentsel ısı adası etkisinin artmasıyla birlikte bir takım sağlık sorunları yaşamaya başlamışlardır. Mimarlar doğayı yaşadıkları mekanlara taşıyarak dikey bahçe sistemleri geliştirmiş ve şehirleşmeyle birlikte oluşan sorunlara çözüm üretmeye çalışmışlardır. Bu çalışmayla dikey bahçe sistemlerinin mimari/iç mimari tasarımlarda tasarım ögesi bağlamında mekana etkilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Makale kapsamında tasarımları son zamanlarda tüm dünyada etkili olmuş ve mimari tasarım ögesi haline gelmiş olan tasarımcı Patrick Blanc tarafından tasarlanan dikey bahçe sistemleri ve bu sistemlerin yaşanabilir çevreye sunduğu katkılar ortaya konacaktır. Yöntem olarak ise, bitkilendirilen yapı yüzeylerine yönelik örnek uygulamaların görsel materyallerle desteklenerek incelenmesi sağlanmıştır. Çalışmanın sonucunda makale kapsamında ele alınan Patrick Blanc’a ait örnekler doğrultusunda dikey bahçelerin yaşanabilir çevreye sunduğu katkılara ve dikey bahçe uygulamalarında oluşabilecek dezavantajlara değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dikey bahçe, Sürdürülebilirlik, Yaşanabilir çevre, Patric Blanc.

CONTRIBUTIONS OF VERTICAL GARDENING APPLICATIONS TO THE LIVABLE ENVIRONMENT

Abstract

Throughout the history of humanity, there have been continuous developments in the fields of architecture, and garden designs, which are always intertwined with architecture, are used for aesthetic purposes and to protect plants from climatic conditions created by geographical conditions, beyond being used for agricultural purposes. Vertical garden practices, which started with the Hanging Gardens of Babylon in Mesopotamia, are also found in Vikings and Roman architecture. Today, with the technological developments, the increase in the production of materials, which are the building blocks of architecture, in various forms and the rapid increase in urbanization, it is seen that people are moving away from nature. With the increase in urbanization, people continue to live in multi-storey places where there is no natural ventilation, and with the increase of the urban heat island effect in cities, they have started to experience some health problems. Architects have developed vertical garden systems by bringing nature to the places where they live and have tried to find solutions to the problems that have arisen with urbanization. With this study, it is aimed to determine the effects of vertical garden systems on the space in the context of design elements in architectural / interior architectural designs. Within the scope of the article, vertical garden systems designed by designer Patrick Blanc, whose designs have been influential all over the world and have become an architectural design element, and the contributions of these systems to the livable environment will be examined. Sample applications for planted building surfaces were examined by supporting them with visual materials as a method. In the conclusion of the study, the contributions of vertical gardens to the livable environment and the disadvantages that may occur in vertical garden applications are mentioned in line with the examples of Patrick Blanc discussed within the scope of the article

Keywords: Vertical garden, Sustainability, Livable environment, Patric Blanc.

1. GİRİŞ

Sanayi Devrimi'nin hemen ardından yaşanan teknolojik ve sosyolojik gelişmelerle birlikte, insanların yeni bir yaşam formuna geçerek doğadan uzaklaştığı ve yeni şehir modellerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Şehirleşmenin hızla artış göstermesi, nüfus ve göç ivmelenmeleri, yenilenemez olarak tanımlanan geleneksel enerji kaynaklarının kontrolsüzce kullanılması dünya genelinde ciddi çevresel problemlere yol açmış; bu durum tüm şehirlerde kentsel hava sıcaklıklarının artışı beraberinde getirmiştir. Yaşanan bu olumsuzluklar sebebiyle artan çevre ve insan sağlığı bilinci sürdürülebilirlik kavramının konuşulur olmasını sağlamış ve bu kavram ışığında sürdürülebilir yaşam alanlarının tasarlanarak yaşanan sorunlara çözüm olması hedeflenmiştir. Sürdürülebilir mekan tasarımları ekolojik olmaları, ekonomiye ve enerji verimliliğine katkı sağlıyor olmaları bakımından önemlidir. Bunun yanı sıra kültürel anlamda da bir aktarım nesnesi ve aracı olabilen, dayanıklı, kolay bakım, yeniden üretim/kullanım ve geri dönüşüm olanağı sağlayabilen ürün ve mekan tasarımları ile de sağlıklı çevre tasarımına faydalı olmaları amaçlanmaktadır.

Dikey bahçe uygulamaları sürdürülebilir mekan düzenlemelerinden biridir ve dikey bahçelerin farklı kültürlerde gerek estetik, gerekse coğrafi şartlardan korunmak için kullanıldığı görülmüştür. Bitki biyolojisine göre gelişim; hem yeryüzünün içine doğru, hem de fotosentez yaparak doğal ışık kaynağı olan gökyüzüne doğru dikey olarak gelişmektedir. Bitkilerin kendiliğinden ortaya çıkarttığı bu durum; dikey ekseninde insan eliyle bitkileri düzenleyerek yaşama imkanı sağlayan bir sistem içinde ele alınmış ve bu sistem dikey bahçe olarak adlandırılmıştır. Dikey bahçeler ancak 20. yüzyılın başlarında modern mimari çalışmaların bir parçası olmuştur. Patrick Blanc'ın yaratmış olduğu dikey bahçe sistemi yıllar boyunca tüm dünyada tasarlayıp, uyguladığı dikey bahçelerin tasarım özelliklerinin anlaşılması ve doğayı başarılı bir şekilde yüksek estetik kalitede özgün dikey bahçe tasarımları ile yansıtırması bakımından araştırılmaya değer bir konu olmuştur. Blanc tasarlamış olduğu dikey bahçe sistemleri ile istenilen ölçeklerde doğadan bir parça yaratmayı başarmış, bu sistemi tüm mekanlara uygulanabilir hale getirmiş ve geliştirmiştir. Çalışmanın yöntem ve hedefleri doğrultusunda, farklı işleve sahip mekanlarda bulunan Patrick Blanc tarafından tasarlanmış olan dikey bahçe tasarımları hakkında literatür taraması yapılarak erişilen bilgilere yer verilecek ve dikey bahçelerin yaşanabilir çevreye katkıları çalışma kapsamında ele alınacaktır. Bu çalışma, dikey bahçe uygulamalarıyla ilgili ileride gerçekleştirilecek daha kapsamlı bir bilimsel çalışmaya zemin hazırlaması bakımından önemli görülmektedir.

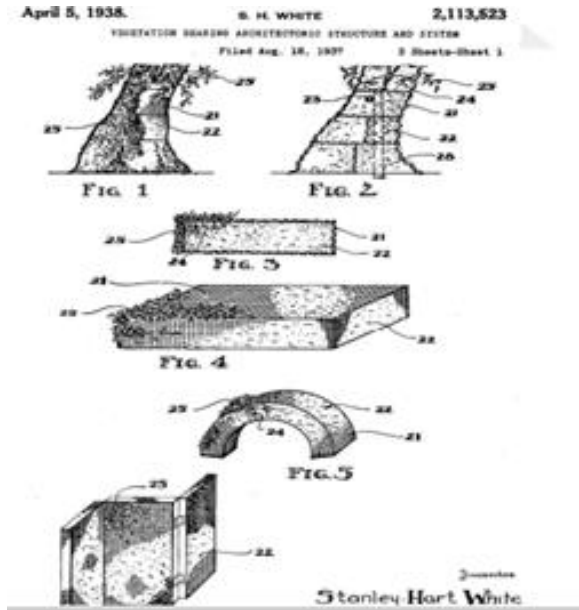
2. DİKEY BAHÇELERİN GELİŞİM SÜRECİ VE UYGULAMA YÖNTEMLERİ

En temel ihtiyaç olan barınma ihtiyacı için insanoğlu ilk olarak ağaç gövdeleri ve yer yüzü oluşumlarını sığınak olarak kullanmış; daha sonraları bu sığınakları kendine barınak oluşturmak için örnek almış ve geliştirerek kendi inşa ettiği mekanları ortaya çıkarmıştır. Bu mekanlar günümüzde barınma ihtiyacı için “konut”; konut ile bağlantılı şekilde peyzaj ve yetiştiriciliğin yapıldığı alan ise “bahçe” olarak adlandırılmaktadır. Bahçe ilk etapta ufuk çizgisi ile sınırlanmış ve üzerine çeşitli bitkiler ekilmiş kara parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan insanlar, bahçelerini buldukları yerin coğrafi ve farklı iklim özelliklerine ve yaşam tarzlarına göre biçimlendirmiş, yaşam koşullarının yanı sıra tarihsel süreç boyunca insanların oluşturduğu kültürler de bahçelerinin şekillenmesinde büyük etken olmuştur. Bahçe kavramı tarihsel süreçte yerleşik düzene geçilmesinden itibaren mimari tasarımlar, kültürel etkileşimler, teknik ve teknolojik gelişmeler ile gelişmiş; insanların içinde bulunduğu kültüre ait unsurlar bahçeyi şekillendirmiştir. Mimarlık ile iç içe olan bahçe tasarımları tarımsal amaçlarla ve farklı toplumlarda kültürlerin de etkisiyle gelişim göstermiştir. Bununla beraber antik çağlardan beri dikeylik bir bahçenin düzeninde temel bir unsur olmuştur (Lanbertini & Leenhardt, 2008). Bitkilerin topraktan veya büyümek için tutundukları kaya veya çatlaklardan oluşan birikintilere kök salarak büyümeye başladıklarında dikey yönde geliştikleri gözlenmektedir. Mezopotamya'da Babil'in Asma Bahçeleri hem mimarlığın gelişimi hem de bitkilerin tarımcılığın ötesinde estetik amaçlar doğrultusunda düzenlendiği önemli bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Viking ve Roma Dönemi mimarisinde karşılaşılan örneklerde ise, dikey bahçelerin artık mimari yapı öğelerinde kullanıldığı görülmektedir. Viking'lerin duvar ve çatılarını çim ile kapladıkları hatta Roma döneminde esnafların balkonlarında yetiştirdikleri sarmaşıklar ile Roma mozolelerini süsledikleri görülmüştür (Kalay, 2019). Bu durumun en güzel örneğine Pompei şehrinde rastlanmıştır. Hindistan'dan İspanya'ya ve hatta Meksika'dan Rusya'ya kadar 16, 17 ve 18. yüzyıllarda, dikey bahçe örneklerine rastlandığı (İpekçi & Yüksel, 2012) yapılan literatür araştırmalarında ortaya çıkmaktadır.

Şekil 1. Babil'in Asma Bahçeleri ve Roma Dönemi Bahçelerinden Hadrian Villası bahçe örneği (Cartwright, 2018, Hadrians Villa, 2018)

Zaman içinde gelişen teknolojiyle birlikte mimarlar tarafından yeni bakış açıları ve inşa yöntemleriyle birlikte inşa malzemelerinin üretimlerinde çeşitlilikler ortaya çıkmıştır. Amerikalı Profesör Stanley Hart White da dikey bahçe ve tuğla tasarımları alanında çalışmalar yapmıştır. 1938 yılında Illinois Üniversitesi'nde peyzaj mimarlığı profesörü olan Stanley Hart White, istenilen herhangi bir yüksekliğe kadar modüler bitki birimlerini tuğla gibi örüp dikey bahçe peyzajı oluşturma fikrini ortaya atarak “botanik tuğla” kavramı ile dikey bahçelere öncülük yapmıştır (Morollo, 2018).

Şekil 2. Prof. Stanley Hart White'in botanik tuğla çizimleri (Hindle, 1938)

White'in bu çalışmaları modern mimaride dikey bahçe fikrinin başlangıcı olarak kabul edilebilir (Hindle, 1938). Ancak modern mimari ile dikey bahçe ilişkisini günümüz bakış açısı ve detayları ile tasarlayıp uygulayan Patrick Blanc olmuştur. Yaptığı botanik çalışmaların yanı sıra yarattığı tasarım odaklı çalışmalar ile birlikte, dikey bahçeler iç mekan ve dış mekanda kullanılacak şekilde gelişmeye başlamıştır. 1960 yıllarının sonunda dikey bahçeleri tropikal akvaryumlar için filtre olarak tasarlayan Patrick Blanc, dikey bahçeleri bilimsel olarak tanımlayıp geliştirerek doğa ile mimarlığı modern anlamda birleştirmiştir.

Dikey bahçelerde kullanılan temel yapı elemanları genel olarak blok, ızgara, çerçeve, oluk, gabiyon, gözenek, hücre ve kum havuzundan oluşmaktadır. Dikey bahçelerin diğer yapısal elemanları ise; metal çerçeveler ve tel sepetler, PVC yüzey otomatik sulama ve gübreleme sistemi, keçe katmanları (geotekstil ürünleri), dış mekanlarda dekoratif amaçlı, iç mekanlarda bitki besleme amaçlı aydınlatma sistemleri, iç mekanlarda yeterli nem oluşturmak için sisleme sistemi, duvardan akan suyun toplandığı ve drenajın sağlandığı kanal ve otomatik sistemlerin toplandığı sistem odası olarak sıralanabilir (Tarım Dikey Bahçeler, 2016).

Dikey bahçeler türlerine göre Yeşil Cepheler ve Yaşayan Duvarlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Yeşil cepheler; farklı bitki örtüsü ya da tırmanıcı bitkilerle oluşturulmuş dikey bahçe sisteminin bir türüdür. Bu sistemin özelliği çitler ve sütunlar gibi mevcut duvarlar ya da binalara bağımsız bir yapı olarak monte edilebilmesidir. Yeşil cephe sistemi; saksılı çiçekler ve bitkilendirilmiş duvarlar olarak iki farklı tipte oluşturulabilir. Bu sistemdeki bitkiler ya modüler bir kafes paneli ya da kablo ve tel-halat ağ sistemini sarıp tırmanarak yeşil cepheleri meydana getirmektedir. Ayrıca yeşil cephelerin, duvara temaslı-temassız ve toprakta-saksıda yetişen olmak üzere farklı üretim şekilleri bulunmaktadır (Kiasif & Selçuk, 2018).

Yaşayan duvarlar; biyolojik duvarlar ya da dikey bahçeler olarak adlandırılmaktadır. Yaşayan duvar sistemleri bitkilendirilmiş paneller, dikey modüller ya da bitki örtülerinin birleştirilmiş şeklidir. Bu paneller plastik, polyester, sentetik kumaş, kil, metal ve betondan yapılabilmekte ve büyük bir çeşitlilikte ve yoğunluktaki bitki türlerini desteklemektedir. Bitki örtüsündeki çeşitlilik ve yoğunluktan dolayı yaşayan duvarlar yeşil cephelere göre daha fazla korunmaya ihtiyaç duymaktadır. Yaşayan duvarların bakımında otomatik sulama ve beslenme sistemi kullanılmaktadır. Bitkisel duvarlar Patrick Balanc'ın geliştirdiği dikey bahçe ve yaşayan duvarların geldiği en son noktadır. Bu sistemde bitkinin gelişme ortamını fiziksel olarak desteklemek için sentetik kumaş ve ceplerden oluşan iki katman bulunur. Kullanılan bu tekstil, duvarları oluşacak nem yoğunluğuna karşı korumak için su geçirmez astarla desteklenmiştir. Bitkilere ulaşacak besinler aşağıdan yukarı doğru hareket eden sulama sistemiyle bitkilere eşit olarak dağıtılmaktadır (Tarım Dikey Bahçeler, 2016).

Uygulama tekniklerine göre ise dikey bahçeleri dört ana grupta incelemek mümkündür. Bunlar;

- a) Panel Sistemler
 - Topraklı Panel Sistem,
 - Hidroponik Panel Sistem
 - Aeroponik Panel Sistem ve
 - Keçe Sistemler
- b) Metal Çit Sistemler
- c) Modüler Sistemler ve
- d) Asma Sistemler olmak üzere yapılan literatür ve uygulama araştırmalarında karşılaşılan sistemlerdir (Tarım Dikey Bahçeler, 2016).

Patrick Blanc'in tasarladığı yoğun ve farklı bitki türlerinden oluşan dikey bahçe sistemlerinde ihtiyaca göre belirlenen uygulama teknikleri kullanılarak bu yeşil yüzeyde yer alacak bitki örtüsünün nem, su ve besin gibi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlanmaktadır.

2.1. Dikey Bahçelerin Yaşanabilir Çevreye Katkıları

Dikey bahçeler, bitkilerin yaşaması için ihtiyacı olan tüm gereksinimlerinin karşılandığı, sistemsel altyapıların doğru kurgulandığı ve uygulandığı her mekanda varlıklarını sürdürebilmektedirler. Canlı bitkiler ile tasarlanan dikey bahçelerin insan üzerinde ruhsal ve zihinsel yararlar sağlamak gibi olumlu etkileri bulunmaktadır. Modern mimari ile tüm mekanlara taşınan dikey bahçe sistemleri farklı yapım teknikleriyle ele alınmakta ve yapılan literatür taramasında dikey bahçelerin başlıca uygulama biçimleri; yeşil cepheler, bitkilendirilmiş duvarlar ve yaşayan duvar sistemleri (Erdoğan, 2014) olarak tanımlanmaktadır.

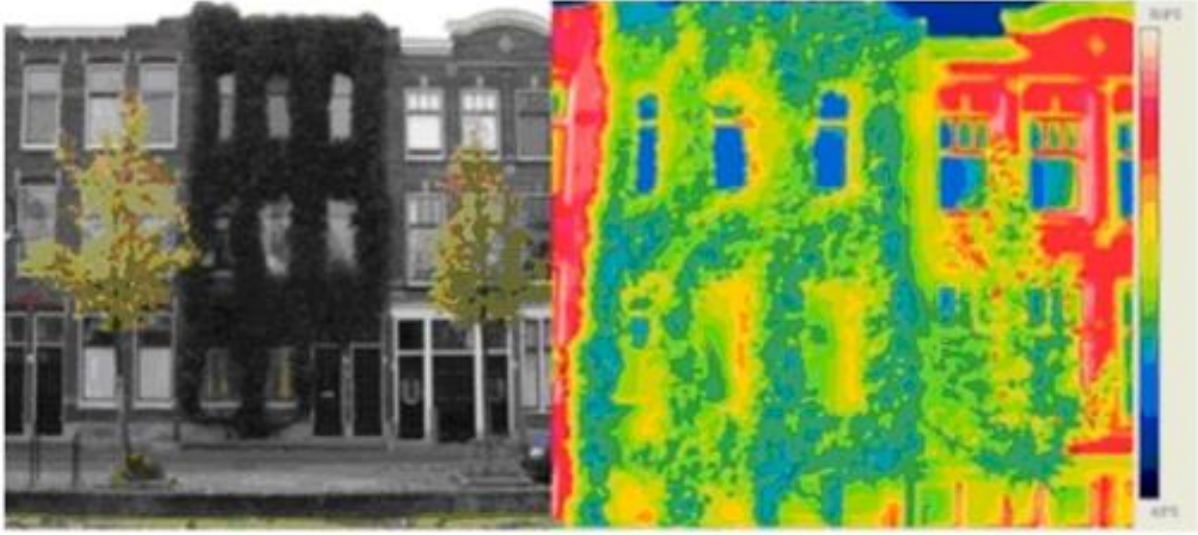
Bu kazanımlar aşağıda ele alınan altı alt başlık altında incelenmiştir.

2.1.1. Enerji tüketimini azaltması ve enerji verimliliğini artırması

Küresel ısınmanın etkilerinin giderek arttığı ve doğal kaynakların hızla tüketildiği günümüzde; çevreci enerji kaynaklarının kullanımı çok önemli bir hal almıştır. Doğanın insanlara sunduğu sürdürülebilir kaynakların kullanılması gerekliliği ve önemi dünyaca kabul edilmiştir. İç mekanlarda kullanılan dikey bahçeleri yaşatmak için doğrudan güneşi veya yapay aydınlatmaya ihtiyaç vardır. Bitkilerin ışık ihtiyacını karşılamak için mekanlar gün ışığından faydalanacak şekilde tasarlanmalıdır. Gün ışığından faydalanılamayan iç mekanlarda bitkilerin canlı kalabilmesi için gerekli olan gün ışığı yapay aydınlatma ile sağlanır. İç mekanlarda kullanılan dikey bahçeleri yaşatmak için doğrudan güneşi veya yapay aydınlatmaya ihtiyaç vardır. Bitkilerin ışık ihtiyacını karşılamak için mekanlar gün ışığından faydalanacak şekilde tasarlanmalıdır. Gün ışığından faydalanılamayan iç mekanlarda bitkilerin canlı kalabilmesi için gerekli olan gün ışığı yapay aydınlatma ile

sağlanır. Kabuk tasarımlarında dikey bahçelerin kullanılması yoluyla pasif iklimlendirme oluşturulmaktadır. Bitkilerle kaplı olan cephelerde bitkiler tarafından güneş ışıkları emilmekte ve bu durum binanın ısıtılması ve soğutulması için kullanılan enerjide tasarruf sağlamaktadır.

Yapılarda iç-dış mekan arasında ısı geçişlerin önlenmesi için ısı izolasyonu gerekmektedir. Kabuk tasarımlarında kullanılan dikey bahçeler sayesinde güneş ışınları bitkiler tarafından emilmektedir. Aynı zamanda dikey bahçe sistemlerinin de bu ısı izolasyonuna katkısı vardır; kullanılan alt yapı sistemlerinin oluşturduğu katmanlar ve bitki katmanı Şekil 3'te de görüldüğü gibi ısı geçirimini minimuma indirmektedir. Dikey bahçe sistemlerinde kullanılan malzeme ve bitkiler ısıyı absorbe etmektedir. Dolayısıyla yapı kabuğunda kullanılan dikey bahçeler, kullanıldıkları yüzeylerde doğrudan ısı izolasyonu sağlamaktadır. Yapı kabuğunda tasarlanan dikey bahçeler, sistem kesitlerine doğrudan etki eder. Mimari tasarım projesi ile en baştan planlanan dikey bahçelerin yapı struktürü ile birlikte hareket edecek şekilde detay çözümleri yapılabilmektedir. Dikey bahçe sayesinde kabuk yüzeyinde oluşacak olan ısı, emilim ve ısı geçişleri minimuma indirgenmektedir. Yapılan ısı görüntüleme çalışmalarıyla dikey bahçe veya bitki kaplı kabuk yüzeyinin, dikey bahçe olmayan yüzeye oranla daha soğuk olduğu tespit edilmiştir (Elinç, Kanter & Oğuz, 2013).

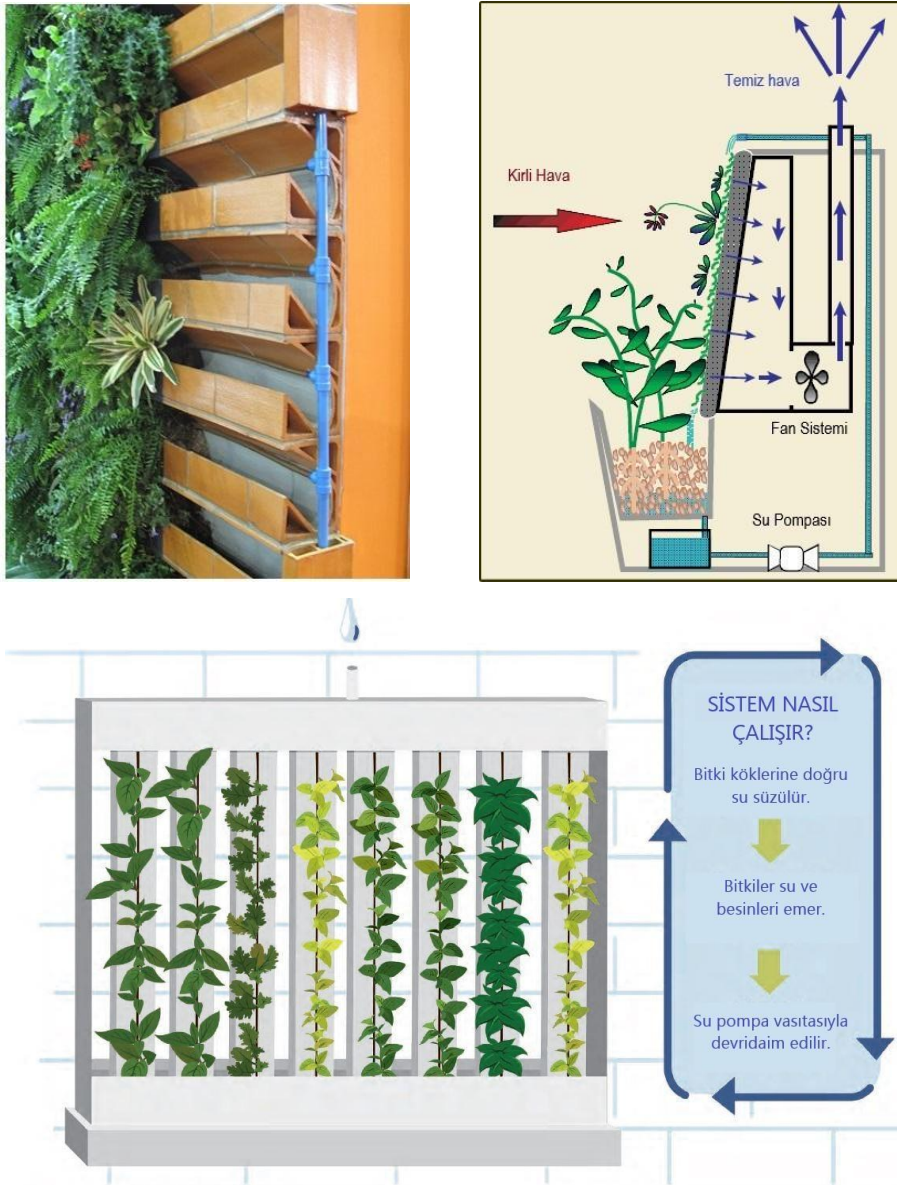

Şekil 4. Bitki kaplı bir yapı kabuğu termal kamera görüntüsü (Mathew, 2014)

Şehirlerde insan eliyle yapılmış ve havaya kontrolsüz egzoz gazı salınımı yapan birçok unsur vardır. Havaya salınan bu gazlar sera etkisi yaratarak, yer yüzeyine yakın bölgelerde ısının artmasına neden olur. Artan ısı şehrin üstünü kaplar ve ısı adası oluşur. Isı adaları, gece ile gündüz arasındaki doğal ısı farkını 10°C'ye kadar çıkarır. Bu durum iklimlendirme için gerekli olan enerji sarfiyatını, maliyetini ve aynı zamanda havaya salınan sera gazlarını artırır. Böylelikle havaya salınan sera gazları ile ısı adasının olumsuz etkisi artarak devam eder. Kabuk tasarımlarında dikey bahçelerin kullanımıyla ve bitkilerin yardımıyla ısı adası etkisi önemli ölçüde düşürülür (Tekin & Oğuz, 2011). Yapı kabuklarında kullanılan dikey bahçeler binaların oluşturduğu ısı ve karbon emisyonunu düşürerek, kentsel ısı adası etkisinin azaltılmasına da katkı sağlar. Yaşayan duvar ile duvarlardaki ısı akışı %50 azalmıştır (Grant, 2015).

2.1.2. Su tüketimini azaltması

Işık kaynağının yanı sıra dikey bahçelerin yaşaması için önemli diğer bir unsur ise sudur. Sulama ile birlikte bitkilerin ihtiyacı olan gübre ve mineral ihtiyacı da karşılanmaktadır. Patric Blanc'a göre uzun ömürlü yeşil duvarlar için su döngüsünün düzenli olması esastır; aksi takdirde bitkiler buldukları yüzeyde kökleri vasıtasıyla su arayışına çıkarlar ve bu da buldukları duvar yüzeylerinde tahribata yol açar (Tüfekçioğlu, 2010). Dikey bahçe sistemlerinde genellikle bitkilerin su ihtiyacı damla sulama yöntemi ile sağlanmakta ve aşırı su tüketiminin de önüne geçilmektedir. Sulama sistemi dikey bahçe alt yapısı için oluşturulan paneller içinde yer almaktadır.

Şekil 5. İç hava kalitesini sağlamaya yönelik diyagram ve sistemin çalışma prensibini gösteren görseller (Adoro Arçitettura, 2021, Green Wall Ceramic, 2021 ve Pinterest, 2021) (Görseldeki veriler yazar tarafından Türkçeleştirilmiştir.)

Dikey bahçeler sıvı haldeki suyu kullanarak, suyu buhara dönüştürür ve böylelikle havayı serinletir. Bitkiler, kapladıkları yüzey alanı çok dar olsa bile yüzlercesinin bir arada kullanımıyla adeta bir orman etkisi yaratılabilmektedirler (Yıldız, 2018). Yapı kabuklarında uygulanan dikey bahçeler damla sulama sistemlerinin yanında yağmur sularıyla da ihtiyaçları olan suya ulaşabilmektedir. Yağmur suları; mimari yapılaşmanın yoğun olduğu alanlarda drenaj sistemleri tarafından ormanlar gibi bitki örtüsü ile kaplı alanlarda ise mevcut toprak yüzey ve bitki kökleri tarafından emilmektedir. Aynı durum dikey bahçe ile kaplı yüzeylerde de geçerli olmaktadır. Yağmur suyu dikey bahçeler tarafından emilmekte ve buharlaştırılmaktadır (Tekin & Oğuz, 2011). Dikey bahçeler yapı kabuğunda kullanıldığında, yağmur suyunun yapı kabuğuna olan şiddetli etkisini sönmölemek ve su emilimi olmayan yüzeylerde suyun aniden birikmesi sonucu taşkınlar oluşabilmektedir. Bu gibi durumlarda suyu hızlı bir şekilde tahliye etmek gerekmektedir. Bu durum çok katlı ve modern cam binalarda büyük bir sorundur ancak dikey bahçe kullanılan yapı kabuğunda yağmurun etkisi yavaşlatılır ve bitkiler tarafından emilen ve buharlaştırılan yağmur suyu, su taşkınlarına engel olur (Tekin & Oğuz, 2011). Aynı zamanda dikey bahçeler buldukları yapının atık sularını damla sulama sistemi için kullanabilirler. Atık suların dikey bahçelerin sulama sistemlerinde kullanımı için mimari yapı ile birlikte sulama sisteminin entegre edilmesi gerekmektedir. Böylelikle temiz su kullanımı azaltılmış ve temiz su kaynakları korunmuş olacaktır.

Bitki türleriyle içinde barındırdığı hayvanlara yaşam alanı oluşturmaktadır. Dolayısıyla dikey bahçeler bu özellikleri bakımından da sürdürülebilirlik kavramıyla ilişkilidir.

2.1.3. Akustik konfor sağlama ve gürültü kirliliğini azaltması

İç ve dış mekanlarda gürültü kaynakları birbirlerinden farklılık göstermektedir. İç mekanlardaki gürültü kaynakları hem iç mekan hem de dış mekan kaynaklı olabilmektedir. Dış mekan kaynaklı gürültü, mekanları oluşturan yapı kabuğundan geçerek iç mekana etki eder. İç mekanlardaki gürültüyü yok etmek ve azaltmak iç mekanda konforu sağlamaktadır. İç ve dış mekan kaynaklı gürültü sorununu engellemenin en etkili yollarından biri de uygulanacak pasif tasarım gereği yapı kabuğunda dikey bahçelerin kullanımını yaygınlaştırmaktır. Dikey bahçelerin uygulama prensibi gereği kullanılan bitki ve toprak doku katmanları ile kullanılan keçe, hava boşluğu, sulama kanalları gibi altyapı sistemleri ses frekanslarının emilmesini ya da yansıtılmasını sağlar böylelikle binanın ses yalıtımı özelliğini de artırır (Tekin & Oğuz, 2011) Dikey bahçeler uygulandıkları mekanlarda ses yalıtımı özelliğiyle pahalı yalıtım panellerine olan ihtiyacı gereksiz hale getirmektedir (Tüfekçioğlu, 2010). Selüloz, bitki hücrelerinde bulunan karbonhidrat yapılı organik bir moleküldür. Ses yalıtımının ana malzemesini oluşturan, akustik sünger malzemelerin birçoğu günümüzde selülozdan imal edilmektedir (McCallum, 2019). Bitkilerden elde edilen selüloz ile yapılan ses yalıtım malzemeleri, aslında bitkilerin biyolojik yapıları sayesinde doğal ses izolatörleri olduklarını göstermektedir. Bitkiler ve ağaçlar çevre seslerini emerek, kırarak ve yansıtarak doğal ses izolasyonu sağlarlar ve bu sayede kentlerde özellikle trafik kaynaklı gürültü kirliliğinin giderilmesinde büyük katkıda bulunurlar. Aynı mantık çerçevesinde iç mekanlarda da kabuğa uygulanan dikey bahçeler sayesinde gürültü kirliliğini azaltmak mümkündür (Yıldız, 2018).

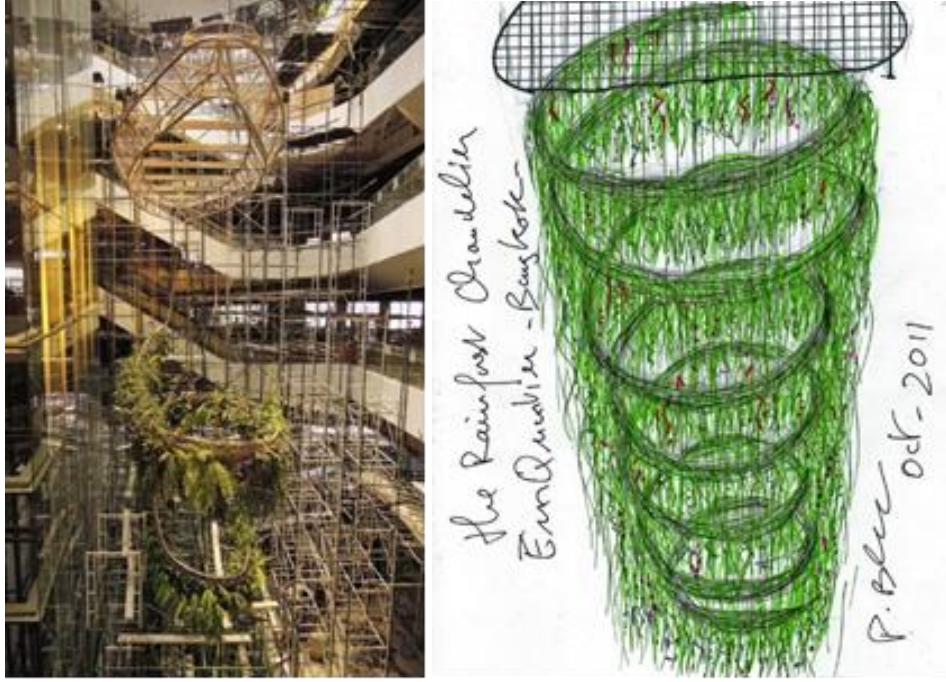

Şekil 6. Hotel Icon Lobi restoran iç mekan görselleri (Patrick Blanc Tasarımı) (Hotel Icon, 2021)

2.1.4. İç-Dış hava kalitesini artırması

Oksijen insanlar ve diğer tüm canlılar için yer yüzünde yaşam kaynağının temelini oluşturmaktadır. İnsanların yaşadığı mekanlarda temiz havanın önemi 1970'lerin sonlarında Amerika'da ortaya çıkan hasta bina sendromu ile gündeme gelmiştir (Wolverton, Johnson, & Bounds, 1989). Gelişen modern mimari ile birlikte dışa kapalı kendi ısıtma, soğutma ve havalandırma sistemlerini içeren çok katlı binalarda yaşayan insanlarda sağlık sorunlarının ortaya çıkmasıyla birlikte, iç mekanda bulunan havanın kalitesi önemli bir çalışma alanı olmuştur. Yapılan araştırmalarda iç mekan kaplamaları ve kullanılan mobilyaları oluşturan malzemelerden çıkan gazların hastalıklara yol açtığı gözlemlenmiştir. Hava kalitesini arttırmak amacıyla iç mekanlarda bitkilerin kullanılmasıyla birlikte, bitkilerin havadaki zararlı gazları kökleri aracılığıyla emerek yok ettiği keşfedilmiştir. Karbon filtreli fanlarla birlikte bitkilerin iç mekanda kullanımının bu mekanların hava kalitesine doğrudan etki ettiği kanıtlanmıştır (Wolverton, Johnson, & Bounds, 1989). Ayrıca dikey bahçeler; kullandıkları iç mekanlarda, buldukları konum ile iç mekandaki hava hareketini etkilerler. Havanın akış hızının yavaşlaması ile iç mekandaki hava soğumaktadır. Böylelikle iç mekanda havayı ısıtıp soğutmak için harcanan enerji sarfiyatının azaltılmasına katkı sağlamış olurlar. Bu doğrultuda, iç mekanlarda birçok bitkiyi barındıran dikey bahçe sistemlerinin uygulanması buldukları mekanlara önemli bir temiz hava kaynağı oluşturarak büyük katkı sağlayabilir. Dikey bahçe sistemlerinde, uygulama yapılacak olan yüzey alanı ve kullanılacak olan bitkilerin yoğunluğu bulunduğu ortamın hava kalitesine doğrudan etki etmektedir (Yıldız, 2018). Artan dikey bahçe yüzey alanı ile birlikte bitki yoğunluğunun da artması iç mekandaki hava kalitesinin de doğru orantıda

artmasını sağlamaktadır. 20 metrekarelik bir dikey bahçe barındırdığı bitkiler sayesinde, orta boylu bir ağaç kadar havadan karbondioksiti temizleyerek oksijen üretmektedir (Yıldız, 2018). Bitkilerin hem iç mekan hem de dış mekanlardaki havaya olan katkıları yalnız zehirli gazları yok etmek ve havaya oksijen sağlamak değildir. Bunun ötesinde havadaki elektronik pusuyu (electrosmog) azaltma ve aynı zamanda yapraklarıyla yaptıkları terleme sonucunda havanın nem oranını artırıp ısıyı düşürerek havayı soğutma etkileri de vardır (Helzel & Batıgün, 2012).

Şekil 7. Patrick Blanc tasarımı Rain Forest Chandelier'in 2011 senesine ait ilk eskizi -yapım aşamasına ve tamamlandıktan sonraki haline ait görseller- (EmQuartier. 2021)

2.1.5. Biyolojik Çeşitliliği Desteklemesi

Biyolojik çeşitlilik; bir bölgedeki genlerin, türlerin, ekosistemlerin ve ekolojik olayların oluşturduğu bütüne denmektedir. Doğadan uzak bir şekilde yaşayan insan, her türlü mekanda dikey bahçe sistemlerini uygulayarak bitkisel bir ekolojik sistem ortaya çıkartır. Şehirlerde yapı kabuklarında ve iç mekanlarda uygulanan dikey bahçeler bitkilerin yanında hem böcek hem de böcekler ile beslenen diğer canlı hayvan türleri için yaşam alanları oluşturmaktadır. Dikey bahçelerde kullanılan bitki türleri ve bitki sayısının fazla olması biyolojik

çeşitlilik için önemlidir. Patrik Blanc, tasarladığı dikey bahçelerde birbiriyle etkileşim içinde yaşayabilen ortalama 500 tür kullanmakta ve bu sayının 4.000'e çıkartabileceğini belirtmektedir (Blanc, 2018). Dikey bahçelerde kullanılan bitki türlerinin sayıca çok olması oluşacak olan hastalıklara karşı dayanıklılığı artırmaktadır (Tüfekçioğlu, 2010). Dikey bahçe tasarımlarında kullanılan bitkiler kendi ekolojik sistemlerini yaratarak biyolojik çeşitliliğe katkı sağlar. Yapı kabuklarında tasarlanan dikey bahçeler, şehirlerde doğal bir atmosfer yaratır ve bitkiler ile yaşayabilen diğer canlı türleri için önemli bir yaşam ortamı oluşturur.

Şekil 8. Patrick Blanc Evi çalışma odası, yükseltilmiş döşeme altında oluşturulan akvaryum tasarımı ve kütüphaneye tırmanmış kertenkeleler (Patrick Blanc's House, 2020)

2.1.6. Estetik konforu artırması

İnsan eliyle bir bahçe tasarımı yapılırken, fikir ve düşünceler ile birlikte doğada var olan oluşumlar, doğal malzemeler ve insanın eylemleri tasarımı oluşturan en önemli etkenler olur (Turner, 2005). Dikey bahçe tasarımlarında ise insanların görsel olarak etkilenebilmesi için kullanılan ana malzemenin yani bitkilerin estetik özellikleri ve bu özelliklerin, bilinçli bir şekilde kullanılması önemlidir. Tasarımda mimari kullanım, yapısal değerlere, estetik kullanım ise görsel olarak kusursuz güzelliğe odaklanır. Dikey bahçe tasarımında kullanılan bitkilerin boyutları, ölçükleri, biçimleri, renkleri, dokuları ve birbirleriyle olan uyumları estetik olarak doğrudan etkileyen unsurlardır. Bu fiziksel özellikler ve ortaya çıkan dikey bahçe tasarımının estetiği kalitesine doğrudan etki ederler (Elinç & Elinç, 2010). Bu özellikler bitkileri bir araya getirerek tasarım

yaparken, nasıl bir tasarım ortaya çıkarmak istendiği konusunda tasarımcıya yardımcı olur. Her bitkinin yapısının farklı olması sebebiyle dikey bahçe tasarımında kullanılan bitkiler estetik değeri doğrudan etkiler. Dikey bahçe tasarımının en önemli ismi olan, Patric Blanc'ın farklı bitki türlerini bir arada kullanarak yarattığı dikey bahçeler başarılı birer peyzaj projesinden öte birer “eko sanatsal” uygulama olarak tanımlanmaktadır.

Şekil 9. Sofitel Dubai The Palm Resort Otel and spa iç mekan görünüşü (Patrick Blanc Tasarımı)
(Sofitel Palm Jumeirah, 2020)

Şekil 10. Skyteam Lounge yeşil duvar tasarımı, Heathrow Havaalanı Londra (Patrick Blanc Tasarımı)
(Sky Team Lounge Heathrow, 2020)

Dikey bahçe sistemlerini oluşturmak için kullanılan altyapı malzemeleri geri dönüşüm ürünlerden imal edilebilmektedir. Sistemi oluşturan elemanlar olan plastik saksılar, plastik izolasyon malzemeleri ve metal profiller geri dönüştürülmüş malzemelerden karşılanabilmektedir. Dikey bahçelerde yer alan bitkilerin yaşam kaynaklarında herhangi bir kesinti olmadığı sürece dikey bahçe yaşar. Yapılan dikey bahçe yatırımı uzun ömürlüdür. Bitki türleriyle içinde barındırdığı hayvanlara yaşam alanı oluşturmaktadır. Dolayısıyla dikey bahçelerin yukarıda değinilen tüm özellikler açısından sürdürülebilirlik kavramıyla ilişkili olduğu görülmektedir.

Yapıların sürdürülebilirliğini derecelendirip, değerlendiren sertifikasyon sistemleri dikey bahçelerin yaşanabilir çevreye sağlamakta olduğu tüm katkıların ispatı niteliğindedir. Şehirleşmeyle ve yapılaşmayla birlikte ortaya çıkan bina ve konut alanları, %40 CO2 emisyonundan, %12 su kullanımından, %65 ve %71 enerji kullanımından sorumludur. Çevre dostu yeşil bina kavramı ile tasarlanmış yapılar sürdürülebilirliği sağlarken çevreye duyarlı yapı sistemleri gelişme göstermektedir. Bir yapının çevre dostu olabilmesi için uluslararası geçerli sertifikalar ile belirlenen bazı kriterleri yerine getirmiş ve derecelendirilmiş olması gerekmektedir. Dünya genelinde en yaygın kullanılan sertifikasyonlar; REE BREEAM (Yapı Araştırma Kurulumu Çevresel

Değerlendirme Yöntemi), ED LEED (Enerji ve Çevre Tasarımında Liderlik), DGNB (Alman Sürdürülebilir Yapı Konseyi)'dir. Türkiyede ise ÇEDBİK (Türkiye Yeşil Bina Konseyi) sertifikasyonlarda etkili olan başlıklardan dikey bahçe kullanımı ile sağlanan olumlu koşullarla birlikte sertifika alınması için puanaj sağlamaktadır (Ekren, 2017). ABD Çevre Dostu Binalar Konseyi (USGBC) tarafından, LEED sertifikasyonu ile yeşil bina programı yürütülmektedir. Bu sertifikanın elde edilebilmesi için; tasarım ögesi olarak iç mekanlarda dahil bütün bina kabuğuna dikey bahçelerin uygulanmış olması LEED sertifikasının kazanılmasında binaya büyük katkı sağlanmaktadır. San Francisco'da bulunan bir eğitim yapısı kabuğunda kullanılan dikey bahçe tasarımı, yapının LEED sertifikası alımında önemli katkı sağlamıştır.

Şekil 18 ve 19'da Patrick Blanc tasarımı olan ve San Francisco'da bulunan Drew School'da yapı kabuğunda uygulanmış olan bu dikey bahçe binanın ön cephesinde yer almaktadır. Bu yüzey birçok araştırma konusunda öğrencilere yardımcı olurken; eğitimde sağlamakta olduğu katkısının yanı sıra, dikey bahçenin doğadaki kuşları kendine çektiği ve kuşlar aracılığıyla taşınan domates tohumları sayesinde bu yüzeyde domates bitkisinin yetiştiği görülmüştür. İnsan eliyle yapılmış olan bu dikey bahçenin oluşturduğu sistemin sürdürülebilirliğe katkısı olmuş ve okul binasının altın LEED sertifikası almasında etkili olmuştur (Morrison, 2018).

Şekil 11. Patrick Blanc Tasarımı Bir Okul Binası ve Cephe Çizimi Drew School, San Francisco (Drew School, 2020.)

3. SONUÇ

Günümüzde hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler ve şehirleşmeyle birlikte betonlaşmanın artmasıyla her geçen gün daha da uzaklaşılan doğadan, dikey bahçe sistemlerinin mimari tasarımlarda daha yaygın bir şekilde uygulanır olmasıyla doğaya bir parça yakınlaşma imkanı olabilmektedir. Her türlü işleve sahip iç mekanlarda ve yapı kabuklarında tüm yüzeylerde uygulanabilen dikey bahçe sistemleriyle, bitkilerle kaplı doğal ve canlı yüzeyler oluşturularak, yaşanılan alanlara doğa taşınabilmektedir. Dikey bahçe sistemlerinin hem iç mekanlarda hem de yapı kabuklarında uygulanabilirliğinin çevreye duyarlı yapılar inşa edilebilmesinde ve bu konuda verilen uluslararası çevreye duyarlı yapı sertifikalarının kazanımında avantaj sağladığı görülmüştür. Patrick

Blanc bir botanikçi olarak; en temelde doğadaki bitkilerin kendi buldukları ekosistem içinde nasıl bir ortamda yaşadıklarını, birbirleriyle olan etkileşimleri içinde bu yaşamı nasıl sürdürdüklerini inceleyerek ve aynı zamanda farklı türde bitkilerin birbirleriyle yaşayabilme yeteneklerini gözlemleyerek edindiği bilgiler ile dikey bahçe düzenlemeleri yapmaya başlamış ve bu tasarımlarının oluşumunu çeşitli projelerde yönlendirmiştir. Tasarımlarında sayısız türde ve adette bitki kullanmıştır. Bitkilere insan eliyle yapay bir müdahalede bulunmayıp, bir şekle veya biçime sokmaya çalışmamıştır. Yapay bir şekil veya biçim oluşturacak herhangi bir müdahaleye girişmemiş bitkilerin sahip olduğu doğal fiziksel özelliklerinden yararlanarak kompozisyonlar oluşturmuş ve dikey bahçe tasarımlarını yapmıştır.

Bu dikey bahçe tasarımlarının farklı sistem detaylarına ve farklı iklimsel özelliklere sahip olduğu görülmüş, aynı zamanda bu tasarımların tasarım yaklaşımları açısından birbirini taklit ve tekrar etmeyen, benzersiz tasarımlar olduğu gözlemlenmiştir. Yeşil duvar tasarımlarının kullanıldığı mekanlarda, enerji ve su tüketimi, ısı izolasyonu, gürültü kirliliği, hava kalitesi, biyoçeşitlilik, estetik kazanımlar ve tüm bunların ispatı sayılabilecek yeşil bina sertifikasyonu sistemleri bazında da ciddi iyileştirmeler sağlayarak çevresel ve mekansal sürdürülebilirliğe sağlamış olduğu katkılar ortaya konmuştur. Mekanın kullanıcılarına sağladığı yaşam konforunun sürekliliği açısından sürdürülebilirliğe katkı sağlayan tüm bu kategorilere yönelik müdahalenin erken tasarım aşamalarında gerçekleşmesi oldukça önem taşımaktadır.

Ancak tüm uygulamalar gibi dikey bahçe uygulamalarının sağladığı katkılar kadar oluşturabileceği dezavantajlar açısından değerlendirildiğinde ise bakım sıklığı, yüksek maliyet ve sulama sistemleri sorunlarının yanı sıra bulunduğu yapıya getirdiği ekstra statik yük, drenaj sorunları ile ana kabuğun zarar görmesi gibi sistemsel sıkıntılar ile bitkilerde böceklenme ve bozulma gibi sorunlarla da karşılaşıldığı görülmektedir. Bu yüzeylerin bakım sıklığı kullanılan dikey bahçe tipine, iklim koşullarına ve bu yüzeyde kullanılan bitki türlerine göre değişkenlik göstermektedir. İç mekanların yanı sıra dış mekanlarda konumlanan dikey bahçelerin sert hava koşulları altında korunması ve kış aylarında sulama sistemlerinin oluşabilecek don durumundan etkilenmemesi için gerekli bakım çalışmaları yapılması gereklidir. Ancak bahsedilen tüm bu dezavantajlar yeterli zaman aralıklarında bakım sağlandığında ortadan kalkmakta (Ekren, 2017) ve dikey bahçeler fayda/zarar ilişkisi bağlamında ele alındığında yaşanabilir çevreye sağladıkları katkılarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu sistemlerin belirli periyodlarla bakımlarının yapılması buldukları mekanda uzun ömürlü olmalarını sağlayacak; makalede değinilen enerji verimliliği, akustik konforun sağlanması, su tüketiminin ve gürültü kirliliğini azalması, iç-dış hava kalitesini artmasını biyolojik çeşitliliği desteklemesi ve estetik konforu artırması gibi konularda yaşanabilir çevreye olumlu katkılarda bulunacaktır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma MSGSU FBE İç Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programında Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Esin SARIMAN ÖZEN danışmanlığında Ferhat Kalay tarafından hazırlanan “Patrick Blanc’ın Dikey Bahçe Tasarımlarının Tasarım İlkeleri Doğrultusunda İrdelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Adoro Arqitetura. (2021). 05 Dicas Para Seu Jardim Vertical Ficar Sempre Lindo. <https://adoroarquitetura.com.br/05-dicas-para-seu-jardim-vertical-ficar-sempre-lindo/>
- Blanc, P. (2018). “A Scientific and Artistic approach by Patric Blanc Vertical Garden” Erişim adresi (04.05.2019): <https://www.verticalgardenpatrickblanc.com/sites/default/files/styles/slideshow/public/16766-0.jpg?itok=v30mvLtY>
- Cartwright, M. (2018). Hanging Gardens of Babylon. World History Encyclopedia https://www.ancient.eu/Hanging_Gardens_of_Babylon/
- Drew School, (2020). Vertical Garden Patrick Blanc. <https://www.verticalgardenpatrickblanc.com/realisations/san-francisco/drew-school-san-francisco>
- Ekren, E. (2017). Dikey Bahçelerin Avantajları ve Riskleri. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 19(1), 51-57. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/en/pub/barofd/issue/27137/293124>
- Elinç, H.ve Elinç, Z. K. (2010). “Dikey Bahçelerde Kullanılan Süs Bitkilerinin Estetik Özellikleri” IV. Süs Bitkileri Kongresi Bildiriler (535-540), Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü, Mersin.

- Elinç, Z.ve Kanter,İ.& Oğuz,D. (2013). “Dikey bahçelerin Bina Cephelerinde Kullanıldığında Sağladığı Isı Tasarrufu: İzmir Alsancak'ta Bina Örneği”, Akıllı ve Yeşil Binalar Kongresi ve Sergisi, Gazi Üniversitesi Ankara, 182-188. Erişim adresi (04.05.2019): https://www.researchgate.net/publication/280622673_DiKEY_BAHCELERiN_BiNA_CEPHELE_RINDE_KULLANILDIGINDA_SAGLADIGI_ISI_TASARRUFU_IZMIR_ALSANCAK'TA_BI_R_BINA_ORNEGI
- EmQuartier, Bangkok. (2021). Vertical Garden Patrick Blanc. <https://www.verticalgardenpatrickblanc.com/realisations/bangkok/emquartier-bangkok#>
- Erdoğan, E. (2014). “Düşey Yeşil Sistemlerin Enerji Etkinliklerinin Değerlendirilmesi”, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Grant, G. (2015). “Yeşil Çatılar, Yaşayan Duvarlar”, Erişim adresi (04.05.2021): <https://www.ekoyapidergisi.org/1043-yesil-catilar-yasayan-duvarlar.html>
- Green Wall Ceramic, 2021.) <http://www.greenwallceramic.com.br/>
- Hadrians Villa. (2018). Colosseum Rome Tickets. <https://colosseumrometickets.com/hadrians-villa/>
- Helzel, M., & Batıgün, C. (2012). Paslanmaz Çelikten Yapılmış Yeşil Duvarlar.Euro Inox Bina Serisi, Cilt 17, 2-19.
- Hindle, R. L. (1938). “A Vertical Garden: Origins of the Vegetation – Bearing Architectonic Structure and System” University of Illinois at Urban- Champaign, 99-109.
- Hotel Icon, (2021). Dining At Hotel Icon, <https://www.hotel-icon.com/dining>
- İpekçi, C. A. ve Yüksel, E. (2012). “Bitkilendirilmiş Yapı Kabuğu Sistemleri”, 6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Bursa, 12 – 13 Nisan 2012
- Kalay, F. (2019), “Patrick Blanc’in Dikey Bahçe Tasarımlarının Tasarım İlkeleri Doğrultusunda İrdelenmesi”, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kiasif, Ç.G.ve Selçuk, E., (2018). “Yeşillendirilmiş Konut Cephelerin Kentlerin Çevresel Kalkınmasına Etkisi”, YTÜ Mimarlık Fakültesi İstanbul I. Konut Kurultayı, 10-11 Mayıs 2018, İstanbul.
- Lanbertini, A., & Leenhardt, J. (2008). Bringing the City to Life Vertical Gardens. Londra: Thames & Hodson Ltd.
- Mathew J., ve Salot A. (2014). “Feasibility Study of Green Walls At the University of Illinois.” Erişim adresi (04.05.2019): https://compass2g.illinois.edu/bbcswebdav/pid-2701200-dt-content-rid28394944_1/courses/cee_398_120178_157612/GreenWalls_FinalReport%281%29.pdf
- McCallum, D. (2019, 01 05). Insulation,Truro,Nova Scotia,eco-friendly insulation,Enviro-Shield Installer. ENERGY CONSERVERS Erişim adresi (18.06.2020) <http://www.deenergyconservers.ca/sound-properties-acoustical.htm>
- Morrison, K. (2018). Softening Concrete and Metal with Native Plants. Flora California's Plants, People, Places.
- Morollo, M. K. (2018). 10 Ways to Create an Uplifting Vertical Garden. Dwell: Erişim adresi (04.05.2019): <https://www.dwell.com/article10-ways-to-create-an-uplifting-verticalgarden-310d2f5>
- Patrick Blanc's House, (2020). Vertical Garden Patrick Blanc. <https://www.verticalgardenpatrickblanc.com/realisations/paris/patrick-blancs-house?page=1>
- Pinterest, 2021. How does it work? <https://tr.pinterest.com/pin/264023596880985507/>
- Sky Team Lounge Heathrow, 2020. Vertical Garden Patrick Blanc, <https://www.verticalgardenpatrickblanc.com/realisations/london/sky-team-lounge-heathrow>
- Sofitel Palm Jumeirah, (2020). Vertical Garden Patrick Blanc, <https://www.verticalgardenpatrickblanc.com/realisations/dubai/sofitel-palm-jumeirah-dubai>
- Tarım Dikey Bahçeler, (2016). Tarım Dikey Bahçeler. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı: Erişim Adresi: 08.05.2020 http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller/Dikey%20Bahçeler.pdf
- Tekin, Ç.ve Oğuz, C. Z. (2011). “Yapı ile Yükselen Yeşil Duvarlar”, New World Sciences Academy 6, (4), 1241-1249 İstanbul Türkiye.
- Turner, T. (2005). Garden History Philosophy and Design 2000 BC -2000 AD. Newyork: Spon Press Tylor and Francis Group.

- Tüfekçioğlu, İ. (2010). Yerçekimine Meydan Okuyan Bahçeler. GEO, 39-40. Erişim Adresi (10.10.2021): https://www.researchgate.net/publication/340233475_Yercekimine_meydan_okuyan_bahceler
- Wolverton, B., Johnson, A., ve Bounds, K. (1989). Interior Landscape Plants for Indoor Air Pollution Abatement. Nasa John C. Stennis Space Centre Science and Technology Laboratory, 1-2.
- Yıldız, M. (2018, 12 26). Dikey Bahçe; Beton Yapıların Yeni Yeşil Yüzü. Ekoyapı Dergisi: Erişim adresi (04.05.2021): <https://www.ekoyapidergisi.org/dikey-bahce-beton-yapilarin-yeni-yesil-yuzu>

TARİHİ BİR MEYDANIN PEYZAJ TASARIMI: ÇANAKKALE ZAFER MEYDANI

Füsun ERDURAN NEMUTLU^{1*}

^{1*}Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Çanakkale, Türkiye
fusunerdurand@comu.edu.tr ORCID: 0000-0002-0104-5994

Özet

Kentlere kimlik kazandıran meydanlar erişim, ticaret, estetik ve rekreasyon gibi farklı sosyal ve kültürel işlevlere sahiptir. Bu çalışmada Çanakkale kent tarihinde önemli işlevlere sahne olmuş Çanakkale Zafer Meydanının yeniden ele alınarak tasarlanması amaçlanmıştır. Çalışmada Zafer Meydanı görsel olarak incelenmiş, yapısal ve bitkisel elemanları analiz edilmiştir. Alanın kent kullanımındaki işlevleri ve kullanıcıların ihtiyaçları dikkate alınarak yenilenmesi gerektiği belirlenmiştir. Meydanın kentin iki ana aksını birbirine bağlaması sağlanırken oturma-dinlenme üniteleri çeşitlendirilerek zenginleştirilmiştir. Ayrıca alanda estetik bitkisel kompozisyonlara yer verilmiştir. Fikir projesi niteliğinde olan peyzaj tasarımı çalışmasının gelecekte kamu kurumları ve yerel yönetime katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kent meydanı, Kentsel meydan tasarımı, Peyzaj tasarımı, Bitkisel tasarım

LANDSCAPE DESIGN OF A HISTORICAL SQUARE: ÇANAKKALE ZAFER SQUARE

Abstract

Squares that give identity to cities have different social and cultural functions such as access, trade, aesthetics and recreation. In this study, it is aimed to re-design the Çanakkale Zafer Square, which has been the scene of important functions in the history of Çanakkale city. In the study, Zafer Square was visually examined and its structural and plant elements were analyzed. It has been determined that the area should be renewed considering the functions of the city and the needs of the users. While ensuring that the square connects the two main axes of the city, the living-resting units are diversified and enriched. In addition, aesthetic herbal compositions are included in the area. It is aimed that the landscape design work, which is an idea project, will contribute to public institutions and local administration in the future.

Keyword: City square, Urban square design, Landscape design, Planting design

1. GİRİŞ

Yapılar ve yapı adaları ile çevrelenmiş toplanma alanı konumunda olan meydanlar kent dokusunu oluşturan farklı işlevlerdeki açık kamusal alanlar arasında bağlantı kurarlar (Tırnakçı, 2020). Böylece odak alan niteliğindeki kentin düğüm noktalarıdır. Meydanlar bölgeyi tanımlar, tarif eder, bireyi yönlendirir ve kenti okunabilir hale getirirler. Sosyal açıdan ise tüm gün ve yıl boyu geniş kitlelere hitap ederler, sosyal ve rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılarlar. Bu nedenlerle meydanlar birçok işlevi bir arada sunan çekim merkezi niteliğindedirler.

Sözlük anlamı olarak meydan, halkın toplandığı, çoğu binalarla çevrili, açık ve geniş yerdir. Aslan (2014)'e göre; en geniş anlamı ile meydan, boşluk demektir (s. 20). Kevin Lynch'e göre ise, kentsel alanların yoğun aktivite odağıdır ve yüksek yoğunlukta yapılar ve caddelerle çevrelenmiştir (Marcus ve Francis 1998). Weber (2000) ise meydanı, farklı sosyal sınıftan, ırklardan ve etnik yapılardan insanların karşılaşarak sosyalleştiği alanlar olarak tanımlamıştır (Bayramoğlu ve Yurdakul, 2019). Genel anlamı ile meydan; bireyi kuşatan, bütünleştiren ve sahip olma duygusunu yaratan, yatay ve düşey hacimsel elemanlarla sınırlanmış mekânlardır (Öztaş, 1998). Günümüzde ise, sert zeminli ve taşıtların yer almadığı, kamusal açık mekânlar olarak tanımlanabilir. En çok kullanım amaçları gezinmek, dinlenmek, bir şeyler yiyip içmek ve çevreyi gözlemlemektir (Önder ve Aklanoğlu, 2002).

Avrupa'da meydanların tarihi, Antik Yunan kentlerinden itibaren başlamaktadır. En dikkat çeken özelliği, meydanlarda insan katılımının çok olması ve etkinliklerin de bu ölçüde artmasıdır (Akman, 2020). Kamusal mekân olarak meydanlar tarih boyunca sürekli değişim ve gelişim göstermiştir ve ticari, ulaşım, estetik ve rekreasyonel gibi birçok kültürel, sosyal ve fiziksel işlevlere sahip olmuşlardır (Kır, 2009). Sahip oldukları işlevlere göre de kente kimlik kazandırmakta olup, korunması gereken ortak miras niteliğindedirler (Suher, 1998; İnceiş, 2006; Erdönmez, 2014: 18; Tırnakçı, 2020). Çünkü kent tarihinin mekana işlendiği, toplumsal olayların odak noktasında yer almış alanlardır.

Meydanlarda toplumsal, kültürel, ekonomik çeşitli etkinlikler gün boyu, herkese yönelik olarak gerçekleşir ve kentlilik bilinci pekişir. Meydanda kent yaşamının bir kesiti sergilendiğinden, sosyal yaşamın aynasıdır (Çınar Altınçekiç ve Kart, 2000; Akman, 2020; Erduran Nemutlu ve Derendeli, 2020). Bu nedenle her ülkenin, her kentin doğal, kültürel, sosyal ve ekonomik özelliklerine göre farklı nitelikler taşırlar ve fonksiyonlara sahip olurlar (Çetiner, 1979; Önder ve Aklanoğlu, 2002). Kenti ziyaret edenler ilk olarak kent meydanlarında çevre ile etkileşime geçer, tanır ve paylaşımlar yapar (Bayramoğlu ve Yurdakul, 2019). Ancak dünyanın birçok kentindeki meydanlar ekonominin belirleyiciliği altında kentlerin yaşayan mekânları olma özelliğini gittikçe yitirmektedirler. Bu nedenle meydanları yeniden ele almak gerekmektedir (Çınar Altınçekiç, Engin ve Tanfer, 2014: 132). Çalışma konusu olan Çanakkale Zafer Meydanı da bu örneklerden biridir. Bu nedenle, bu çalışmada Zafer Meydanı'nın tüm kentlinin dinlenme ihtiyacını karşılarlarken estetik bitkisel tasarıma sahip olması amaçlanmıştır.

Meydan tasarımında ilk olarak göz önünde bulundurulması gereken kentlinin rekreasyon ihtiyacının karşılanabilmesi, oturma ve dinlenme olanakları yaratılmasıdır. Yapılacak estetik bitkisel - yapısal tasarımlar öncelikle bölge sosyal dokusuna ve halkın ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Böylece kentlinin sosyal yaşamının bir parçası olacaktır ve kültürel olarak benimsenecektir.

Meydanın niteliğini belirleyen ölçüt, tasarımda kullanılan tüm malzemelerin ayrı ayrı ve bir arada nasıl kompoze edildiğine bağlıdır. Yapısal ve bitkisel malzeme bu açıdan ele alınmalıdır. Çünkü buna göre kentliler alanı kullanabilecek ve mekân farklı işlevler kazanacaktır. Çevre donatı elemanları meydana kimlik katan en önemli malzemeler olup kaliteli, ergonomik olmaları çok önemlidir. Bu nedenle aydınlatma elemanları ile de alanın gece kullanımı dikkate alınmalıdır. Örneğin aydınlatma elemanları, ışık oyunları ve plastik öğeler alanda yolları, girişleri vurgular, meydanı tanımlar ve mekâna karakter katar. Aynı zamanda meydanlar günün her saati aktif olduklarından güvenlik açısından da aydınlatma ve zemin döşemesi önemlidir. Bu donatıların meydanda başarılı tasarlanabilmesi için toplumun tüm kesimi, her yaş grubu ve dezavantajlı bireyler de dikkate alınmalıdır.

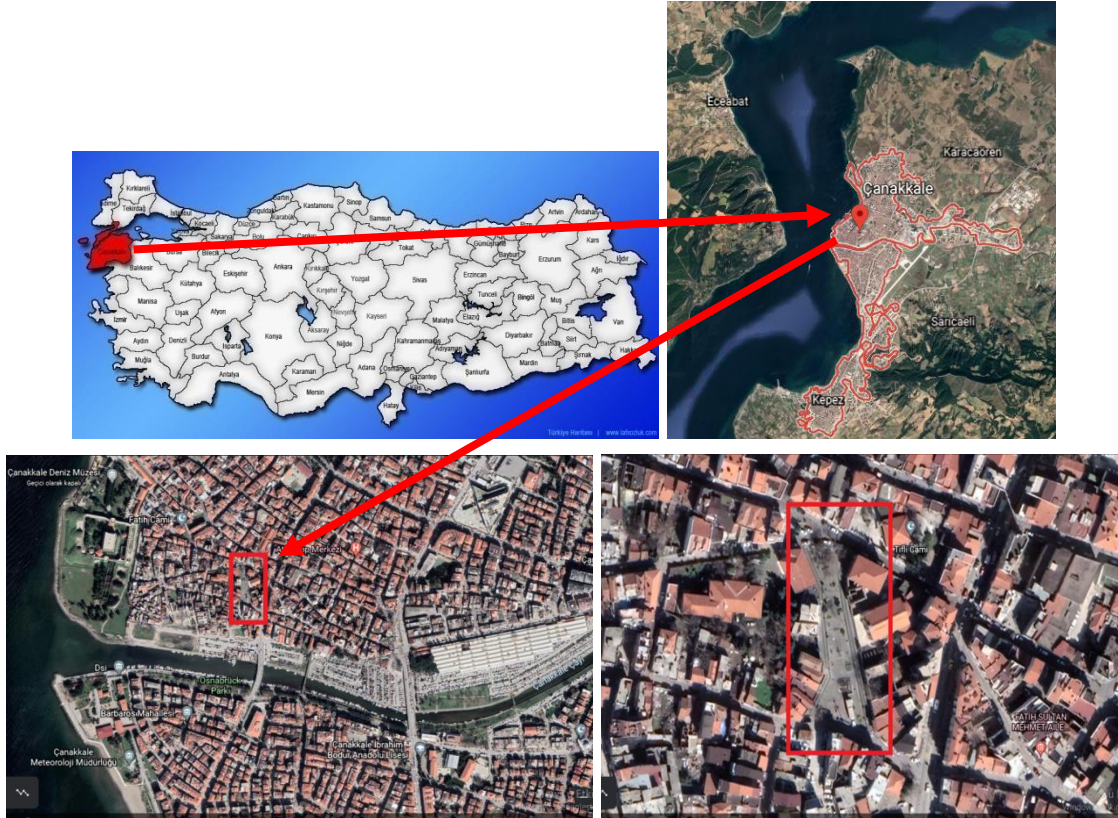
Meydanlar sadece geniş açıklıklar olarak düşünülmemeli, nitelikli ve yeterli bitkisel tasarıma da yer verilmelidir. Meydanda gün boyu toplanma ve dinlenme işlevinin yerine getirilebilmesi ve estetik bir ortam yaratılabilmesi için ilgi çekici biçimlere sahip, yıl boyu farkı renk etkisinde, gölge yapabilecek ve bölge ekolojik şartlarına uyumlu bitkiler ile tasarımlar yapılmalıdır.

Bu ilkeler göz önünde bulundurularak çalışma konusu olarak seçilen meydanın donatılar ve bitkisel tasarım açısından yeterli nitelikte olmadığı belirlenmiş olduğunda alanın yeniden tasarlanması amaçlanmıştır. Çalışmada bu gereklilikten yola çıkılarak peyzaj mimarlığı açısından fikir projesi üretilmiş ve kamu sektörünün gelecekte yararlanması hedeflenmiştir.

2 MATERYAL VE YÖNTEM

Çanakkale ili, Türkiye'nin kuzeybatısında olup boğaz ile ayrılan Biga ve Gelibolu Yarımadalarından oluşmaktadır. Kent merkezi Biga Yarımadası'nda, Anadolu topraklarında yer alır. İl geçiş bölgesinde yer aldığından, Akdeniz ve Karadeniz iklimleri hüküm sürmektedir. Yaz aylarında sıcak ve kurak, kış aylarında serin ve yağışlı geçen il'in, Temmuz-Ağustos ayı sıcaklık ortalaması 25-35°C arasında değişmektedir. Rüzgârlar genelde kuzeyden gelen poyraz ve güneyden gelen lodos rüzgârlarıdır. Çanakkale kent merkezi 40° 03' ve 40° 18' kuzey enlemleri ile 26° 34' ve 26° 47' doğu boylamları arasında olup, yaklaşık 33,91km² yüzölçümüne sahiptir (Doğa Koruma ve Milli Parklar 3. Bölge Müdürlüğü, 2014).

Çalışma konusu olan 'Zafer Meydanı' ise kent çekirdeğinde, kentin ilk yerleşim bölgesinde, Fevzipaşa Mahallesi, Tıflı Sokak'ta olup yaklaşık 2.200 m² büyüklüğündedir. Meydanın koordinatları Google Earth de yer alan, 26.02.2021 uydu görüntüsü verilerine göre 40° 08' 43,7" (N) Kuzey enlemi ile 26° 24' 12,1" (E) doğu boylamı arasındadır (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma alanının konumu (Google Earth 2021'den yararlanılarak hazırlanmıştır)

Çalışmanın yardımcı materyallerini konu ile ilgili literatür çalışmaları, alana ait dijital, yazılı ve görsel veriler, haritalar, fotoğraflar, sözlü görüşmeler, Google Earth 2021 görüntüsü, Autocad 2013, Sketchup 2014, 3dsmax 2019, Lumion10.3.2 programları oluşturmaktadır.

Çalışma yönteminin belirlenmesinde Jienan, 2009; Jauslin, 2012; Wu, Zou and Ren, 2013; Kiper ve Karakaya, 2013; Altunkasa ve Uslu 2016; Çakmak, Özden ve Uslu, 2021 tarafından yapılmış kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu çalışmaların yöntemi, temel olarak literatür araştırmaları ve alan haritaları yanı sıra, çalışma alanlarında yerinde yapılan incelemeler ve fotoğrafların veri olarak kullanılması ve bunların peyzaj mimarlığı açısından analizlerinin yapılması, sentezlenerek öneri projeler geliştirilmesine dayanmaktadır. Bu doğrultuda çalışma yönteminde öncelikle literatür taraması yapılmış, sonra farklı açılardan alanın fotoğrafları çekilmiş, alanda yer alan tüm bitkisel ve yapısal elemanların işlevleri, sorunları ve potansiyelleri incelenmiş,

detaylı fotoğraflarla sövrey analizi yapılmıştır. Alanın kullanımı ve özgün değeri dikkate alınarak tasarım süreci şu şekilde kurgulanmıştır: 1- Alana ait toplanan verilerin bir araya getirilip değerlendirilmesi; 2- Alanın mekânsal analizi; 3- Sorun ve ihtiyaçlar dikkate alınarak çözümlenmesi; 4- Tüm bilgiler çerçevesinde işlevler oluşturulması, işlevlere göre kullanımların yapısal ve bitkisel materyallerin belirlenerek avan projenin (AutoCad-2019 programı) çizilmesi; 5- Projenin görsellerinin 3 boyutlu olarak (3dsmax 2019 ve Lumion 10.3.2 programı) sunulması.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

3.1. Alanın Mevcut Durumu

Zafer Meydanı kentsel sit alanı sınırları içerisinde yer almakta olup, kentin çok kültürlü kimliğini yansıtmaktadır. Çünkü meydanda kentin tarihine tanıklık etmiş önemli yapılar bulunmaktadır: Eski Ermeni Kilisesi (Sürp Kevor Kilisesi), Tıflı Camii, Manfred Osman Korfmann Kütüphanesi, Ece Ayhan Kültür Evi, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Dila Kurt Evi ve Milli Eğitim Bakanlığı Çanakkale Bilim ve Sanat Merkezi. Bunlar alan haritası üzerinde gösterilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Meydanda yer alan kullanımlar (2021)

Meydan, kent tarihinde Ermeni ve Rumların yaşadığı mahallenin merkezinde yer almıştır (Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). Bölge genellikle ticaret ve zanaat işleri yapan Ermenilerin yaşadığı bir mahalledir. Zamanla bölgede önemli ekonomik güce sahip olmuşlar ve 1915 yılı başlarında nüfusları 1.500'e ulaşmıştır. Kilise 1669 yılında inşa edilmiş, 1691'de Türkler tarafından yıkılmış, 1718 yılında Sultan III. Ahmet'in fermanıyla yeniden inşa edilmiştir. Kilise 1950 yılına kadar aktif olarak kullanılmıştır. Meydana adını veren, Gregoryan'lara ait Sürp Kevork Kilisesi kurulduğu dönemde önemli iki kiliseden biridir. Onun yanında yer alan rahiplerin kaldığı ev ise günümüzde harabe durumdadır (Kaya, 2001). Kilise, bölgede cemaati kalmayınca terk edilmiştir. Ancak meydan bu kimliği ile anılmaya devam etmektedir.

O dönemden sonra silah deposu, etnografya müzesi, kültür merkezi, güzel sanatlar bölümü dersliği olarak kullanılmıştır. Yakın dönemlerde ise 2013 yılından itibaren Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tasavvuf Topluluğunun faaliyetleri kapsamında kullanılmaktadır (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2016).

Meydanın köşesinde, Tıflı Camii'nin karşısında yer alan tarihi yapı, 1890 yılında yapılarak Ermeni okulu olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminden sonra tütün deposu olan bu yapı, 2006 yılında Çanakkale Belediyesince satın alınmış ve vâkıfa devredilmiş, Prof. Dr. Manfred Osman Korfmann anısına kütüphaneye dönüştürülerek varlığını korumuştur. Troia Kazı Heyeti eski başkanı olan Korfmann, 2005 yılında hayatını kaybedince ailesi 6 bin kitap ile 10 bin makalesini bu kütüphaneye bağışlar ve 2007 yılında açılışı yapılır. Kütüphanede Troia ve Troas arkeolojisine yönelik yayınlarla birlikte, Anadolu, Gürcistan, Balkanlar, Avrupa ve genel arkeoloji konularını kapsayan yayınlar da bulunmaktadır. Kütüphane, Jucker ailesinin yaptığı büyük bağıştan sonra da klasik arkeoloji alanında dünyanın sayılı kütüphaneleri arasında yer almaktadır. Bina, kütüphane dışında, konferans, seminer, çalıştay ve sergi gibi faaliyetlere de ev sahipliği yapmaktadır. Gelecekte, binaya eklenecek misafirhanesi ile araştırmacılara konaklama imkânı da sağlanması planlanmaktadır (Çanakkale Belediyesi, 2021). Bölgedeki önemli tarihi yapılardan olan Tıflı Camii, 1891 yılında yaptırılmıştır ve 1922 tarihli belgelere göre Yörük Hüseyin Ağa vakıflarına aittir. Kitabesinde caminin kuzeybatısında çocukların dini eğitim aldığı okuldan bahsedildiği için adı Tıflı olmuştur (Dündar, 2017). Çanakkale'de yaşayan Ece Ayhan'ın adının verildiği Ece Ayhan Kültür Evi, Çanakkale Belediyesinin restore edip, 2015 yılında yeniden kullanıma sunduğu tescilli geleneksel bir yapıdır. Bu özgün kamusal mekânda (sivil) topluma yönelik toplantı, panel, söyleşi, dinleti, atölye çalışmaları, konser, film gösterimleri gibi birçok kültürel ve sanatsal etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Meydanın diğer tarafında bulunan Çağdaş Yaşamı Destekleme Vakfı (ÇYDD) 'Dila Kurt Kültürevi' ise, genç yaşta hayatını kaybeden Dila Kurt adına açılan Kültür evidir. Bu yapıda, lise ve ilkokul öğrencilerinin kişisel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlanması amacıyla, çeşitli eğitim programları düzenlenmektedir.

Meydana farklı noktalardan girişin bulunması ve sahile uzanan aks içinde olması önemini daha da artırmaktadır. Ancak günümüzde meydan çevresinde terk edilmiş, harabe halinde, bazı yapıların varlığı en önemli sorundur. Bu durum alanda güvenlik açısından önemli risk oluşturmakta ve görsel kirlilik yaratmaktadır. Aynı zamanda tarihi doku ile uyumlu olmayan bakımsız konutlar da vardır. Alanda Çanakkale Belediyesi tarafından yapısal ve bitkisel peyzaj düzenlemesi 2013 yılında yapılmıştır. Alanda oyun ünitesi, donatı elemanları, bitkisel düzenlemeler ve yer döşemesi yapılmıştır. Ancak bu çalışma ile alanın rekreasyonel olarak kullanımı iyileştirilememiştir. Günümüz şartlarında alanın sağlıklı olarak kullanımının sağlanabilmesi için yeniden ele alınması zorunludur. Alanın estetik görünümünü bozan yapıların günümüz ihtiyaçlarına göre kullanımı için kamulaştırılıp, sağlıklaştırılması veya sahiplerinin desteklenmesi zorunludur. Meydanın kamusal rekreasyon alanı olarak kullanımının daha konforlu olabilmesi için ise özel mekanlardan maskelenmesi gereklidir. Girişi direk meydana olan konutlara bariyerler veya bitkisel çözümler getirilebilir (Şekil 3).

Şekil 3. Meydanın merkezindeki kullanım dışı harabe halindeki tarihi yapılar (Orijinal, 2020-21).

Meydanın en önemli diğer özelliği kentin en yoğun kullanılan, trafik akışının yoğun olduğu İnönü Caddesi ve yaya yolu niteliğinde olan Bankalar Caddesi ile bağlantı sağlamasıdır. Ancak iki alan arasında yer alan Tıflı Sokak tek yönlü trafiğe açıktır ve bu durum hem görsel hem de sağlık açısından kirlilik yaratmaktadır (Şekil 4). Çok dar ve farklı kullanımların bir arada olduğu bu sokak üzerinde düzensiz araç parkları, meydanın bağlantılarını ve sirkülasyonu engellemektedir. Bu sokak yayalaştırılarak trafik bir alt sokağa bypass edilebilir.

Şekil 4. Meydanda Ece Ayhan Kültür Evine doğru görünüş (Orijinal, 2021)

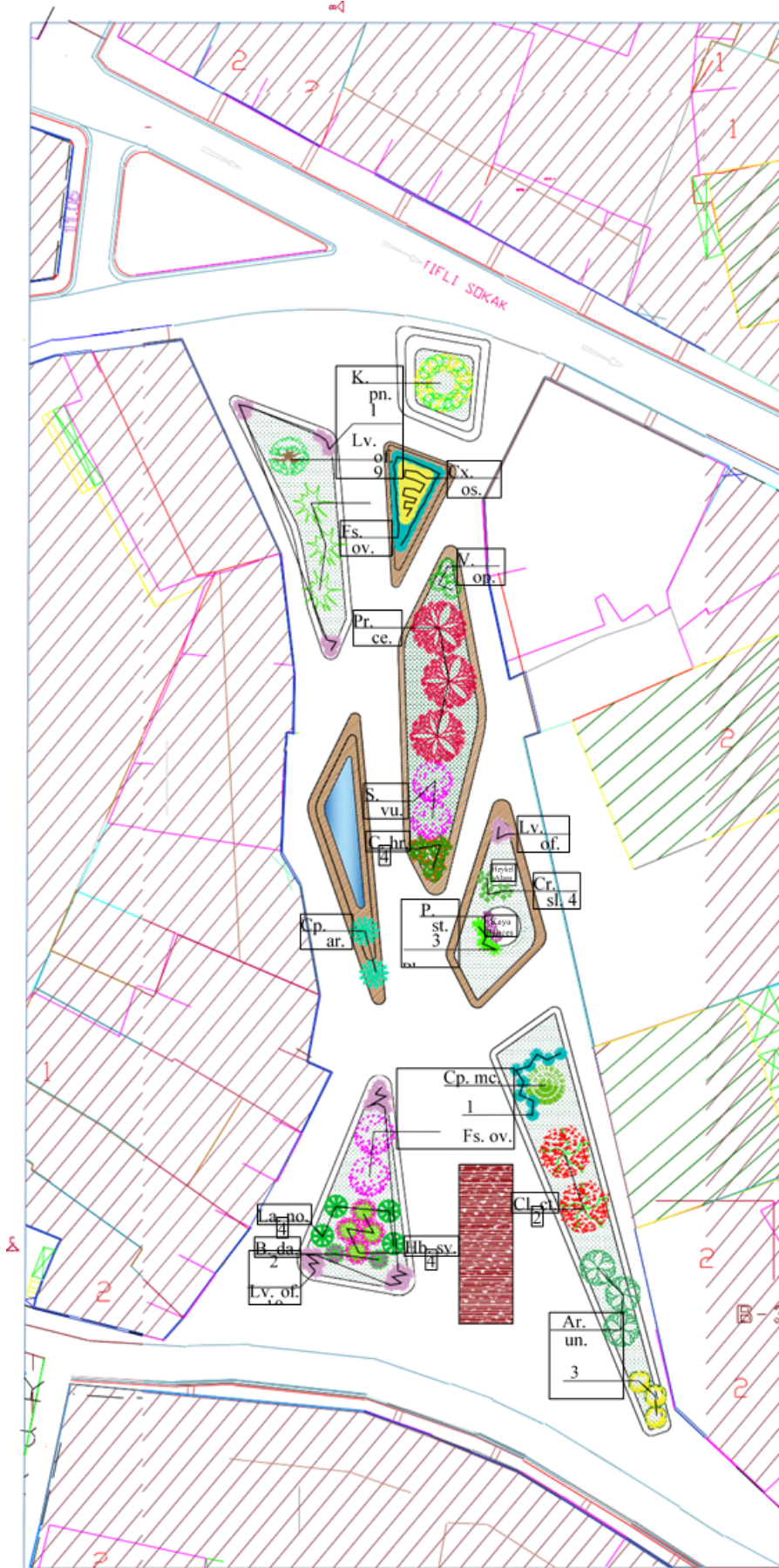
Zafer Meydanında mevcut olan peyzaj tasarım bitkileri şu şekildedir: *Acer negundo* (Akça ağaç), *Ailanthus altissima* (Kokar ağaç: Yıkık yapıların bahçe ve kenarlarında kontrolsüzce gelişmiş), *Biota orientalis* (Doğu Mazısı: Kurumuş), *Fraxinus exelsior* (Dişbudak), *Ligustrum japonicum* (Herdemyeşil Kurtbağrı), *Magnolia grandiflora* (Herdemyeşil Manolya), *Morus sp.* (Dut: Kiliseyi kullanan Vakıf çalışanları tarafından orta alana gölge amaçlı dikilmiş), *Platanus orientalis* (Çınar), *Prunus armeniaca* (Kayısı), *Robinia pseudoacacia* (Yalancı Akasya, bakımsız ve yaşlıdır), *Tilia cordata* (Ihlamur, çarşı caddesi girişinde). Alanda yer alan meyve ağaçları meydan kullanımına uygun değildir. Kilise çalışanları tarafından meydana kontrolsüz olarak sayıca mekanın ilerde çok kapalı mekana dönüştürecek oranda dut ağaçları dikilmiştir. Yerel yönetimin takibi olmaksızın bitki dikilmesi kargaşaya neden olmakta ve bitkisel tasarım açısından estetik olmayan görüntüler oluşmaktadır. Yerel yönetim meydanın alanın onarımı sırasında Manolya ağaçlarını sıra vardi şeklinde dikmiştir ve bunlar günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Ancak bölge ikliminde yeterli gelişim gösterememiş ve donatı elemanları ile desteklenmemişlerdir. Manolyalar alanda oturma üniteleri yer almadığından kullanıcılar tarafından fark edilememekte ve alanda katmanlı olarak farklı bitkilerle desteklenmediklerinden yeterli görsel etkileri yaratamamaktadırlar. Çalışma alanında bitkisel tasarım açısından alanın ilgi çekici olmasını sağlayan estetik görüntülere ve rekreasyonel açıdan işlevsel tasarımlara yeterince yer verilmediği belirlenmiştir.

Yapılan değerlendirmeler, bölge kültürel-doğal özellikleri, estetik-görsel etkileri ve kullanıcıların ihtiyaçları dikkate alınarak bitki materyali seçilerek (Çizelge 1), çalışma alanının peyzaj tasarımı yapılmıştır (Şekil 5). Bitkisel tasarım açısından her mevsim farklı nitelikleri ile etki uyandırabilecek, bölge ekolojisine uygun bitkiler kullanılmıştır. Meydanın ana girişi Tıflı Sokak olarak düşünülümüştür. Diğer giriş ise İnönü caddesine bağlantı sağlamaktadır. Bu girişte yer alan trafo, projede bordo renkli olarak gösterilmiş olup günümüzde çevresi oldukça kötü kullanılmaktadır. Bu yapının dış cephe kaplaması ile kaplanarak görsel açıdan iyileştirilmesi gereklidir.

Çizelge 1. Zafer Meydanı bitkisel tasarımında kullanılan bitkiler

No	Bitki Botanik Adı	Türkçe Adı	Adet	Simgesi
1	<i>Arbutus unedo</i>	Kocayemiş	3	Ar. un.
2	<i>Buddleia davidii</i>	Kelebek Çalısı	2	B. da.
3	<i>Callistemon citrinus</i>	Fırça Çalısı	2	Cl. ct
4	<i>Carex oshimensis</i>	Saz Bitkisi	12	Cx. os.
5	<i>Cortaderia selloana</i>	Pampas Otu	4	Cr. sl.
6	<i>Cupressus arizonica pyramidalis</i>	Arizona Servisi	4	Cp. ar.

7	<i>Cupressus macrocarpa</i>	Limon Servi	1	Cp.mc.
8	<i>Cotoneaster horizontalis</i>	Yayılcı Dağmuşmulası	4	C. hr.
9	<i>Festuca ovina</i>	Koyunyumağı	25	Fs. ov.
10	<i>Hibiscus syriacus</i>	Hatmi Ağacı	4	Hb. sy.
11	<i>Koelreuteria paniculata</i>	Güvey Kandili	1	K. pn.
12	<i>Lagerstromia indica</i>	Oya Ağacı	3	Lg. in
13	<i>Laurus nobilis</i>	Defne	4	La. no.
14	<i>Lavandula officinalis</i>	Lavanta	22	Lv. of.
15	<i>Mahonia aquifolium</i>	Mahonya	3	Mh. aq.
16	<i>Olea europaea</i>	Zeytin	1	Ol. er.
17	<i>Pennisetum setacum Rubrum</i>	Kırmızı Başak	3	P. st.
18	<i>Phormium tenax Sundovner</i>	Formium	4	Ph. te.
19	<i>Prunus ceracifera</i>	Süs Eriği	3	Pr. ce
20	<i>Syringa vulgare</i>	Leylak	2	S. vu.
21	<i>Viburnum opulus</i>	Kartopu	4	V. op.

Şekil 5. Zafer Meydanı peyzaj tasarımı plan görünüşü

Meydan tasarımında başarının sağlanabilmesi için Yıldırım (2006)'ın çalışmasında vurguladığı imaj ve kimlik, çekim ve güzergah, rekreasyon, esnek tasarım, mevsimsel strateji, erişilebilirlik, ahtapot gibi sarma ilkeleri dikkate alınmıştır. Bu bağlamda yapılan çalışmada alana imaj ve kimlik katması hedeflenerek doğal bitki örtüsünde yer alan türlere yer verilmiştir. Yapılan bitkisel tasarım ile çevreden geçen yol ağlarını kullanan kentlilerin ilgisi çekilerek meydana yönlendirmelerinin sağlanması hedeflenmiştir. Toplumun farklı yaş ve nitelikteki bireylerinin pasif rekreasyon ihtiyacı düşünülerek oturma ve dinlenme alanları tasarlanmıştır.

Meydanın her iki girişinden alınan üç boyutlu görsellerde yapısal ve bitkisel tasarımlar detaylı olarak verilmiştir (Şekil 6).

Şekil 6. Alana Tıflı Sokak ve İnönü Caddesinden giriş

Meydanda kullanıcıların dinlenme ve bir araya gelme ihtiyaçlarını karşılamak için farklı oturma alanlarına yer verilmiştir. Alanın zemininde hareketlilik yapılarak renklendirilmiş ve oturma alanı olarak kullanılmıştır. Böylece hem hareketlilik sağlanmış, hem de çevre yapılarından oturma mekanı gizlenmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Oturma alanları ve zemin kaplaması

Alanda minyatür bir kaya bahçesine yer verilmiş ve odak nokta etkisi yaratması açısından anne temalı heykel tasarımı yapılmıştır (Şekil 8).

Şekil 8. Oturma alanında anne temalı heykel

4 SONUÇ

Yapılan çalışma ile Zafer meydanının günümüz anlayışına uygun olarak peyzaj tasarımı oluşturulmuştur. Alanın yerinde yapılan incelemelerine dayanılarak en önemli ihtiyacın oturma dinlenme alanları olduğu belirlenmiş olup, daha çok bu yönde yapısal tasarımlar önerilmiştir. Yerinde yapılan gözlemler ile çocuk oyun ekipmanlarının aktif olarak kullanılmadığı ve alan konseptine de uymadığı belirlendiği için yer verilmemiştir. Alanın orta aksı kent merkezinin en yoğun kullanılan yürüyüş yolunun devamı niteliği haline getirilmiştir. Meydanın tüm kent kullanıcılarını bir ahtapot gibi sarması, mekân hissini yoğun yaşatması ilkesine dayanarak, dinlenme alanları çevresinde bitkiler ile çatı etkisi yaratılmıştır. Meydanın giriş ve çıkış noktaları geniş açıklık olarak bırakılmıştır. Yapılan tasarımların devamlılığı ve kentlilerin meydana çekiminin sağlanması başarılı bir yönetim ile sağlanabilecektir. Bu nedenle yerel yönetimlerin farklı meslek disiplinleri ile beraber ve bilimsel çalışmalar eşliğinde hareket etmesi gereklidir.

KAYNAKLAR

- Akman, K. (2020). Kent meydanlarının önemi ve değişen işlevi. *Akademik Düşünce Dergisi*, 1 (Bahar), 17-33. ISSN: 2687-6124.
- Altunkasa, F. ve Uslu, C. (2016). *Peyzaj tasarımı*. İstanbul: Birsen Yayınevi. 131s.
- Aslan, D. (2014). Kent ve meydanlar. *İTÜ Vakıf Dergisi*, 63, 20-24.
- Bayramoğlu, E. ve Yurdakul, N.M. (2019). Kentsel açık mekân olarak meydanların yaşam kalitesine etkileri: Trabzon örneği. *Journal of History Culture and Art Research (Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi)*, 8 (1), 425-435. DOI: 10.7596/taksad.v8i1.1554. (ISSN: 2147-0626).
- Çakmak, M., Özden, F. ve Uslu, A. (2021). Kentsel alanlarda biyoçeşitliliği destekleyen tasarım yaklaşımları, Ankara Keçiören Atatürk Botanik Parkı Örneği. *Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi*, 4:1, 13-27.
- Çanakkale Belediyesi. (2021). Sosyal Yaşam, Kütüphaneler. Erişim adresi (24.08.2021) <https://www.canakkale.bel.tr/tr/sayfa/1169-kutuphaneler/309-korfmann-kutuphanesi>.
- Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2021). Çanakkale'nin Tarihi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Çanakkale. Erişim Adresi (21.08.2021) <https://canakkale.ktb.gov.tr/TR-70468/tarihce.html>.
- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. (2016). Ortadosk Kilisesinde Tasavvuf Rüzgârı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Erişim adresi (21.08.2021) <https://www.comu.edu.tr/haber-14906.html>.
- Çınar Altınçekiç, H.S., Engin B. ve Tanfer M. (2014). Tarihsel süreç içinde kent kimliğinin mekânsal kalite değerlendirmesi üzerine bir araştırma (Taksim Meydanı). *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15(2), 132-148. ISSN:2146-1880.
- Çınar Altınçekiç, H.S. ve Kart, N., (2000). Kentsel tasarım sürecinde meydanlar. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, B-50 (2), 111-120.
- Çetiner, A. (1979). Şehir planlamasında çalışma yöntemleri ve ifade teknikleri. İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar 3. Bölge Müdürlüğü. (2014). Çanakkale Doğa Turizmi Master Planı 2013–2023, T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 3. Bölge Müdürlüğü, Çanakkale.
- Dündar, M. (2017). Çanakkale'de geç Osmanlı dönemi camileri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 15/23: 61-92. Erişim adresi (24.08.2021) <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/357331>.
- Erdönmez, E. (2014). Kamusal alanların biçimlenmesi. *İTÜ Vakıf Dergisi*, 63, 14-19.
- Erduran Nemutlu, F. ve Derendeli, S. (2020, 27.11). City square design: The case of Çanakkale republic square. SPAD'20 International Spatial Planning and Design Symposium, November, 27-29, 2020, Izmir Democracy University, Turkey. Proceedings Book, (s.317-330). ISBN: 978-605-74811-2-2.
- İnceiş, N. (2006). Kentsel kamusal mekan kullanımında cinsiyet-güvenlik etkileşimi kadın için mekanın güvenliğinin Ankara örneğinde incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Jauslin, D. (2012). Landscape design methods in architecture. 49th IFLA World Congress Cape Town South Africa. Landscapes in Transition. Access e-mail (12.04.2021) <https://www.academia.edu/37610058>.
- Jienan, Y. (2009). Research of landscape design in residential area. Blekinge Institute of Technology The European Spatial Planning Programme, Karlskrona, Sweden. Access e-mail (13.04.2021). <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:829456/FULLTEXT01.pdf>.

- Kaya, İ. (2001). Surp Kevorkun başına gelenler. Erişim adresi (21.08.2021) <https://bianet.org/bianet/kultur/1020-surp-kevorkun-basina-gelenler>.
- Kır, İ. (2009). Kent meydanlarının kent kimliği üzerine etkileri: İzmir örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Kiper, T. ve Karakaya, B. (2013). Edirne kent merkezindeki ilköğretim okul bahçelerinin peyzaj tasarım ilkeleri açısından irdelenmesi. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 10(1), 59-71.
- Marcus, C. C., Francis, C. (1998). People places 'design guidelines for urban open space'. New York, US: Van Nostrand Reinhold Company.
- Önder, S. ve Aklanoğlu F. (2002). Kentsel açık mekan olarak meydanların irdelenmesi. S. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 16 (29), 96-106.
- Öztaş, Y. (1998). Kentler ve meydanlar. Maison Française Dergisi, 33, 154-157.
- Suher, H., (1998). Kent planlama sürecinde kent meydanlarının yeri ve işlevi. Peyzaj Mimarlığı Dergisi, 4, Mayıs-Haziran, Özdemir Ofset, İstanbul.
- Tırnakçı, A. (2020). Kentsel peyzaj tasarımı açısından tarihi Kayseri kent meydanının (Cumhuriyet Meydanının) irdelenmesi. Turkish Journal of Forest Science, 4(2), 314-332.
- Wu, W., Zou, C. and Ren, Y. (2013). Exploring landscape design of community parks from ecology and recreation perspectives. Environmental Engineering and Management Journal. 12 (9): 1869-1873, Access e-mail (13.08.2020) <http://omicron.ch.tuiasi.ro/EEMJ/>
- Yıldırım, Ö. (2006). Başarılı meydanlar için 10 ilke. Making Places (Çeviri). Mimarlık gündemi. Mimdap.org. Erişim adresi (07.03.2021) <http://mimdap.org/2006/12/batharyly-meydanlar-ycin-10-ylke/>.

MÜSTAKİL YAPILARDA İÇ MEKAN VE ÇEVRE İLİŞKİSİNİN BİYOFİLİK TASARIM BAĞLAMINDA ELE ALINMASI

Nihan Ünal*

**Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
ndaloglu@yahoo.com.tr ORCID ID: 0000-0002-7996-0383*

Özet

Şehirlerde popülasyonun artması ve teknolojik gelişmelerin; çevre kirliliğinin artması, hava kirliliğinin artması, çevre güvenliğinin azalması, kentlerde yeşil alanlara ayrılan alanların yetersiz kalması gibi yan etkileri sebebi ile müstakil konutlara olan ilgi artış göstermektedir. Çağın getirdiği çalışma koşullarının ve yeni iş kollarının sonucu olarak online çalışan kişi sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Apartman gibi yapılarda toplu yaşam koşulları, günümüz ihtiyaçlarını karşılamamakta ve birçok insana keyifli bir konut deneyimi sunamamaktadır. Müstakil yaşamın sağlanması beklenen toplu yaşamdan ve kalabalıktan soyutlanma ihtiyacı, kişilerin yaşam alanlarının kapalı mekânlardan çıkıp yapının yakın çevresi olan bahçe düzenlemeleri sayesinde açık ve yarı açık mekânlara taşınmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle yapıların çevre düzenlemesi büyük önem arz etmektedir. Bu zincirleme reaksiyonun sonucu olarak yaşam kalitesinin artırılmasını sağlamak amacı ile çevre tasarımının biyofilik bağlamda ele alınması, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde ihtiyaç duyulan doğa ilişkisini sağlamak ve güçlendirmek adına önemli bir fırsattır. Tüm bu sebepler ışığında, bu çalışmada müstakil yapıların çevre ve iç mekân tasarımında biyofilik yaklaşımın tercih edilmesinin önemi ve katkıları araştırılmıştır. Bu nedenle çalışmada öncelikle biyofilik tasarıma, biyofilik tasarımın kullanım ölçeklerine ve biyofilik tasarımın kullanıldığı ölçeklerde sağlayacağı katkılara değinilmiştir. Yapılan literatür taraması sonucu, odak noktası olarak seçilen müstakil yapılardaki katkısını güçlendirmek adına iç mekân ve dış mekânın iletişiminin artırılmasıyla, biyofilik tasarımın yansıtılmasını sağlamak için uygulanabilecek tasarım kararları maddeleştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: İç mekân, Peyzaj, Tasarım, Biyofili, Müstakil ev

CONSIDERING THE RELATIONSHIP BETWEEN INTERIOR SPACE AND ENVIRONMENT IN DETACHED BUILDINGS IN THE CONTEXT OF BIOPHILIC DESIGN

Abstract

Due to the side effects of overpopulation and the impacts of technological advancements, there has been an increasing demand on detached houses. These side effects can be listed as; air pollution, environmental pollution, lack of security and lack of green areas inside cities. As the results of the newly-born professions and new working conditions, working from home has become more popular. The community life that apartments offer, is not a life style that is comfortable for online working. Compensation of the need for isolation from public life and the rush thanks to detached houses can help people change their living areas from closed spaces to open air spaces near their houses. For this reason, landscaping of a structure has a great importance. As the consequence of this chain reaction, taking the landscape design into consideration under the lights of biophilic design criteria, consciously or not, may be a great opportunity to strengthen the bond with the nature in order to increase the quality of life. For these reasons, this study investigates the importance of choosing biophilic approach in landscape and interior design of detached houses, and the contributions to the design. In this study, firstly biophilic design was researched, than biophilic design scales and lastly the contribution that biophilic design offers to different design scales were investigated. After the literature review study, applicable design criteria have been listed to increase the contribution of biophilic design to the interior and exterior design of such buildings.

Keywords: Interior, Landscape, Design, Biophilia, Detached house

1. GİRİŞ

Konut sahibi olma durumu yalnızca barınma ihtiyacını karşılamakla kalmayıp, kişiler tarafından bir yatırım aracı, statü göstergesi ve güvence olarak da değer görmektedir. (Tosun ve Fırat, 2012) Konut/ev seçiminin bireyler için önemi; bu yapılarda edinecekleri deneyimler, yaşayacakları yeri güvenli sığınakları olarak görmeleri ve kendileri olabilecekleri bir yapı olarak görmelerinden geçer (Mahrer, 2020). Birçok araştırmaya konu olan konut kavramı, yaşamın devamlılığı için büyük önem taşımakla birlikte barınma niteliği dışında farklı işlevleri vardır.

Konutun; a) bir barınak olma, b) üretilen bir meta olma, c) bir tüketim malı olma, d) yatırım olarak spekülasyon değer artışlarına el koyma, e) ekonomik ve hukuksal güvence sağlama, f) toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesinde bir araç olma, g) kentsel çevrenin oluşturulmasında bir kültürel kurgu olma, h) toplum içinde bireyi güçlü kılma ve özgüven kazandırması gibi çok değişik işlevleri vardır. (Tekeli, 2012) İfade ettiği tüm bu özellikler ışığında konut seçiminin kullanıcıların hayatı üzerindeki etkisi göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür.

Halihazırda, dünya nüfusunun yaklaşık %54'ü, insan yapımı uyaranların hakim olduğu büyük ölçüde yapay kentsel ortamlarda şehirlerde ve mega şehirlerde yaşamaktadır ve bu oranın 2050 yılına kadar %66'ya çıkması beklenmektedir (United Nations, 2017). Kentlerin kalabalıklaşması, hızla gelişimi ve çalışma koşullarının ağırlaşması ile artan günlük hayat stresi, kişilerin yaşam alanlarını özelleştirme ihtiyacını doğurmuştur. Kentsel konut yapıları ve yaşam ortamı, kentsel gelişimde çözülmesi gereken bir sorun haline gelmiştir (Hu ve Zhang, 2016). Çözülmesi gereken bu sorunlar ışığında kişiler, yaşam koşullarını iyileştirmek ve şehirlerin keşmekeşinden kurtulmak için doğaya dönmenin yollarının arayışına girmişlerdir (He, An, Hou ve Zhang, 2021). Apartman hayatının bu istekleri karşılayamaması sonucu, gün geçtikçe müstakil yapılara olan talep artış göstermektedir. Site düzeni içerisinde bulunan ya da müstakil olan villaların çevre düzenlemesinin doğa ihtiyacını karşılamasını sağlayacak şekilde kurgulanması, insanların doğaya duyduğu özlem duygusunu giderebilir (Wang, 2015). Bursa ketinde konut tercihlerinin ortaya konması hedefi ile yapılan 1324 kişinin katıldığı anket sonuçlarına dayalı bir makale çalışmasından ulaşılan verilere göre; katılımcıların gelir düzeyleri bir değişken olarak ele alınmadığı durumda, katılımcıların %20,1'i site içerisinde bulunan villaları tercih ettiklerini belirtirken, %31,1'i ise villada oturmak istediklerini belirtmişlerdir (Tosun ve Fırat, 2012).

Çalışmada öncelikle müstakil yapılarda çevre düzenlemeleri literatür taraması yöntemi yardımı ile örnekleriyle incelenecektir. Çevre düzenlemesine katkısını irdelemek adına, peyzaj mimarlığı ölçeğinde biyofilik tasarım yaklaşımı ele alınacaktır. Yapılan araştırmalar ışığında ise sonuç ve tartışma kısmında, biyofilik tasarımın çevre düzenlemesinde tasarım yaklaşımı olarak seçilmesiyle müstakil yapıların iç mekan ve çevre düzenlemesi arasındaki ilişki ele alındığında ne gibi katkı sağlayacağı maddeler üzerinden belirtilecektir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın amacına yönelik verilerin toplanması için, araştırma konusu ile ilgili alanlarda ulusal ve uluslararası makale, kitap ve elektronik belgelerden oluşan bilimsel çalışmalar taranmıştır. Çalışmanın çatısı oluşturulurken, ana başlık araştırma bulguları alt başlığı altında üç aşamaya bölünmüştür. Araştırma; müstakil yapılarda çevre düzenlemesi, peyzaj mimarlığı ve iç mimarlık ölçeğinde biyofilik yaklaşım ve müstakil yapılarda iç mekan ve çevre ilişkisinin biyofilik tasarım açısından değerlendirilmesi başlıklı aşamalar doğrultusunda yol almıştır. İzlenen bu yol, ulaşılan bilgilerin makalenin ana başlığına hizmet edecek şekilde maddelerle listelenmesini sağlamıştır.

2.1. Bir Tasarım Yaklaşımı; Biyofili Kavramı

Bir hipotez olarak literatüre 1964 yılında kazandırılan temelini insanların doğaya duyduğu ihtiyacın oluşturduğu biyofili kavramı; bir tasarım yaklaşımı olarak ele alındığında yaklaşımın özünü yapılı çevrede kullanıcıya doğa deneyimini yaşatmaktan almaktadır.

Kentsel tasarım, peyzaj mimarlığı, mimarlık, iç mimarlık ve endüstri ürünleri tasarımı gibi farklı ölçeklerde ele alınan bu tasarım akımı, çalışmada peyzaj mimarlığı ve iç mimarlık ölçeklerinde irdelenecektir.

Ürün, iç mekan, mimari, yapı adası, sokak, mahalle, şehir ve bölge ölçeklerinde gerçekleştirilen tasarım çalışmalarının biyofilik bağlamda başarılı olup olmadığı, bu tasarımların doğayı ve doğal unsurları ne kadar

içerdiği ile doğru orantılıdır (Beatley ve Newman, 2013). Kellert ve Calabrese(2015)'e göre biyofili kavramının tasarıma başarılı bir şekilde yansıtılması beş faktör üzerinden değerlendirilebilir. Bunlar;

1. Biyofilik tasarım doğayla sürdürülebilir ve tekrarlanabilen bir birlikteliği gerektirir
2. Biyofilik tasarım, evrim sürecinde insanoğlunun sağlığını ve zindeliğini geliştiren doğal dünyaya olan adaptasyonuna odaklanır.
3. Biyofilik tasarım belirli bir ortama ve mekana duygusal olarak bağlanmayı teşvik eder.
4. Biyofilik tasarım, insan ve doğa arasındaki yaygın ilişkiyi ve insana ve doğaya karşı sorumluluğu teşvik eden pozitif etkileşimi destekler
5. Biyofilik tasarım karşılıklı sağlam, birbirine bağlı ve bütünleşik mimari çözümlere teşvik eder (Kellert ve Calabrese, 2015).

Her tasarım akımında olduğu gibi, biyofilik tasarımda da yansıtılmak istenen tasarım akımını ürüne yansıtmak adına belirlenmiş kriterler vardır. Biyofilik tasarım için bunlar; çevresel özellikler, doğal şekil ve biçimler, doğal örüntü ve süreçler, ışık ve mekan, mekan bazlı ilişkiler ve evrimsel insan-doğa ilişkileri başlıkları altında toplanmıştır (Sayuti, Montana-Hoyos ve Bonollo, 2015). Belirtilen değerlendirme faktörleri ve tasarım kriterleri bir araya getirildiğinde, bir tasarımcının projesinde biyofilik tasarım yaklaşımını yansıtmaya için alabileceği tasarım kararları Browning, Ryan ve Clancy tarafından aşağıda belirtilen Tablo 1'deki gibi özetlenmiştir.

Tablo 1. Biyofilik Tasarımın 14 Unsuru (Browning, Ryan, ve Clancy, 2015)

Mekandaki Doğa	1. Doğal manzaraya görsel olan bağlantı
	2. Doğal manzaraya görsel olmayan bağlantı
	3. Ritmik olmayan duyuşsal uyaranlar
	4. Termal ve hava akımı değişkenleri
	5. Mekanda su unsurunun kullanımı
	6. Dinamik ve yayılmış ışık kullanımı
	7. Doğal sistemlerle olan ilişki
Doğal Analogiler	8. Biyomorfik biçim ve örüntüler
	9. Doğal malzeme kullanımı
	10. Karmaşa ve düzen
Mekanın Doğallığı	11. Umut
	12. Sığınma
	13. Gizem
	14. Risk/tehlike

Tablo 1'de verilen unsurlar, biyofilik tasarımın temelini oluşturan doğayı yapılı çevreye getirme amacını belirlenen tasarım ölçeğine nasıl entegre edilebileceğinin kontrol listesini oluşturmaktır (Demirbaş ve Demirbaş, 2019). Kişiler evirmeye devam ettikçe ve kişilerin ihtiyaçları değişmeye devam ettikçe, 14 unsurunda bu değişime ayak uydurarak farklılık göstermesi mümkündür.

Her uygulama alanında olduğu gibi modern yapılı çevrede de biyofilik tasarım kullanıcıların sağlık ve refah düzeylerini yükseltmede etkili bir yaklaşımdır (Demirbaş ve Demirbaş, 2019). Bu gibi pozitif etkileri tasarıma yansıtmak için karşılanması gereken bazı prensipler Kellert ve Calabrese (2015) tarafından bu şekilde belirtilmiştir;

“sürekli olarak doğayla bağlı kalmak, bireylerin doğal çevreye olan uyumuna odaklanmak, belli bir ortam veya mekana duygusal bağ kurmayı teşvik etmek, bireyler ve doğal çevre arasında karşılıklı ve gelişen bir ilişki ve sorumluluk hissini kazandıracak olumlu bir etkileşimi geliştirmek, ve kültür ile doğa arasında ortak bir payda olarak birbirini destekleyen, bütünleşmiş yapısal ve birbirine bağlı yapısal çözümleri benimsemek şeklinde özetlenebilir.”

İç mimari ölçekte biyofilik tasarıma verilebilecek örnekler gün geçtikçe artmaktadır. Bunun sebebi biyofilik tasarımın kullanıcılara ve çevreye sağlayacağı faydaları tasarımcıların yapılı çevreye aktarma isteği ve kullanıcıların bu bağlamda bilinçlenmesidir. Bu faydalar; psikolojik, fizyolojik, çevresel ve ekonomik olarak

ele alınabilir. Şekil 1’de verilen iç mekan örneği bir otelin çocuk kulübüne ait olup biyofilik ilkelerden faydalanılarak tasarlanmış bir örnektir.

Şekil 1. İç mekanda biyofilik tasarım örneği, The Den (Ecological Children Activity and Education Center, 2009)

Psikolojik bağlamda sağlayacağı faydalara örnek teşkil etmesi için yapılan bir araştırmada oluşturulan kontrol ve deney gruplarına tahsis edilen odaların biri kontrol grubu için yalnızca ihtiyaçları karşılamak üzere donatılmışken, deney grubunun odasına ise biyofilik unsurlar bezenmiştir. Deney sonucunda biyofilik unsurların bulunduğu odadaki kişilerin dikkat süresinin daha uzun olduğu ve verilen okuma parçasına ait soruları daha doğru cevapladıkları gözlemlenmiştir (Raanaas, Evensen, Rich, Sjøstorn ve Patil, 2011). İnsanların yapılı çevrede dahi olsa doğaya verdiği tepkiler; duygu durumunun yükselmesi, stres seviyesinin düşmesi, konsantrasyon seviyesinin yükselmesi, özgüvenin artması ve enerji seviyesinin artması olarak özetlenebilir (Coburn ve diğerleri, 2019). Tüm bu etkiler birleştiğinde, biyofilik tasarımın bireylerin ruhsal sağlığı ve ruhsal durumu üzerinde olumlu yönde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Biyofilik tasarımın mekanda uygulanmasıyla yaratacağı fizyolojik etkiler, direkt doğa temasında bulunulduğunda kişilerde görülebilecek etkilere paraleldir. Bunlar; düşük kan basıncı, daha hızlı iyileşme, hastalık belirtilerinin azalması olarak sıralanabilir. Park ve Mattson’ın 2008 yılında yaptığı bir çalışma aynı operasyonu geçiren iki farklı odada kalan hastaların, odanın bitki bulunan hastanın diğer hastaya göre daha az ağrı kesici ihtiyacı duyduğunu gözlemlemiştir (Park ve Mattson, 2008).

Çevresel etkiler, biyofilik tasarımın doğru şekilde ele alınması halinde yapıya katkı sağlayacağı bir başka boyuttur. Çağın en büyük sorunlarından olan enerji tüketiminin artması, çarpık kentleşme, yeşil ve yeşillendirilme potansiyeli olan alanların azalması ve biyo-çeşitliliğin azalması, biyofilik tasarımın çözüm olabileceği sorunlardan bazılarıdır.

Biyofilik tasarımın katkı sağlayabileceği bir başka alan ise ekonomidir. İş yerleri tasarımında bu yaklaşımın tercih edilmesi çalışanların verimliliğini arttırabilecek bir faktördür. Verimliliğin artması için yapılan çalışmaların maliyeti, enerji kullanımı maliyetinin 112 katıdır. Bu sebeple verimliliği arttırmak adına yapılacak biyofilik konseptli bir çalışma, bir çalışan başına ayrılacak bütçenin yılda 2000\$ düşmesini sağlayabilir. Biyofilik tasarımın ekonomik bağlamda sağlayabileceği bir başka fayda ise; uygulandığı satış alanlarında, müşterilerin dikkatini çekerek daha fazla müşteri gelmesini dolayısı ile mağazaların kar marjının yükseltmesini sağlamaktır (Erwine ve Hescong, 2000).

Şehircilik ve mimarlık ölçeğinin ara kesiti olarak da görülebilen peyzaj mimarlığı disiplini, estetik ve bilimsel standartları karşılayarak, kullanıcılarına sağlayacağı konfor, güvenlik, sağlık ve mutluluk gibi kavramlarla, bireylerin kullanımına insanlık, sosyo-ekonomik değerleri gözeten, insana dönük yapılı çevreler sunmayı amaçlamaktadır (Murphy, 2005). Peyzaj mimarlığı bir tasarım disiplini olarak birbirlerini besleyen diğer tasarım disiplinlerine göre biyofilik tasarımla en iç içe olan tasarım ölçeğidir. Biyofilik tasarım örneklerinden

en bilineni olarak literatüre geçmiş olan Şekil 2’de görseli paylaşılan Frank Lloyd Wright tarafından tasarlanmış Şelale Evi, çevreye duyduğu saygı ve yakın çevre tasarımının ele alınma şekliyle, yapıldığı dönemde biyofilik tasarım ürünü olarak görülmemesine rağmen günümüzde iyi bir biyofilik tasarım örneği olarak ele alınmaktadır. Bunun sebeplerinden biri biyofili kavramı, bir tasarım yaklaşımı olarak kullanılmazken bile yapıyı çevrede doğanın yansıtılmasının önemi tasarımcılar tarafından değerlendirilmekteydi. Bir diğeri ise peyzaj mimarisinin biyofilik tasarım ile olan ortak paydalarından geçmektedir.

Şekil 2. Frank Lloyd Wright, Şelale Evi, Falling Water (What is Fallingwater, 2021)

Peyzaj mimarlığı ölçeğinde biyofilik tasarımı yansıtabilmek adına alınabilecek birçok tasarım kararı vardır. Bunlardan biri; yapının güneşten ve manzaradan maksimum derecede faydalanmasını sağlamaktır. Şekil 3’de verilen müstakil yapıların peyzaj tasarımında biyofilik yaklaşım örneğinde, yapının güneşten maksimum seviyede faydalanması adına cephe malzemesi olarak cam seçilmiştir. Çevre düzenlemesi aşamasında seçilecek doğal ve yapay unsurların özellikleri ve uygulama alanları, bu faydalar gözetilecek şekilde belirlendiği takdirde, güneş ve manzaradan maksimum değerde faydalanmak mümkündür. Bu sayede mimarisi biyofilik tasarım ilkeleriyle örtüşen bir yapının, peyzaj tasarımının da bu akıma hizmet etmesini sağlamak mümkündür (Düzenli, Eren ve Akyol, 2017).

Şekil 3. Müstakil yapıların peyzaj tasarımında biyofilik yaklaşım örneği (Biophilic Architecture, 2021)

Bitki, hayvan, temiz hava ve su gibi öğelerin direkt olarak kullanımı yapıyı çevreyi biyofilik bağlamda güçlendirecektir. Ancak bu doğa bileşenlerinin yanında, doğal rüzgar, doğal koku ve ses gibi etkenlerinde kullanıcılar tarafından deneyimlenmesinin sağlanması biyofilik algıyı yükseltecek ve tasarlanmış alanı biyofilik kavramı üzerinden daha zengin hale getirecektir (Browning, Ryan ve Clancy, 2015). Sayılan unsurların direkt olarak kullanılamaması durumunda, Şekil 4'te verilen örnekte de görüleceği üzere, bu unsurların dolaylı yollarla mekana kazandırılması da olumlu yönde etki yaratacaktır.

Şekil 4. Peyzaj mimarisinde biyofilik tasarım örneği (This is What Biophilic Design Looks Like in Real Life, 2021)

Peyzaj tasarımının biyofilik tasarım bağlamında güçlendirilmesi için sunulabilecek bir diğer örnek ise; yeşil duvar ve çatı uygulamalarıdır. Bu uygulamalar sayesinde, yapının da yeşil alana dahil edilmesi ve yeşil alan için kullanılabilir hale getirilmesi sağlanır. Böylece, yapının yeşil alan için ayrılmış metrekaresi yalnızca bahçe ile sınırlı kalmayacaktır. Yaşayan duvarlar olarak da adlandırılan bu uygulama, duvar kullanımı durumunda hem iç hem de dış mekana uygulanabilir. Yapının yakın çevresinin tasarım sürecine yaşayan duvarların (biyo duvar) dahil edilmesi ise, bu sürecin biyofilik bağlamda başarısına katkı sağlayacaktır. İlk örneği M.Ö 600'lerde inşa edilen Babil'in Asma Bahçeleri'nde karşımıza çıkan biyo duvar, yapıyı da yeşil alana dahil etmekle kalmayıp ses ve ısı izolasyonu, enerji verimliliği, ısı adası etkisinin azalması ve hava kalitesini iyileştirme gibi yararlar da sağlamaktadır (Erdoğan ve Sönmez, 2021; Erken, 2017). Yeşil duvar uygulamalarının bir diğer olumlu yönü ise; ses yalıtımı sağlaması, mekanın akustiğini güçlendirmesi, toz partiküllerinin havada uçuşmasını önlemesi ve bireylerin fiziksel ve zihinsel sağlıklarını iyi yönde etkilemesi olarak sıralanabilir (Erdoğan ve Sönmez, 2021).

Çatı bahçeleri veya yeşil çatılar, literatürde yaşayan döşemeler olarak da bilinmektedir. Farklı ölçeklerdeki binaların çatısına statik bağlamda uygun olmaları durumunda uygulanması mümkündür. Bu uygulama türü de yeşil duvarlar gibi kullanıcılara ve çevreye birçok avantaj sağlamaktadır.

Peyzaj düzenlemesinde hobi bahçeleri ve iyileşme bahçeleri gibi yaklaşımların uygulanması biyofilik tasarımın çevre düzenlemeleri kapsamında değerlendirilmesi gereken seçeneklerdir (Erdoğan ve Sönmez, 2021). Bu uygulamalar sayesinde yapıların çevresi kullanıcılar için farklı aktiviteler sunmaya başlar ve çevrenin kullanımına anlam yüklenir. Şekil 5'te verilen örnekte görüleceği üzere, peyzaj mimarisinde oluşturulan bu alan, kullanıcılar için farklı bir sosyal alan oluşturmaktadır.

Şekil 5. Peyzaj mimarisinde biyofilik tasarım ile oluşturulabilecek aktivite alanları örneği (Biophilic Architecture, 2021)

Biyofilik tasarımın peyzaj mimarisinde kullanımı yalnızca yetişkinleri pozitif yönde etkilemekle kalmaz çocuklar için de daha faydalı ve kullanışlı alanlar oluşmasını sağlar. Doğaya yakınlığı yetişkinlere göre daha çok olan çocuklar, yapılan araştırmalar sonucu kapalı mekanlarsa açık mekanlarda vakit geçirmeyi tercih ettiklerini göstermişlerdir. Biyofilik tasarım doğrultusunda yaşam alanının yakın çevresinde kullanılacak olan unsurlar çocuklar için yaratıcılıklarını, özgüvenlerini, paylaşımcılıklarını ve doğaya olan ilgilerini geliştirmelerine destek olacak alanlar oluşturacaktır (Berg ve Medrich, 1980). Biyofilik peyzaj sayesinde çocuklar hayatın döngülerini deneyimler ve bu dorum onların fiziksel ve psikolojik açıdan gelişimine katkı sağlar (Ginsburg, 2007).

2.2. Müstakil Yapılarda Çevre Düzenlemesi

Konut seçiminde parametre olarak verilebilecek üç başlık vardır. Bunlar; konutun yaşı, metrekaresi ve tipi, konut özellikleri olarak ele alınabilir. Alt başlık olarak ele alınan konut tipi ise apartman ve müstakil olarak iki kavramla özetlenmektedir. Sosyal sınıf başlığının altında ise; eğitim, gelir ve meslek alt başlıkları bulunmaktadır. Konutun ekonomik ve sosyal değeri ise son başlığı oluşturmaktadır. Sıralanan bu üç başlık kullanıcının yaşam tarzını yansıtmaktadır. Sayılan parametreler gösterdikleri değişikliklere göre karar aşamasında fark yaratmaktadırlar. Konutun lokasyonu, mimari özellikleri, kalitesi, sahiplenilme şartları ve düzenli olarak sebep olacağı harcamalar tutarı ise konutun normlarını oluşturmaktadır. Sayılan tüm unsurlar bir araya geldiğinde kullanıcının konut tercihini kararlaştırması için gerekli doneler ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde şehir hayatından kısıtlı bir şekilde dahi olsa soyutlanabilmek adına bireyler müstakil yapıları tercih etmektedir.

Müstakil yapıların tercih edilmesinin en önemli sebeplerinden biri, kullanıcıların kendilerine ait yeşil alanlarının olmasıdır. Bu yeşil alanın isteğe göre düzenlenmesi, bireylere farklı faaliyet alanları kazandırarak farklı aktivite seçenekleri sunar. Cephenin değerlendirilmesiyle, bahçeye bir tırmanma alanı, basketbol sahası ya da film izleme alanı kazandırmak mümkündür. Ya da bahçede kurgulanacak olan özel bir alanı barbekü alanına çevirmek, bireyler için farklı bir sosyalleşme alanı sağlayacaktır. Yaşam alanı çevresinde kurgulanacak peyzaj tasarımı, kullanıcıların fiziksel ve ruhsal sağlığını da olumlu yönde etkileyecektir (Byrne, 2021).

Yeşil alanın ya da müstakil ev bahçesinin doğru tasarımı, komşu evlerle oluşacak iletişimi de kontrollü bir şekilde düzenleme seçeneği sunar. Ağaçlandırma noktasında, doğru cephelerin arsa sınırı ya da evin bahçe

sınırını maksimum verimde kullanarak gerçekleştirmek, bahçe hayatında da kişisel alanın korunmasına katkı sağlayacaktır.

Fiziki çevrenin tasarımı mimarlık, iç mimarlık, peyzaj mimarlığı, şehir ve bölge planlama gibi disiplinleri yakinen ilgilendiren, kişilerin bulunduğu doğal, kültürel, tarihi, sosyal ve yapay öğeleri barındıran ve bu kavramların birbirleriyle sürekli iletişimini sağlayan dinamik bir olgudur (Erdoğan, Çevre ve Kent Estetiği, 2006). Bu dinamiklik sebebi ile günlük yaşamın gereksinimleri doğrultusunda sürekli değişim gösteren çevre, doğal ve yapay öğeleri barındırır. Barındırdığı öğeler sayesinde, kullanıcılara sosyal, ekonomik, psikolojik ve fizyolojik bağlamlarda katkı sağlar.

Peyzaj/çevresel değerlendirmede; arazinin biçimi, bitki kullanımı, yapılar, yüzey kaplamaları, peyzaj yapıları, su kullanımı çevre tasarımında kullanılan öğelerdir. Çevrenin tasarımı, toplu ya da müstakil konuta hizmet ediyor olmasına göre değişiklik gösterir. Toplu konuta hizmet ettiği takdirde, kullanıcı sayısının artması sebebi ile araba park alanı, oturma alanları hacimsel ve sayısal olarak artış gösterecektir. Bu alanların farklı aileler tarafından aynı anda kullanımı göz önünde bulundurularak bu duruma göre çözümlenmeleri gerekir.

Müstakil yapılarda çevre düzenlemesinin yapının etrafını sarması, tercih edilebilecek seçeneklerden biridir. Bir diğeri ise, yapının içinde bulunan üstü açık ya da yarı açık hacimlerden oluşan avlulardır. Avlu teriminin, mimari kültürümüzde önemli bir yeri vardır. Avlu, ekolojiye katkı sağlayan, mikro klima düzenleyici görevi gören ve bulunduğu yapıda yaşayan bireylere çocuk oyun alanı, aktivite alanı ve yaşam alanı sağlayan birimlerdir (Erdoğan ve Sönmez, 2021). Avlular ayrıca yapıya özgün alanlar kazandırmada biyofilik tasarıma hizmet eden tasarım uygulamalarıdır. Şekil 6.'da verilen avlu örneği bu uygulamalara örnek olarak verilebilecek niteliktedir. Ülkemizde de birçok örneği olan avlu uygulamaları, yeşil alan oluşturmaları dışında, kontrollü alanlar oldukları için güvenlik bazında da tercih sebebi olmaktadır. Sağladığı mekânsal katkılarla avlular, bireylerin yaşam kalitesini yükseltirler (Erdoğan ve Sönmez, 2021).

Şekil 6. Avlu örneği (Casa de Silva, 2021)

3. BULGULAR

Teknolojik gelişmeler sonucu değişime uğrayan yaşam koşulları ve yaşam şekli beklentileri, konut seçimi konusunda kişilerin müstakil evlere yönelmesine sebep olmuştur. Bu durumun sebeplerinden bir diğeri ise toplu yaşamın tüm gelişmelerden negatif yönde etkilenmesidir. Bunlar; çevre güvenliği, yaşam alanlarının yeşil alanlardan gün geçtikçe daha fazla kopması ve kalabalık yaşam alanların sağlıksız bir hal almaya başlamasıdır. Müstakil yapıların artması, bireylerin bu negatif etkilerden minimumda zarar görmesini sağlarken bir yandan da oluşturdukları yeşil alanlar sayesinde kentlerin tasarımına ekolojik katkıda

sağlamaktadır. Müstakil yaşamda tasarlanan çevre düzenlemesinin ya da bahçe düzenlemesinin biyofilik bağlamda gerçekleştirilmesi, mimari, iç mimari ve peyzaj odaklı tasarımın bütüncül olarak çözülmesiyle, insan-doğa iletişimini güçlendirerek, kişilerin yapay çevrede doğanın faydalarını deneyimlemelerini sağlar.

İç mekan tasarımında biyofilik tasarım yardımıyla yaratılabilecek olan psikolojik, fizyolojik, çevresel ve ekonomik katkıların apartman dairelerinde yaşayan kişiler için sunacağı olanaklar yapıcı yönde olacaktır. Ancak dış mekan bağlantısı sağlanmadığı takdirde belirtilen faydalar iç mekanla sınırlı kalacaktır. Müstakil yapılarda iç mekan – dış mekan iletişiminin kapı pencere gibi açıklıklarla güçlendirilmesi, yakın çevre için oluşturulacak yönlendirmelerin net bir şekilde ifade edilmesi ve tasarım elemanların iç mekanla sınırlı kalmayıp dış mekana da taşmasını sağlayarak bu iki mekanın bir bütün haline getirilmesi, biyofilik tasarımın katkılarını azami düzeyde kullanıcılara yansıtacaktır.

Tasarımda biyofilik etkilerin katkısını ve kişiler tarafından algılanmasını güçlendirmek adına iç-dış mekan bütünlüğünü sağlamak için biyofilik bağlamda önerilebilecek tasarım kararları şu şekilde özetlenebilir;

- İç mekanda ve dış mekanda kullanılacak malzemelerin doğal olmasının tercih edilmesi ve bu tercihlerin kendi içinde tutarlı olmasının sağlanmasıyla iç mekan-dış mekan arasındaki iletişimin güçlendirilmesi,
- Doğal manzarayla olan görsel bağlantının güçlendirilmesi ve peyzaj tasarımında alınacak kararlarla bu manzaranın bahçe tasarımı ile biyofilik bağlamda vurgulanması,
- İç mekanda doğal havalandırmanın randımanını arttırarak hava akımının değişkenlik gösterdiği takdirde iç ve dış mekanda algılanmasının sağlanması,
- Mekanda kullanılacak su unsurunun dış mekana taşırılması,
- Tasarımda kullanılacak biyomorfik biçim ve örüntülerin, iç ve dış mekanda benzer olmasını sağlayarak bir tasarım dili oluşturulması,
- İç-dış mekan tasarımında karşılıklı olarak karmaşa ve düzenin yorumlanması,
- İç ve dış mekanda tasarlanacak mahremiyet sağlayan özel alanların sığınma ve gizem hissini vurgulanmasıyla mekanların doğallığına atıfta bulunulması,
- İç ve dış meknlarda doğal elemanların kullanımıyla oluşturulacak barbekü alanı, tırmanma duvarı, bitki ekim alanı, yemek alanı gibi aktivite alanlarının oluşturulması.

4. SONUÇ

Yapılan çalışmada gerçekleştirilen literatür taraması doğrultusunda, modern yaşamın oluşturduğu negatif koşullardan uzaklaşmak ve doğa ile ihtiyaç duyulan iletişimin güçlendirilmesini sağlamak amacıyla müstakil yapıların, iç mekan ve peyzaj ölçeklerinde biyofilik bağlamda ele alınmasının, bireylerin hayatına bir çok farklı boyutta katkı sağlayacağı ortaya konmuştur. Biyofilik tasarımın müstakil yapılarda uygulanması, iç mekanda sağlayacağı katkıların, müstakil yapıların getirisi olan peyzaj tasarımı ile bütünlük sağlayacağı ve bu sayede, bu yapılarda biyofilik tasarımın etkilerinin artırılacağı sonucuna varılmıştır. Çalışmanın uygulanabilirliğinin, ülkemizde ki ekonomik gelir seviyesi ortalamasının düşük olması sebebi ile çok yüksek olmadığı düşünülmektedir. Ekonomik bağlamda çalışmanın önerisi doğrultusunda ilerlendiği takdirde, bireylerin psikolojik, fizyolojik ve sosyal bağlamda olumlu yönde etkileneceği belirtilmiştir. Çevresel bağlamda ise; oluşturulacak biyofilik temelli peyzaj düzenlemelerinin, kentleşme yüzünden oluşan ısı adalarına çözüm getirebileceği, yeşil duvar ve çatı uygulamaları sayesinde yapının yalıtımının güçleneceği ve yapıda harcanan enerji miktarının düşeceği ve yine bu gibi yeşil uygulamalar sayesinde sürdürülebilirlik ilkelerinin kazandırılması sonucu su tasarrufunun da sağlanacağı belirtilmiştir.

KAYNAKLAR

- Beatley, T., ve Newman, P. (2013). Biophilic Cities Are Sustainable, Resilient Cities. Sustainability, 5(8), 3328-3345.
- Berg, M., ve Medrich, E. (1980). Children in Four Neighborhoods: The Physical Environment and Its Effect on Play and Play Patterns. Environment and Behavior, 320-348.
- Biophilic Architecture: 58 Inspirational Buildings to Embrace Nature . (2021). Erişim Adresi <https://wholemood.com/design/biophilic-architecture/> , Şekil 3; (Müstakil yapıların peyzaj tasarımında biyofilik yaklaşım örneği).
- Browning, W., Ryan, C., ve Clancy, J. (2015, Haziran). 14 Patterns of Biophilic Design. Terrapin Bright Green, s. 3-60.

- Byrne, F. (2021, 08 07). Towards a Landscape of Equality: Design of the Palladian Villa to Control Access to Health. *Landscape Architecture*, s. 107-119.
- Casa de Silva. (2021). Erişim adresi <https://yapidergisi.com/casa-de-silva/#toggle-id-1> , Şekil 6; (Avlu örneği).
- Coburn, A., Kardan, O., Kotabe, H., Steinberg, J., Hout, M., Robbins, A., . . . Berman, M. (2019). Psychological Responses to Natural Patterns in Architecture. *Journal of Environmental Psychology*, 133-145.
- Düzenli, T., Eren, E. T., ve Akyol, D. (2017). Concept of Sustainability and Biophilic Design in Landscape Architecture. *Asos Journal*, 43-49.
- Demirbaş, G. U., ve Demirbaş, Ö. O. (2019). Biyofilik Tasarım Kapsamında Peyzaj Mimarlığı ve İç Mimarlık Arakesiti: Eğitim Programlarının Karşılıklı Değerlendirilmesi. *Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi*, 50-60.
- Ecological Children Activity and Education Center. (2009). Erişim adresi <https://www.archdaily.com/34946/ecological-children-activity-and-education-center-24h-architecture#> , Şekil 1; (İç mekanda biyofilik tasarım örneği (The Den)).
- Erdoğan, E. (2006). Çevre ve Kent Estetiği. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 68-77.
- Erdoğan, E., ve Sönmez, M. Ç. (2021). Kent, Mimarlık ve Biyofilik Tasarım. H. B. Şolt içinde, *Mimarlık Planlama ve Tasarım Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler* (s. 1-30). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Erwine, B., ve Hescong, L. (2000). Daylight: healthy, wealthy and wise. *Architect Light*, 98.
- Ginsburg, K. R. (2007). The Importance of Play in Promoting Healthy Child Development and Maintaining Strong Parent-Child Bonds. *Pediatrics*, 182-191.
- He, Z., An, Y., Hou, P., ve Zhang, L. (2021). Research on Planning and Design of Mountain Villas Based on Geographic Information System. 8th Annual International Conference on Geo-Spatial Knowledge and Intelligence (s. 1-5). Xi'an, Shaanxi, China: IOP Publishing.
- Hu, W., ve Zhang, P. (2016). Discussion on the Individual Design and Combination Form of Mountain Villas. *Shanxi Architecture*, 1-5.
- Kellert, S. R., ve Calabrese, E. F. (2015). The Practice of Biophilic Design. Erişim adresi <https://www.biophilic-design.com/> , metin içi; (Kellert ve Calabrese, 2015).
- Mahrer, S. (2020). The Uncanny of the Schocken Villa: Interior Design and Objects of Exile. *Contested Heritage* (s. 185-194). içinde Göttingen: Jewish Cultural Property.
- Murphy, M. D. (2005). *Landscape Architecture Theory: An Evolving Body of Thought*. Illinois: Waveland Press Inc.
- Park , S., ve Mattson, R. (2008). Effects of Flowering and Foliage Plants in Hospital Rooms on Patients Recovering from Abdominal Surgery. *Horttechnology*, 563-568.
- Raanaas, R. K., Evensen, K., Rich, D., Sjostorm, G., ve Patil, G. (2011). Benefits Of Indoor Plants on Attention Capacity in an Office. *Journal of Environmental Psychology*, 99-105.
- Sayuti, A., Montana-Hoyos, C. A., ve Bonollo, E. (2015). A Study of Furniture Design Incorporating Living Organisms with Particular Reference to Biophilic and Emotional Design Criteria. *Academic Journal of Science*, s. 75-106.
- Tekeli, İ. (2012). *Türkiye'de Yaşamda ve Yazında Konutun Öyküsü*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- This Is What Biophilic Design Looks Like In Real Life, (2021). Erişim adresi <https://www.terramai.com/blog/biophilic-design-real-life-examples/> , Şekil 4; (Peyzaj mimarisinde biyofilik tasarım örneği).
- This Is What Biophilic Design Looks Like In Real Life, (2021). Erişim adresi <https://www.terramai.com/blog/biophilic-design-real-life-examples/> , Şekil 5; (Peyzaj mimarisinde biyofilik tasarım ile oluşturulabilecek aktivite alanları örneği).
- Tosun, E. K., ve Fırat, Z. (2012). Kentsel Mekândaki Değişimler ve Kişilerin Konut Tercihleri: Bursa Örneği. *Business and Economics Research Journal*, 173-195.
- United Nations. (2017). The World Population Prospects: the 2017 Revision. Erişim adresi <https://www.un.org/development/desa/publications/world-population-prospects-the-2017revision.html#:~:text=The%20current%20world%20population%20of,Nations%20report%20being%20launched%20today> , metin içi; (United Nations, 2017).
- Wang, S. (2015). Research on the Planning and Designing of Mountain Tourism Holiday Villa District Based on the Integration of Nature and Humanities. Hebei University of Engineering.

What is Fallingwater?, (2021). Erişim adresi <https://fallingwater.org/what-is-fallingwater/> , Şekil 2;
(Frank Lloyd Wright, Şelale Evi (Falling Water)).

KONYA İLİ ARAZİ KULLANIM/ÖRTÜSÜ DEĞİŞİM ANALİZİ

Sefa Furkan SELÇUK^{1*}, Meltem SARIOĞLU CEBECİ², Berk KÖKER³, Zinnur YILMAZ⁴

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, 58140, Sivas, Türkiye, sefafurkan.selcuk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3700-4377

² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, 58140, Sivas, Türkiye, sarioglu@cumhuriyet.du.tr, ORCID: 0000-0002-3636-0388

³ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, 58140, Sivas, Türkiye, berkkoeker@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0332-7434

⁴ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Çevre Mühendisliği Bölümü, 58140, Sivas, Türkiye, zinnuryilmaz@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2029-3854

Özet

Arazi kullanım/örtüsü sınıflandırmalarının yapılarak şehirlerin bilgilerinin takip edilmesi ve değişimlerinin analiz edilmesi, arazilerin doğru amaçla kullanılması ve çevresel sürdürülebilirlik adına oldukça önemlidir. Bu sınıflandırmalar yapılırken diğer çalışmalarla tutarlılık ve kıyas yapabilmek açısından uluslararası standartlaşmış sınıflandırma yöntemleri kullanılması gerekmektedir. Bu çalışmada CORINE veri tabanından faydalanarak Konya İlinin arazi kullanım/örtüsü değişim analizi yapılmıştır. CORINE veri tabanından alınan bilgiler yeniden sınıflandırılarak 7 farklı arazi sınıfında 1990-2000, 2000-2006, 2006-2012, 2012-2018 ve 1990-2018 periyotları için değerlendirme yapılmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda 2018 yılı sonunda çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfına giren arazilerin 704 km² kadar azaldığı, orman alanlarının 109 km² ve mera alanlarının 126 km² arttığı belirlenmiştir. Bu değişimler oran olarak değerlendirildiğinde çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfına giren arazilerin %13,35 kadarının azaldığı, orman alanlarının %10,44 ve mera alanlarının sadece %1,28 oranında arttığı görülmektedir. Ayrıca çalışmada arazi kullanım/örtüsü haritaları oluşturularak değişimlerin mekânsal olarak dağılımları da belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: CORINE, Konya, Arazi Kullanımı, Arazi Örtüsü, CBS

LAND USE / LAND COVER CHANGE ANALYSIS OF KONYA PROVINCE

Abstract

For the correct use of the land and for environmental sustainability it is very important to follow and analyze the changes of the land use / land cover (LULC) information of the cities by making classifications. While these classifications are made, international standardized classification methods should be used in terms of coherence and comparison with other studies. In this study, LULC change analysis of Konya province was performed using the CORINE Land Cover (CLC) database. The information obtained from the CLC database was reclassified and evaluated in 7 different land classes for the periods 1990-2000, 2000-2006, 2006-2012, 2012-2018 and 1990-2018. As a result of the evaluation, it was determined that, the lands classified as bare, rocky and stony areas decreased by 704 km² while forest areas increased by 109 km² and pasture areas increased by 126 km² at the end of 2018. When these changes are evaluated as a ratio, it is seen that 13.35% of the lands included in the bare, rocky and stony areas have decreased, forest areas have increased by 10.44% and pasture areas have increased by only 1.28%. In addition, the spatial distribution of the changes was determined by creating LULC maps in the study.

Keywords: CORINE, Konya, Land Use, Land Cover, GIS

1. GİRİŞ

Sanayi devrimi, hızlı nüfus artışı ve doğal kaynakların aşırı tüketimi, çevreye geri dönüşü olmayan zararlar vermiş ve çevre sorunlarına yol açmıştır. Çevre sorunları, gün geçtikçe şiddetlenerek insanların yaşam konforunu düşürmüştür, hatta yaşamlarını riske atacaktır boyutlara ulaşmıştır. İnsanlarda çevre bilincinin gelişmesiyle birlikte, çevre sorunlarının çözüme ulaştırılabilmesi ve doğal kaynakların sürekliliğinin sağlanması için çevresel sürdürülebilirlik kavramı ortaya çıkmış ve gün geçtikçe önem kazanmıştır. Sürdürülebilir gıda arzı ve doğanın korunması için kilit rol oynayan çevresel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için arazi kullanımı/örtüsü değişikliklerinin de dikkate alındığı sürdürülebilir yönetim biçiminin uygulanması gerekmektedir (Guzha, Rufino, Okoth, Jacobs ve Nóbrega, 2018; Mustard, Defries, Fisher ve Moran, 2012).

Arazi kullanımı ve arazi örtüsü aslında ayrı kavramlar olmasına rağmen birbiriyle bağlantılıdır. Arazi örtüsü çıplak gözle görülebilen ve uydu görüntüleri aracılığıyla gözlemlenebilen, dünyanın yüzeyini kaplayan bitki örtüsünü, su kütlelerini, toprağı ve insan yapılarının tümünü kapsamaktadır. Arazi kullanımı ise arazi örtüsünün aksine gözlemlenmesi zordur ve insanların arazi örtüsünden faydalanması anlamına gelmektedir ve arazi yönetim uygulamalarının bir parçasıdır. Son yıllarda bu iki kavram birleşerek “arazi kullanım/örtüsü” şeklinde tek başlık olarak yoğun bir şekilde kullanılmakta ve çalışmalarda değerlendirmeler sıklıkla bu tek başlık altında yapılmaktadır (Polat ve Yalçın, 2020; Üyük, Uzun ve Çardak, 2020).

Kırsal alanların terkedilip kentleşmenin yoğunlaşması, alanların elverişli oldukları kullanım amacı dışında kullanılması ve iklim değişikliği gibi birçok antropojenik neden son yüzyılda ciddi arazi kullanım/örtüsü değişimine yol açmıştır (Houghton, 2003; Paudel ve diğerleri, 2016; Ramankutty ve Foley, 1999). Bu değişim; ekosistemi kırılgan hale getirmekte, bölgelerin klimatolojisini, hidrolojisini ve biyolojik çeşitliliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Guzha ve diğerleri, 2018). Arazi kullanım/örtüsünün mevcut durumunu ve değişimlerini zamanında tespit etmek ve anlamak, yeryüzünde oluşan doğa olaylarını doğru yorumlayabilmek ve karar verme süreçlerinin iyileştirilmek için oldukça önem arz etmektedir. Bu etkilerin giderilebilmesi ve önüne geçilebilmesi amacıyla arazi kullanım/örtüsü değişikliğini ölçmek ve boyutunu analiz edebilmek, yerel ve küresel ölçekte birçok çalışma için öncelikli araştırma konusu haline gelmiştir. Çalışmaların sonuçları, kent planlaması, tarım planlaması, ormancılık ve su yönetimi birçok konuda kaynak olarak kullanılabilir. (Guzha ve diğerleri, 2018).

Arazi kullanım/örtüsü bilgilerinin mekânsal dağılımını ve değişimlerini incelemek için yıllarca zemin etüt yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemler masraflı, güvenilirliği sınırlı ve uzun süren yöntemlerdir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte uzaktan algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yazılımları yardımıyla yüksek çözünürlüklü uydu görüntülerinin işlenmesi ile pratik, güvenilir, ekonomik, tutarlı ve daha detaylı haritalandırma yöntemleri geliştirilmiştir (Polat ve Yalçın, 2020). Çoğu gelişmiş ülke; güvenilirlik, kullanılabilirlik, diğer çalışmalarla bütünleşme ve karşılaştırma konusunda kolaylık sağlaması için arazi kullanım/örtüsü çalışmalarına uluslararası standartlar getirmektedir. Bu standartlar doğru değerlendirme ve analiz için beklentilere cevap verebilecek düzeyde arazi sınıflandırmasının olması, geometrik doğruluk düzeyi, yeterli ölçek düzeyinde olması ve belirli zaman periyotlarında güncellemeleri gerektirmektedir (Congalton, Gu, Yadav, Thenkabail ve Ozdogan, 2014; Şimşek, 2017).

Avrupa Çevre Ajansı (AÇA) da çevresel sürdürülebilirlik ve doğal kaynakların yönetimi politikalarında doğru değerlendirmeler yapabilmek amacıyla uydu görüntüleri üzerinden bilgisayar destekli görsel yorumlama metodu ile 1985 yılında arazi örtüsü envanteri oluşturmaya başlamış ve 1990, 2000, 2006, 2012 ve 2018 yılları için Türkiye’yi de kapsayacak şekilde Avrupa Birliği’ne üye ve aday ülkelerde CORINE (Coordination of Information on the Environment) veri tabanını oluşturmuştur (“CORINE”, 2021). CORINE projesi, AÇA’nın yönetimi, rehberliği ve yakın kalite kontrolü altındaki ulusal ekipler tarafından uygulanmaktadır. Ortorektifikasyon ile eğiklik ve yükseklik hataları giderilmiş olan yüksek mekânsal çözünürlüklü uydu görüntüleri, haritalama için geometrik ve tematik temel sağlamaktadır. Topografik haritalar, ortofotolar ve zemin etüdü verileri ise temel yardımcı bilgiler olarak kullanılmaktadır. Veri tabanı 39 ülkeyi ve 5,8 milyon km²’lik bir alanı kapsayan, 1: 100.000 ölçeğinde 44 farklı arazi sınıflamasına sahip, 25 hektar minimum haritalama birimi ve 100 metre minimum haritalama genişliğine sahip arazi kullanım/örtüsü verilerini içermektedir (Büttner ve diğerleri, 2021). CORINE veri tabanı, Türkiye’de ve dünyada arazi kullanım/örtüsü değişiminin analizi çalışmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Bayar ve Karabacak, 2017; Polat ve Yalçın, 2020; Popovici, Bălceanu ve Kucsicsa, 2013; Üyük, Uzun ve Çardak, 2020). Ayrıca arazi kullanım/örtüsü değişiminin farklı çevre sorunlarına etkilerinin araştırılması gibi birçok çalışmada temel veri kaynağı olarak

kullanılmıştır (Cuceloglu, Abbaspour ve Ozturk, 2017; Cuceloglu, Seker, Tanik ve Ozturk, 2021). Ayrıca CORINE veri tabanı ile yapılan analizler şehir ve bölge planlama çalışmalarında da kaynak olarak kullanılmaktadır (Özök, Tok, Gündoğdu ve Demir, 2017).

Bu çalışmada, CBS aracılığıyla CORINE veri tabanından faydalanılarak 1990 - 2000, 2000 - 2006, 2006 - 2012, 2012 - 2018, 1990 - 2018 zaman periyotlarında Konya ili idari sınırları için arazi kullanım/örtüsü değişim analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda bölgede bulunan arazi sınıfları, kapladıkları alanlar, mekânsal ve zamansal değişimleri belirlenmiş, değişimlerin olası nedenleri ve sonuçları tartışılmıştır. Yapılan çalışma ile şehir ve bölge planlama, sürdürülebilir arazi yönetimi, ekolojik çevrenin sürdürülebilirliği ve arazinin amacına uygun kullanımı gibi çalışmalara destek olabilecek sonuçlar elde edilmiş ve farklı çalışmalarda altlık olarak kullanılacak tematik haritalar üretilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Çalışma Alanı

Konya ili 40 815 km²'lik alanı ile Türkiye'nin en büyük ili olan Konya; iç Anadolu bölgesinde, Ankara, Aksaray, Niğde, Mersin, Karaman, Antalya, Isparta, Afyon ve Eskişehir illeri ile komşu ve 36° 22' ve 39° 08' kuzey paralelleri ile 31° 14' ve 34° 05' doğu meridyenleri arasında bulunmaktadır (Çobanyıldız, 2016). Şekil 1'de Konya'nın coğrafi konumu verilmiştir. Konya, etrafı dağlarla çevrili, ortalama 900m yükseklikte ovalar ve 1100m yükseklikte platolardan oluşan ve topraklarının çoğu Tuz Gölü kapalı havzasında bulunan bir ildir (Buldu, 2008). İilde sel rejimli birçok akarsu bulunmakta ve bunlar Konya havzasının içinde buharlaşma nedeniyle kurumaktadır. Havzada yer alan akarsuları besleyen İvriz, Pınarbaşı ve Hatip gibi birçok küçük debili kaynak ta bulunmaktadır (Ünal, 2018).

Konya'nın iklim tipi birçok Anadolu şehri gibi karasal iklimdir. İlkbahar mevsiminde genellikle konvektif yağışlar görülen ilde yaz mevsimleri kurak ve sıcak, kış mevsimleri ise soğuk ve kar yağışlı geçmektedir. Yıllık ortalama sıcaklığın 11,5 °C olduğu şehirde aylık bazda incelendiğinde ortalama sıcaklıklar -0,1°C ila 23,1°C arasında değişmektedir. Konya ili Türkiye'nin en az yağış alan illerinden biridir. Yıllık ortalama 323,8 mm yağış alan şehirde aylık yağış ortalamaları 3,6 mm ila 44,4 mm arasında değişmektedir. En fazla yağışı mayıs ayında alan şehir, en az yağışı ise ağustos ayında almaktadır. Yağış miktarları mevsimsel olarak değerlendirildiğinde ise en fazla yağışın kış mevsiminde alındığı dikkat çekmektedir (Biricik, 2012).

Şekil 1. Konya İlinin Coğrafi Konum Haritası (“HGM”, 2021)

2.2. Yöntem

Çalışmada Konya ili idari sınırları için arazi kullanım/örtüsü verileri AÇA tarafından sağlanan CORINE veri tabanından 1990, 2000, 2006, 2012 ve 2018 yılları için elde edilmiştir. Konya ili idari sınırları ise Harita Genel Müdürlüğünden (HGM) temin edilmiştir (“HGM”, 2021). CORINE veri tabanında arazi kullanım/örtüsü sınıflandırması 3 düzeyde ve 44 farklı sınıfta yapılmaktadır. CORINE veri tabanının sınıflandırması Çizelge

1’de verilmiştir. Yapılan çalışmada ise bu sınıflar dikkate alınarak yeniden sınıflar oluşturulmuştur. CORINE haritaları coğrafi bilgi sistemleri yazılımları kullanılarak yeni sınıflara göre yeniden oluşturulmuş ve 1:100 000 ölçeğinde zamansal arazi kullanım/örtüsü değişim haritaları elde edilmiştir.

Yeni sınıflandırma ile yerleşim alanları, tarım alanları, orman alanları, mera alanları, su yüzeyi, çıplak, kayalık ve taşlık alanlar, diğer alanlar isimlerinde 7 sınıf oluşturulmuştur. Çizelge 2’de bu sınıfların kapsadığı CORINE sınıflarının kodları verilmiştir. Düzey 1 yapay yüzeyler sınıfından maden alanları çıkarılarak yerleşim alanları sınıfı oluşturulmuştur. Düzey 1 tarımsal alanlar sınıfından mera alanları çıkarılarak ayrıca değerlendirilmiştir. Düzey 1 orman alanları sınıfında sadece düzey 2 orman alanları değerlendirilmiştir. Mera alanları sınıfı ile fundalık veya otsu bitkilerin karışım alanları sınıfı birleştirilerek değerlendirilmiştir. Su yüzeyleri sınıfında herhangi bir değişiklik yapılmadan değerlendirilmiştir. Düzey 2 az veya hiç bitki içermeyen çıplak alanlar; Çıplak, Kayalık ve taşlık alanlar olarak değerlendirilmiştir. Yapılan sınıflama dışında kalan alanlar diğer alanlar olarak birleştirilerek değerlendirilmiştir (Bayar ve Karabacak, 2017; Üyük, Uzun ve Çardak, 2020).

Çizelge 1. CORINE veri tabanında bulunan arazi kullanım/örtüsü sınıfları (“CORINE”, 2021).

DÜZEY 1	DÜZEY 2	DÜZEY 3	
1. Yapay Yüzeyler	1.1. Şehir Yapısı	111 Sürekli Kentsel Doku	
		112 Süreksiz Kentsel Doku	
	1.2. Endüstriyel, Ticari ve Taşıma Birimleri	121 Endüstriyel ve Ticari Birimler	
		122 Karayolu ve Demiryolu ile ilgili Alanlar	
		123 Limanlar	
		124 Hava Alanları	
	1.3. Maden Alanları	131 Maden Çıkarım Alanları	
		132 Çöp Boşaltım Alanları	
		133 İnşaat Alanları	
	1.4. Tarım Dışı Yapay Yeşil Alanları	141 Yeşil Yerleşim Alanları	
		142 Spor ve Dinlenme Alanları	
	2. Tarım Alanları	2.1. Ekilebilir Alanlar	211 Sulanmayan İşlenen Araziler
			212 Sürekli Sulanan Arazi
213 Çeltik Tarlaları			
2.2. Sürekli Ürünler		221 Bağlar	
		222 Meyve Bahçeleri	
		223 Zeytin Bahçeleri	

	2.3. Meralar	231 Meralar
	2.4. Heterojen Tarım Alanları	241 Yıllık Bitkiler ile Geçici Bitki Varlığı
		242 Karışık Tarım Alanları
		243 Doğal Bitki Örtüsüne Sahip, Esas Olarak Tarımla Kullanılan Arazi
		244 Orman Tarım Arazileri
3. Orman ve Yarı Doğal Alanlar	3.1. Ormanlar	311 Geniş Yapraklı Ağaç Ormanları
		312 İğne Yapraklı Ağaç Ormanları
		313 Karışık Ağaç Ormanları
	3.2. Fundalık veya Otsu Bitkilerin Karışım Alanları	321 Doğal Otlaklar
		322 Fundalık
		323 Tek Hücreli Vegetasyon
		324 Geçişli Orman - Çalılık
	3.3. Az veya Hiç Bitki İçermeyen Çıplak Alanlar	331 Plajlar, kum tepeleri, kumlar
		332 Çıplak Kayalık
		333 Zayıf Bitki Örtüsü Alanları
		334 Yanmış Alanlar
		335 Buzullar ve Kar Düşen Alanlar
4. Su Altında Kalmış İç Alanlar	4.1. Su ile Kaplı İç Alanlar	411 İç Bataklıklar
		412 Bataklıklar
	4.2. Su Altında Kalmış Kıyı Alanları	421 Tuz Madeni
		422 Tuzlu Alanlar
		423 Deniz Baskısı Altındaki Alanlar
5. Su Yüzeyi	5.1. İçsel Su Alanları	511 Su Yolları
		512 Su Kütleleri

	5.2. Deniz Suyu	521 Kıyı Lagünleri
		522 Göller
		523 Denizler ve Okyanuslar

Çizelge 2. Yeni oluşturulan sınıfların kapsadığı CORINE sınıf kodları (Bayar ve Karabacak, 2017; Üyük, Uzun ve Çardak, 2020).

Yeni Arazi Kullanım/Örtüsü Sınıfları	CORINE Arazi Kullanım/Örtüsü Kodları
1 - Yerleşim Alanları	111- 112-131-132-133-141-142
2 - Tarım Alanları	211-212-213-221-222-223-241-242-243-244
3 - Orman Alanları	311-312-313
4 - Mera Alanları	231-321-322-323-324
5 - Su Yüzeyi	511-512-521-522-523
6 - Çıplak, Kayalık ve Taşlık Alanlar	331-332-333-334-335
7 - Diğer Alanlar	121-122-123-124-411-412-421-422-423

3. BULGULAR

CBS yazılımları kullanılarak, CORINE arazi kullanım/örtüsü veri tabanından elde edilen GeoTiff formatındaki raster verileri HGM'den elde edilen sayısal idari sınırlar haritasına göre kırılmıştır. Daha sonra raster verilerine Çizelge 2'ye göre konumsal analiz aracı yardımıyla yeniden sınıflandırma işlemi uygulanmış ve yeni sınıflara göre tematik haritalar üretilmiştir. Alansal tablolar aracılığı ile de örtüsü ve değişim alanları çıkarılmıştır. Çizelge 3'te yıllara göre Konya ilinin arazi kullanım/örtüsü verileri görülmektedir. Veriler incelendiğinde ilin %50'sinden fazlasını tarımsal araziler ve yaklaşık %25'ini mera alanları kaplamaktadır. İlin %15'ini ise çıplak, kayalık ve taşlık alanların olduğu görülürken sadece %2,29'unun orman alanlarından oluşması dikkat çekmektedir.

CORINE arazi kullanım/örtüsü veri tabanından elde edilen veriler coğrafi bilgi sistemi yazılımlarıyla tekrar işlenerek yeni sınıflara göre tematik haritalar üretilmiş ve veriler elde edilmiştir. Çizelge 3'te yıllara göre Konya ilinin arazi kullanım/örtüsü verileri görülmektedir. Veriler incelendiğinde ilin %50'sinden fazlasını tarımsal araziler ve yaklaşık %25'ini mera alanları kaplamaktadır. İlin %15'ini ise çıplak, kayalık ve taşlık alanların olduğu görülürken sadece %2,29'unun orman alanlarından oluşması dikkat çekmektedir.

Çizelge 3. Yıllara göre arazi kullanım/örtüsü verileri

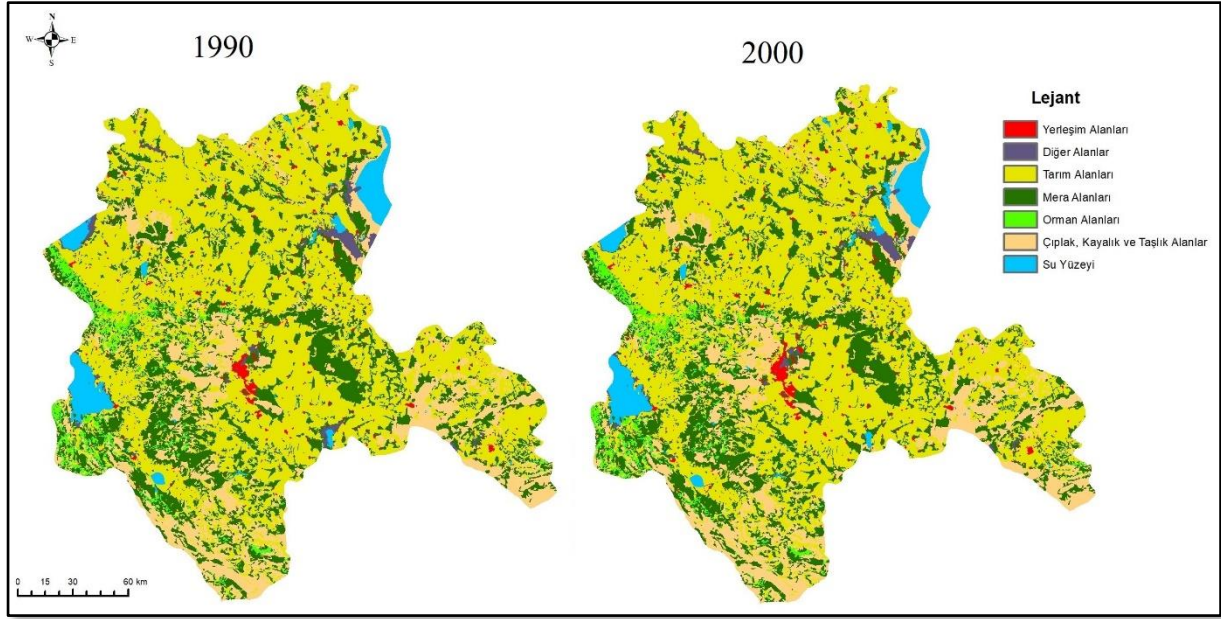
Arazi Sınıfı	1990		2000		2006		2012		2018	
	Alan (km ²)	Oran (%)	Alan (km ²)	Oran (%)	Alan (km ²)	Oran (%)	Alan (km ²)	Oran (%)	Alan (km ²)	Oran (%)
Yerleşim Alanları	629	1,54	726	1,78	693	1,7	740	1,81	763	1,87

Tarım Alanları	21629	52,99	21713	53,2	21486	52,64	21550	52,8	21585	52,88
Orman Alanları	934	2,29	992	2,43	960	2,35	1041	2,55	1042	2,55
Mera Alanları	9766	23,93	9613	23,55	10334	25,32	9956	24,39	9892	24,24
Su Yüzeyi	1333	3,27	1349	3,3	1326	3,25	1322	3,24	1326	3,25
Çıplak, Kayalık ve Taşlık Alanlar	5974	14,64	5984	14,66	5079	12,44	5287	12,95	5270	12,91
Diğer Alanlar	551	1,35	439	1,08	936	2,29	918	2,25	936	2,29

Çizelge 4'te 1990 - 2000 yılları periyodunda hangi arazi sınıfında kaç km² ve ne oranda değişim olduğuna dair bilgiler verilmiştir. Şekil 2' de ise 1990 ve 2000 yılları için oluşturulan arazi kullanım/örtüsü haritaları verilmiştir. Çizelgeye göre periyottaki en önemli artışlar yerleşim alanları sınıfında 97 km² ve tarım alanları sınıfında 84 km² olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca mera alanları sınıfında gerçekleşen 153 km² ve diğer alanlar sınıfında gerçekleşen 112 km² azalış da göze çarpmaktadır. Şekil 2 incelendiğinde ise ilin orta bölgesindeki yerleşim alanlarındaki artış, ilin kuzey doğusunda bulunan Tersakan Gölü'nde su yüzeyi artışı ve ilin kuzey batısında bulunan Akşehir Gölünde su yüzeyi kayıpları dikkat çekmektedir.

Çizelge 4. 1990 - 2000 yılları arazi kullanım/örtüsü değişim verileri

	Yerleşim Alanları	Tarım Alanları	Orman Alanları	Mera Alanları	Su Yüzeyi	Çıplak, Kayalık ve Taşlık Alanlar	Diğer Alanlar
Alan (km²)	97	84	58	-153	16	11	-112
Oran (%)	13,41	0,39	5,84	-1,59	1,16	0,18	-25,57

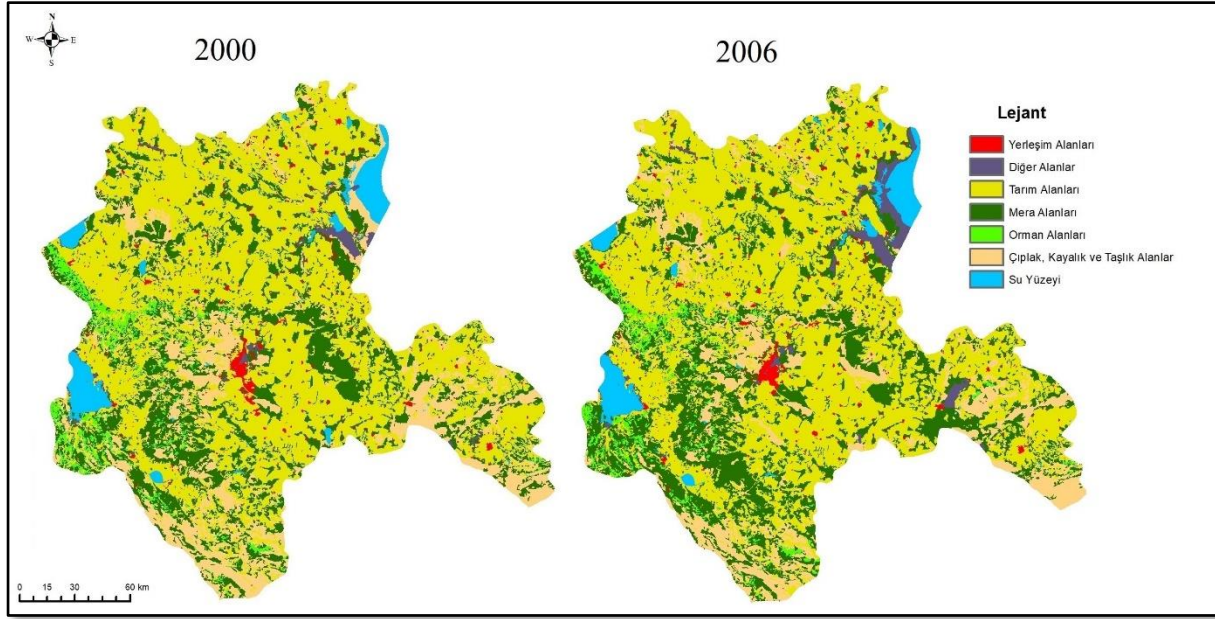

Şekil 2. 1990 ve 2000 yıllarına ait arazi kullanım/örtüsü haritası

Çizelge 5’de 2000 – 2006 yılları arasında gerçekleşen arazi kullanım/örtüsü değişimlerine ait bilgiler verilmiştir. Şekil 3’te ise 2000 ve 2006 yılları için oluşturulan tematik haritalar görülmektedir. Çizelgeye göre mera alanları sınıfında 722 km²’lik ve diğer alanlar sınıfında 496 km² ciddi artışlar olduğu diğer tüm sınıflarda ise azalma olduğu görülmektedir. En çok azalma 905 km² olarak çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfında olsa da tarım alanlarında da 226 km²’lik önemli bir azalma olduğu görülmektedir. Şekil 2’te bulunan tematik haritalar yan yana kıyaslandığında ilin orta bölgesinde gerçekleşen yerleşim alanlarındaki azalış, ilin kuzey doğusunda bulunan tuz gölü etrafında diğer alanlar sınıfında bulunan arazilerdeki artışlar göze çarpmaktadır. Ayrıca şekilde ilin güney bölgesinde mera alanlarında ciddi artışlar olduğu açıkça görülmektedir. 1990-2000 periyoduyla kıyaslandığında 2000-2006 yılları arasında 953 km² daha fazla alanda değişim olduğu, değişimlerin 1990-2000 periyodunda gerçekleşen değişimlerin tam aksi yönünde ve daha ciddi oranlarda gerçekleştiği görülmektedir.

Çizelge 5. 2000 - 2006 yılları arazi kullanım/örtüsü değişim verileri

	Yerleşim Alanları	Tarım Alanları	Orman Alanları	Mera Alanları	Su Yüzeyi	Çıplak, Kayalık ve Taşlık Alanlar	Diğer Alanlar
Alan (km²)	-33	-226	-31	722	-22	-905	496
Oran (%)	-4,69	-1,05	-3,28	6,98	-1,68	-17,82	53,06

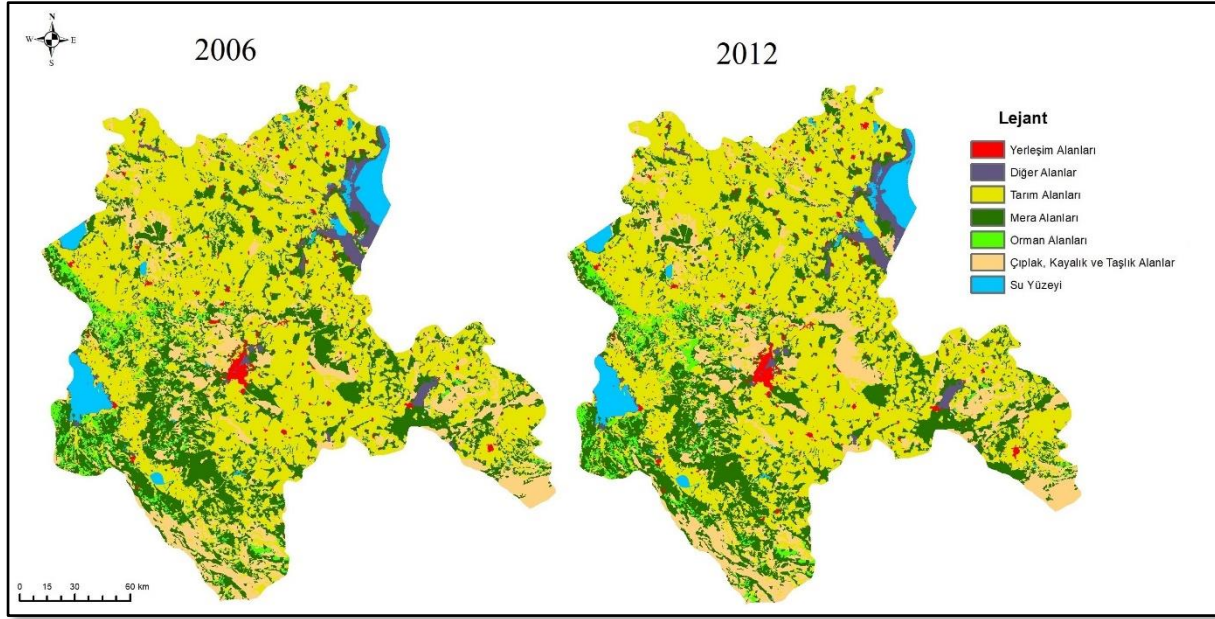

Şekil 3. 2000 ve 2006 yıllarına ait arazi kullanım/örtüsü haritası

Çizelge 6’da 2006 – 2012 yılları arasında gerçekleştiği tespit edilen arazi kullanım/örtüsü değişimlerine ait bilgiler verilmiştir. Şekil 4’te ise 2006 ve 2012 yılları için oluşturulan arazi kullanım/örtüsü haritaları verilmiştir. Çizelge incelendiğinde 2000-2006 yıllarında önemli bir artış olan mera alanları sınıfına giren arazilerde 378 km²’lik bir azalma olduğu görülmektedir. Her ne kadar yerleşim alanları, tarım alanları ve orman alanları sınıflarında da artışlar olduğu görülsede çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfında 208 km²’lik önemli bir artış olmuştur. Şekil 4 incelendiğinde de mera alanları sınıfına giren arazilerin daha çok çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfına giren arazilere dönüştüğü görülmektedir. Bu değişimin daha çok ilin orta bölgelerinde gerçekleştiği göze çarpmaktadır.

Çizelge 6. 2006 – 2012 yılları arazi kullanım/örtüsü değişim verileri

	Yerleşim Alanları	Tarım Alanları	Orman Alanları	Mera Alanları	Su Yüzeyi	Çıplak, Kayalık ve Taşlık Alanlar	Diğer Alanlar
Alan (km²)	46	63	81	-378	-4	208	-17
Oran (%)	6,25	0,29	7,82	-3,8	-0,3	3,94	-1,87

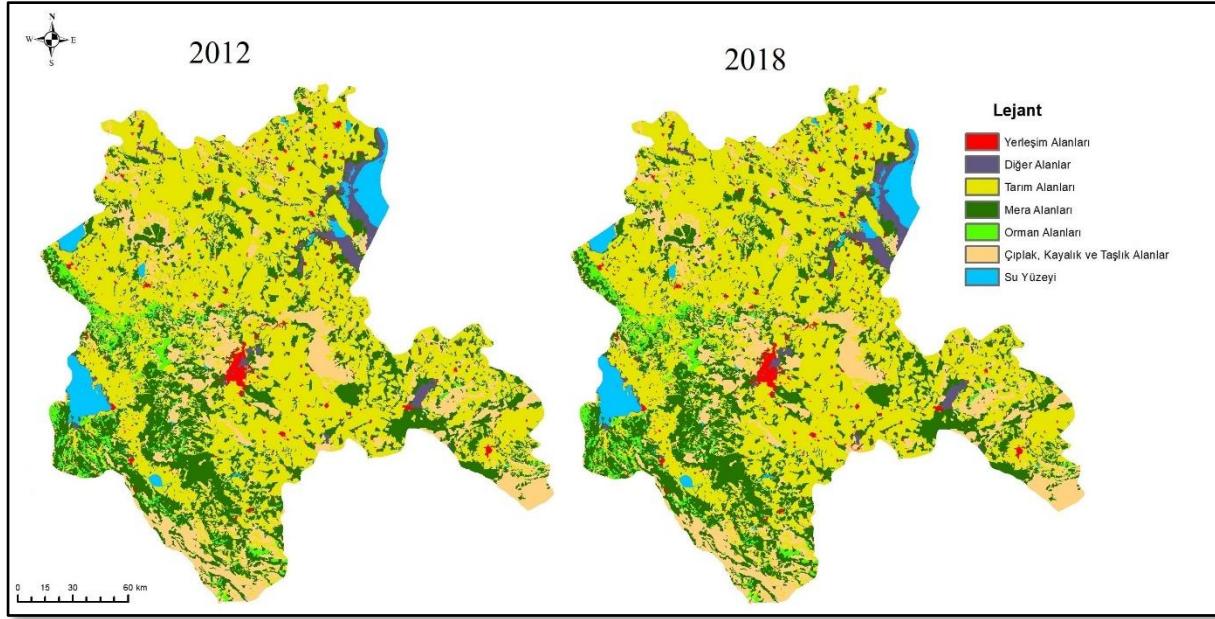

Şekil 4. 2006 ve 2012 yıllarına ait arazi kullanım/örtüsü haritası

Çizelge 7’de 2012 - 2018 yılları arasında gerçekleşen değişimlerinin alan ve oran bilgileri verilmiştir. Şekil 5’te ise 2012 ve 2018 yıllarına ait tematik haritalar verilmiştir. Çizelge incelendiğinde mera alanları sınıfında giren arazilerde 64 km²’lik ve çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfına giren arazilerde 17 km² bir azalma olduğu diğer sınıflara giren arazilerde ise artma olduğu görülmektedir. Ancak 2012 – 2018 yılları arasında sadece 81 km²’lik bir alanda değişim olduğu görülmektedir. İncelenen diğer dönemlerle kıyaslandığında bu dönemde oldukça az ve nispeten önemsiz ölçüde değişimler olduğu söylenebilir. Şekil 5 incelendiğinde ilin genelinde yer yer değişimler olduğu görülebilse de göze çarpan önemli boyutta herhangi bir değişim bulunmamaktadır.

Çizelge 7. 2012 – 2018 yılları arazi kullanım/örtüsü değişim verileri

	Yerleşim Alanları	Tarım Alanları	Orman Alanları	Mera Alanları	Su Yüzeyi	Çıplak, Kayalık ve Taşlık Alanlar	Diğer Alanlar
Alan (km²)	23	35	1	-64	4	-17	18
Oran (%)	3,04	0,16	0,09	-0,65	0,28	-0,33	1,92

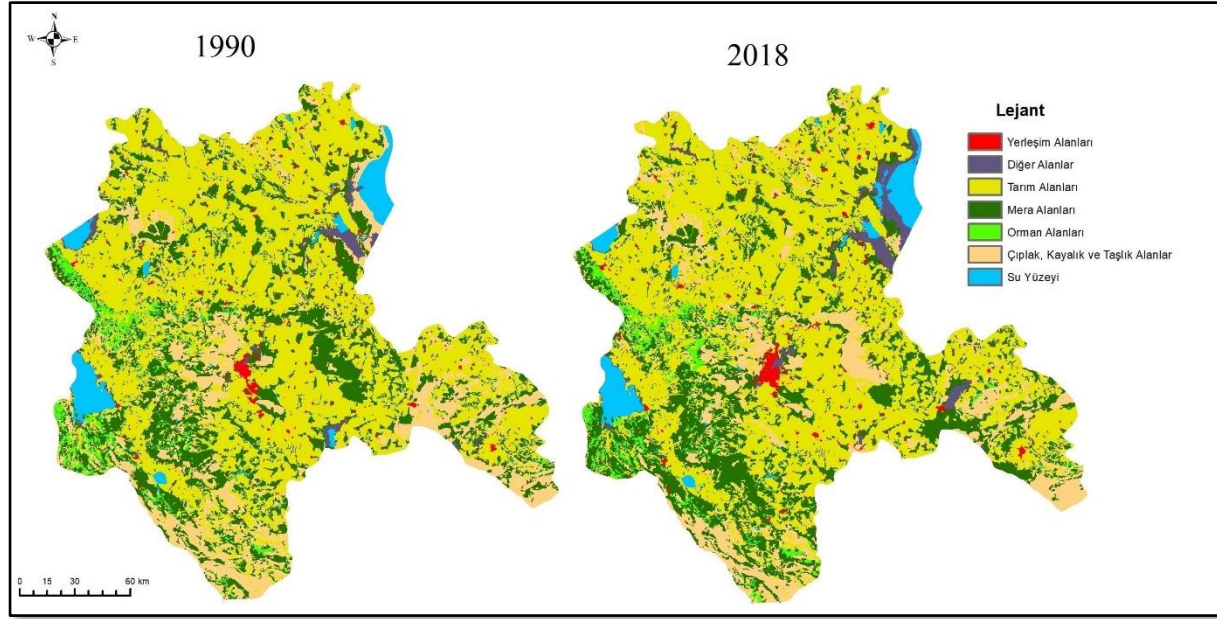

Şekil 5. 2012 ve 2018 yıllarına ait arazi kullanım/örtüsü haritası

Çizelge 8’de 1990-2018 periyodunda yılları arasında arazi kullanım/örtüsünde gerçekleşen değişimlerin alan ve oranlarına ait bilgiler verilmiştir. Şekil 6’da ise 1990 ve 2018 yılları için oluşturulmuş tematik haritalar verilmiştir. Alan bazında bir değerlendirilme yapıldığında 2018 yılı sonunda en önemli değişimin 704 km²’lik bir azalma olan çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfına giren arazilerde olduğu görülmektedir. Bir diğer önemli değişim ise 385 km²’lik bir artış bulunan diğer alanlar sınıfına giren arazilerde olmuştur. Oransal olarak bir değerlendirme yapılacak olursa, ilde diğer alanlar sınıfına giren arazilerin %41 oranında arttığı göze çarpmaktadır. Ayrıca yerleşim alanları, tarım alanları ve çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıflarına giren arazilerde de %10’un üzerinde önemli oranlarda değişim yaşandığı görülmektedir. Şekil 6 incelendiğinde ilk olarak ilin orta bölümünde büyük bir mera alanının çıplak, kayalık ve taşlık alanlara dönüştüğü, güney doğu bölümünde de büyük bir alanın çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfından mera alanları sınıfına geçtiği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte ilin genel olarak kuzey bölümünde çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfına giren arazilerin arttığı güney bölümünde ise mera alanlarının arttığı görülmektedir. Ayrıca ilin kuzey doğusunda geniş bir alanın diğer alanlar sınıfına geçtiği göze çarpmaktadır. Ormanlık alanlardaki artış incelenecek olursa daha çok ilin batı kısmında gerçekleştiği görülmektedir.

Çizelge 8. 1990-2018 yılları arazi kullanım/örtüsü değişim verileri

	Yerleşim Alanları	Tarım Alanları	Orman Alanları	Mera Alanları	Su Yüzeyi	Çıplak, Kayalık ve Taşlık Alanlar	Diğer Alanlar
Alan (km²)	134	-44	109	126	-7	-704	385
Oran (%)	17,6	-0,2	10,44	1,28	-0,52	-13,35	41,12

Şekil 6. 1990-2018 yıllarına ait arazi kullanım/örtüsü haritası

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma sonucunda Konya ilinin %50'den fazlasının tarım alanları, %25'ine yakınının mera alanları ve %10'dan fazlasının çıplak, kayalık ve taşlık alanlar olduğu tespit edilmiştir. Ormanlık alanlar ise ilin yalnızca ortalama %2,5 kadarını kaplamaktadır. Üyük, Uzun ve Çardak (2020) benzer bir sınıflandırma yöntemi ile çalışarak Denizli İlinin yaklaşık %40'ını tarım alanlarını, %4'ünü mera alanlarını, %22'sini orman alanlarının ve %8'ini çıplak, kayalık ve taşlık alanların kapladığını tespit etmiştir. Bayar ve Karabacak (2017) yine benzer bir sınıflandırma ile Ankara İlinin yaklaşık %55'ini tarımsal alanların, %30'unu mera alanlarının, %5'ini ise ormanlık alanların kapladığını tespit etmiştir. Konya İlinde hâkim arazi sınıfının tarım alanları olması diğer çalışmalarla uyumluluk göstermektedir. Bununla birlikte benzer iklime ve aynı coğrafi bölgede bulunan Ankara ile Konya mera alanlarının ve ormanlık alanların oranları bakımından benzerlik göstermektedir. Ege bölgesinde bulunan ve kısmen Akdeniz kısmen de Karasal iklim görülen Denizli ile kıyaslandığında ise Konya'da ormanlık alanların oldukça az görülmektedir. Tarım ve mera alanlarının fazla olması da Konya'nın arazi örtüsü bakımından tarım ve hayvancılığa oldukça elverişli olduğunu göstermektedir. Mera ıslah ve geliştirme potansiyelinin yüksek olduğu ilde, bölgeye adaptasyon yeteneği yüksek ırkların tercih edilmesiyle hayvancılığın geliştirilebileceği söylenebilir.

Yapılan değişim analizi sonuçlarına göre 2018 yılında 1990 yılına göre toplam 754 km² alanın arazi sınıfı değişmiştir. Bu değer toplam alanın %1,85'ine denk gelmektedir. Bu oran Denizli ilinde 2018 yılında 1990 yılına göre %5,2 (Üyük, Uzun ve Çardak, 2020), Erzincan İli için 2018 yılında 2000 yılına göre %4 (Polat ve Yalçın, 2020) ve Ankara ili için 2012 yılında 2000 yılına göre %2,08'dir (Bayar ve Karabacak, 2017). Konya'da arazi sınıfı değişimleri diğer illere kıyasla çok daha düşük oranlarda gerçekleşmiştir. Bu durum sürdürülebilirlik ve ilin ekosistemi açısından oldukça olumludur. Ayrıca en büyük değişimin çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfındaki 704 km²'lik azalma olması şehir açısından umut vericidir. Bununla birlikte, 1990-2018 yıllarına ait tematik haritalar karşılaştırıldığında ilin orta bölümünde büyük bir mera alanının çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfına dönüştüğü görülmüştür. Bu değişim akıllara ilk olarak iklim değişikliğini getirmektedir. Orhan ve Ekercin (2015)'e göre Konya kapalı Havzasında 1984 ve 2011 yılları arasında yüzey sıcaklık değerlerinin 2 - 3 °C arasında tespit etmiştir. Ayrıca aynı dönem için toprak neminin düştüğü ve kuraklık etkisinin arttığını belirtmiştir. Yılmaz (2017)'ye göre ise 2006-2007 döneminde şiddetli ve etki alanı yüksek bir kuraklık yaşanmıştır. Şekil 4'te de görüldüğü üzere bahsi geçen mera alanlarının büyük bir kısmı 2006-2012 döneminde çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfına dönüşmüştür. Dolayısıyla bölgedeki değişimin iklim değişikliği ve kuraklık nedeni olabileceği söylenebilir. Bu durum il geneline yansımaya da bölgenin ekosistemi için sorun oluşturabilecek ve önlem alınması gereken bir durumdur. Tarım alanı sınıfında veya

mera alanı sınıfında iken çıplak, kayalık ve taşlık alanlar sınıfına giren arazilere dönüşen alanların gerekli önlemlerin alınmasıyla tekrar eski sınıflarında değerlendirilebileceği gözden kaçırılmamalıdır.

Konya’da 2018 yılına kadar ormanlık alanlarda artış olduğu görülmüştür ancak ilin çok küçük oranının ormanlık alanlarla kaplı olması, ağaçlandırma çalışmalarına daha fazla önem verilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca tarım şehri olarak bilinen Konya’da tarım alanlarında azalma olması arazi yönetimi açısından dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Su yüzeylerinde azalma olması ise iklim değişikliğine bağlanabileceği gibi havza yönetiminde su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı açısından dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Türkiye’de yapılmış farklı birçok çalışmada Konya’nın aksine su kütlelerinde artış tespit edilmiş olması, bu durumu daha dikkat çekici kılmakta ve üzerine çalışma yapılması gereken bir sorun olduğunu göstermektedir (Polat ve Yalçın, 2020; Bayar ve Karabacak, 2017; Üyük, Uzun ve Çardak, 2020; Sarı ve Özşahin, 2016). Konya son yıllarda iklim değişikliği ve kuraklık etkisinin altında olmasıyla birlikte su azlığı çeken bir bölgedir. Bunun nedenlerinden biri de sulamalı tarımda yeraltı su kaynaklarının aşırı tüketimidir. Bu tüketim yeraltı su kaynaklarından da beslenen yüzey sularını tehlikeye atmaktadır. Bölgenin su ihtiyacını karşılamak için farklı havzalardan su getirilmektir. Dolayısıyla diğer çalışmalardan farklı olarak Konya’da su yüzeylerinde azalma olması bilinçsiz ve vahşi sulamadan da kaynaklanmaktadır (Aydın, Ünalı, Duman, Çiçek ve Türkoğlu, 2017; Orhan ve Ekerin, 2015; Çiçek ve Ataol, 2009). Bölgede çiftçilerin kuru tarıma yönlendirilmesi ve sulama konusunda bilinçlendirilmesi su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak bölgede bulunan arazi sınıfları, kapladıkları alanlar, mekânsal ve zamansal değişimleri belirlenmiş, değişimlerin olası nedenleri ve sonuçları tartışılmıştır. Çalışma sonucunda belirlenmiş olan alanlarının çıplak alanlara dönüşmesi ve su kütlelerinin azalması gibi olumsuz değişimlerin nedenlerinin kesin olarak belirlenmesi ve çözümler üretilmesi için ayrıca çalışmalar yapılması önerilmektedir. Ayrıca AÇA’nın 6 yıllık periyotlarla yayınladığı verilerin yenileri çıktıkça mevcut durumun tekrar değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Bununla birlikte iklim değişikliği gibi olumsuz etkenlerin arazi kullanımına etkilerinin ön görülebilmesi için modelleme çalışmalarıyla gelecek için arazi kullanım projeksiyonları oluşturulması, sorunlar oluşmadan veya büyümeden önlem alınabilmesine olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aydın, O. , Ünalı, Ü. E. , Duman, N. , Çiçek, İ. ve Türkoğlu, N. (2017). Türkiye’de su kıtlığının mekânsal ölçekte değerlendirilmesi. *Türk Coğrafya Dergisi*, (68), 11-18. Online ISSN: 1308-9773. Erişim Adresi (20.12.2021): <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tcd/issue/29399/314754>
- Bayar, R. ve Karabacak, K. (2017). Ankara İli Arazi Örtüsü Değişimi (2000-2012). *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 15(1), 59-76. Online ISSN: 1308-9765. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aucbd/issue/44455/550941>
- Biricik, A. S. (2012). Konya’nın İklim Özellikleri. *Coğrafya Dergisi*, 0(2), 89-99. Online ISSN: 1305-2128. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iucografya/issue/25051/264457>
- Buldur, A. D. (2008). Konya’da hayvancılığa dayalı sanayinin coğrafi temelleri (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Büttner, G., Kosztra, B., Maucha, G., Pataki, R., Kleeschulte, S., Hazeu, G., ... Littkopf, A. (2021). CORINE Land Cover Product User Manual (Version 1.0). Copernicus Land Monitoring Service. Erişim adresi (19.12.2021): <https://land.copernicus.eu/user-corner/technical-library/clc-product-user-manual>
- Congalton, R., Gu, J., Yadav, K., Thenkabail, P. ve Ozdogan, M. (2014). Global Land Cover Mapping: A Review and Uncertainty Analysis. *Remote Sensing*, 6(12), 12070-12093. Online ISSN: 1308-9765. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://www.mdpi.com/2072-4292/6/12/12070>
- CORINE. (2021). CORINE Land Cover, Copernicus Land Monitoring Service. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover>
- Cuceloglu, G., Abbaspour, K. ve Ozturk, I. (2017). Assessing the Water-Resources Potential of Istanbul by Using a Soil and Water Assessment Tool (SWAT) Hydrological Model. *Water*, 9(10), 814. Online ISSN: 2073-4441. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://www.mdpi.com/2073-4441/9/10/814>

- Cuceloglu, G., Seker, D. Z., Tanik, A. ve Ozturk, I. (2021). Analyzing Effects of Two Different Land Use Datasets on Hydrological Simulations by Using SWAT Model. *International Journal of Environment and Geoinformatics*, 8(2), 172-185. Online ISSN: 2148-9173. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijegeo/issue/58842/828112>
- Çobanyıldız, S. (2016). Konya’da şehirleşmenin sıcaklık ve yağış üzerine etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Guzha, A. C., Rufino, M. C., Okoth, S., Jacobs, S. ve Nóbrega, R. L. B. (2018). Impacts of land use and land cover change on surface runoff, discharge and low flows: Evidence from East Africa. *Journal of Hydrology: Regional Studies*, 15, 49-67. Online ISSN: 2214-5818. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214581817302161>
- HGM. (2021). Türkiye mülki idare bölümleri haritası, Harita Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://www.harita.gov.tr/urun/turkiye-mulk-idare-bolumleri-haritasi/189>
- Houghton, R. A. (2003). Revised estimates of the annual net flux of carbon to the atmosphere from changes in land use and land management 1850-2000. *Tellus B*, 55(2), 378-390. Online ISSN: 0280-6509. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1034/j.1600-0889.2003.01450.x>
- Mustard, J. F., Defries, R. S., Fisher, T. ve Moran, E. (2012). Land-Use and Land-Cover Change Pathways and Impacts. G. Gutman vd. (Ed.), *Land Change Science, Remote Sensing and Digital Image Processing*. Springer, Dordrecht, Chapter 6 (s. 411-429). Erişim Adresi (10.11.2021): https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-4020-2562-4_24
- Orhan, O. ve Ekercin, S. (2015, Mayıs). Konya Kapalı Havzası’nda uzaktan algılama ve CBS teknolojileri ile iklim değişikliği ve kuraklık analizi. 8. TUFUAB Teknik Sempozyumu, Konya.
- Özkök, M. K. , Tok, E. , Gündoğdu, H. M. ve Demir, G. (2017). Arazi yüzey sıcaklığı farklılaşmalarının kentsel gelişim ve planlama süreçleri açısından uzaktan algılama verileri ile değerlendirilmesi: Çorlu/Çerkezköy/Ergene/Kapaklı alt bölgesi örneği. *Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Dergisi*, 5(2), 69-79. Online ISSN: 2146-8141. Erişim Adresi (19.12.2021): <https://dergipark.org.tr/en/pub/tbbbd/issue/32854/365405>
- Paudel, B., Yi-li, Z., Shi-cheng, L., Lin-shan, L., Xue, W. ve Khanal, N. R. (2016). Review of studies on land use and land cover change in Nepal. *Journal of Mountain Science*, 13, 643–660. Online ISSN: 1993-0321. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://link.springer.com/article/10.1007/s11629-015-3604-9>
- Polat, P. ve Yalçın, F. (2020). Erzincan İli Arazi Kullanımının (2000-2018 Yılları Arası) CORINE Sistemi ile Değerlendirilmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25(44), 125 - 150. Online ISSN: 1302-7956. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunidcd/issue/58185/784390>
- Popovici, E.-A., Bălteanu, D. ve Kucsicsa, G. (2013). Assessment Of Changes In Land-Use And Land-Cover Pattern In Romania Using Corine Land Cover Database, *Carpathian Journal of Earth and Environmental Sciences* 8(4):195-208. Online ISSN: 1844 - 489X. Erişim Adresi (10.11.2021): <http://www.cjees.ro/viewTopic.php?topicId=386>
- Ramankutty, N. ve Foley, J. A. (1999). Estimating historical changes in global land cover: Croplands from 1700 to 1992. *Global Biogeochemical Cycles*, 13(4), 997-1027. Online ISSN: 0886-6236. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://agupubs.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1029/1999GB9000466>
- Sarı, H. ve Özşahin, E. (2016). CORINE Sistemine Göre Tekirdağ İlinin AKAÖ (Arazi Kullanımı/Arazi Örtüsü) Özelliklerinin Analizi. *Alinteri Ziraat Bilimler Dergisi*, 30(1), 13-26. Online ISSN: 2587-2249. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://dergipark.org.tr/tr/pub/alinterizbd/issue/24325/257756>
- Şimşek, H. (2017). CORINE 4. Seviye Arazi Örtüsü/Kullanım Sınıflarının Belirlenmesi ve Yüzey Akış Risk Haritasının Oluşturulması (Bartın Çayı Havzası Örneği) (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Ünal, O. (2018). Konya ili, yeryüzü şekillerinin ekoturizm potansiyeli açısından değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Üyük, A., Uzun, A. ve Çardak, Ç. (2020). CORINE Verileri ile Değişim Analizi, Denizli İli Örneği. Türkiye Peyzaj Araştırmaları Dergisi, 3 (2), 97 - 107. Online ISSN: 2645-8942. Erişim Adresi (10.11.2021): <https://dergipark.org.tr/tr/pub/peyad/issue/59166/839426>
- Yılmaz, M. (2017). Konya Kapalı Havzası'nın Tmpa Uydu Kaynaklı Yağış Verileri İle Kuraklık Analizi. Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 32 (2), 541-549. Online ISSN: 1304-4915. Erişim Adresi (20.12.2021): <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gazimmfd/issue/29913/322181>

ORDU İLİ ALTINORDU İLÇESİNDEKİ CADDE VE SOKAK ADLARININ PEYZAJ TERİMLERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Pervin YEŞİL¹, Mesut GÜZEL^{2*}

¹ Ordu Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ordu, Türkiye

perviny48@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4395-6881

² Ordu Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ordu, Türkiye

mesutguzel@odu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6172-5812

Özet

Cadde ve sokak adları; kentlerin topoğrafik yapısı, bitki örtüsü, halkın uğraş alanları ve kentin tarihi gibi konularda bilginin somutlaştığı, kaydedildiği ve sonraki nesillere aktarıldığı önemli bir araçtır. Bu bağlamda çalışmanın amacı; Ordu ili Altınordu ilçesindeki cadde ve sokak adlandırılmalarında, doğal ve kültürel peyzaj terimlerinin yansımalarını ortaya koymak, kentsel ve kırsal mahallelerdeki cadde ve sokak adları yönünden farklılıkları tespit etmektir. Literatürde yapılan sınıflandırmalar ışığında, yedisi doğal peyzaj ve yedisi kültürel peyzaj terimi olmak üzere 14 kategori belirlenmiştir. Ardından cadde ve sokak adları belirlenen bu kategorilere göre sınıflandırılmıştır. Sonuç olarak, 455 cadde ve sokak adının en az bir doğal ya da kültürel peyzaj terimi içerdiği belirlenmiştir. Cadde ve sokak adlarında yer alan doğal peyzaj terimleri içerisinde en fazla konum ya da mevki belirten ifadeler ile topoğrafya ve vejetasyon odaklı sözcüklere rastlanırken, kültürel peyzaj terimi kategorisinde en fazla rastlanan sözcükler ise özel ad ve tarihi kişiliklerin adları ile tarım-hayvancılık ve inanç ile ilgili sözcüklerdir.

Anahtar Kelimeler: Ordu ili, toponimi, sokak adları, peyzaj terimi, peyzaj mimarlığı.

EVALUATION OF STREET NAMES IN ORDU-ALTINORDU IN THE CONTEXT OF LANDSCAPE TERMS

Abstract

Street names; it is an important tool in which information is embodied, recorded and transferred to the next generations on subjects such as the topographic structure of cities, vegetation, occupation of the people and history of the city. In this context, the aim of the study is to reveal the reflections of natural and cultural landscape elements in street names in Altınordu district, and to determine the differences in terms of street names in urban and rural neighborhoods. Considering the classifications made in the literature, 14 categories have been determined, seven of which are natural and seven are cultural landscape elements. Then, street names were classified according to these categories. As a result, it has been determined that 455 street names contain at least one natural or cultural landscape element. Among the natural landscape elements in street names, expressions indicating location and words focused on topography and vegetation are found the most, while the most common words in the category of cultural landscape element are personal names of historical personalities, and words related to agriculture, farming and belief.

Keywords: Ordu province, toponymy, street names, landscape terms, landscape architecture

1. GİRİŞ

Nesne ve olguları birbirinden ayırmaya yarayan adlar ve bu adların ortaya çıkışı, insanlık tarihi kadar eskidir (Yavuz ve Şenel, 2013). İnsanoğlu başta kendisi olmak üzere çevresinde gördüğü, hissettiği ve algıladığı her şeyi adlandırma çabası içerisinde olduğu gibi; düşmanlarından korunma, barınma ve bir arada yaşama gibi amaçlarla kurduğu yerleşimleri de adlandırmıştır. Hiç şüphesiz bu adlandırma bir anda gerçekleşmemiş, uzun yıllara dayanan gözlem, tecrübe ve yaşanmışlıklar ile harmanlanmıştır. Ortaya çıkışı ve toplum tarafından kabul edilişi uzun yıllar alan yer adları; yerleşimlerin kurulu olduğu yörenin topoğrafik yapısı, bitki ve hayvan varlığı, iklim özellikleri, yörenin tarihi, halkın temel geçim kaynakları, sosyo-ekonomik yapı ve toplumun hayata bakış açısı gibi pek çok doğal ve kültürel öge hakkında bilgi vermektedir (Yavuz ve Şenel, 2013; Çildam, 2019; Kalkan, 2020).

Oluşumu uzun yıllar alan ve pek çok etken ile şekillenen yer adlarını sistematik bir şekilde inceleyen yeradbilim (kentlikadı/toponimi) (Şahin, 2013) bilimi, adbilim (onomastik) biliminin bir alt dalı olarak kabul edilmektedir (Yavuz ve Şenel, 2013; Alkan, 2017). Yeradbilim başta dil, tarih, coğrafya, sosyoloji ve antropoloji olmak üzere pek çok bilim dalından araştırmacının ilgi odağında olmuştur (Telli, 2018; Özüpekçe ve Gümüş, 2020). Yeradbilim incelenen alanın niteliğine göre farklı alt dallara ayrılmaktadır. Şahin (2013) yeradbiliminde sınıflandırma sorunlarına ilişkin yaptığı çalışmada yeradbilimin sekiz alt kolunu tanımlamıştır. Bunlar; tüm yerleşim birimlerinin özel adlarını inceleyen orunadbilim (oykonimi), dağ adlarının oluşum ve kökenlerini inceleyen dağadbilim (oronimi), doğal ya da yapay olarak oluşmuş tüm su ögelerinin adlarının inceleyen suadbilim (hidronimi), kent içerisinde bulunan meydan, ulaşım ağı ve bina gibi yapıların özel adlarını inceleyen kentlikadbilim (urbanimi), belirli idari sınırları ifade özel adların incelendiği eladbilim (horonimi), orman ve korulukların özel adlarını inceleyen ormanadbilim (drimonimi), kentlikadbilim kapsamına girmeyen tüm ticaret yolları, tarihi yollar ve karayolu adlarının incelendiği yoladbilim (dromonimi) ve tarla, bağ-bahçe adlarının oluşum ve kökenlerini inceleyen bağadbilimdir (agroonimi) (Şahin, 2013). Çalışmanın konusunu oluşturan bulvar, cadde ve sokak gibi yol adları kentlikadbilimin inceleme konularından biri olan yolakadı (hodonim) kapsamına girmektedir (Aliağaoğlu ve Uzun, 2011). Yolakadları kentlerdeki cadde, sokak, bulvar, köprü ve kıyı gibi çizgisel ögelerin özel adları olarak tanımlanmaktadır (Podol'skaya, 1978 ve Ahmedov, 1991'den aktaran Şahin, 2013).

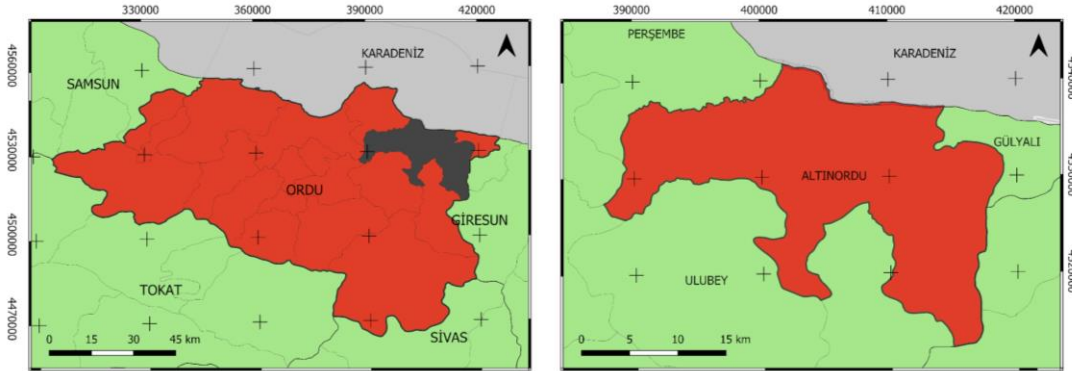
Tüm yer adlarında olduğu gibi cadde ve sokak adları da kentlerin topoğrafik yapısı, bitki örtüsü, halkın uğraş alanları ve kentin tarihi gibi pek çok konuda bilginin somutlaştığı, kaydedildiği ve sonraki nesillere aktarıldığı önemli bir araç olarak görülmektedir. Cadde ve sokakların adlandırılması sürecine ilişkin iki temel yaklaşım üzerinde durulmuştur. Konuyla ilgili ilk yaklaşım olan Fransız yaklaşımı, cadde ve sokak adlarının köken, oluşum, anlam ve sınıflandırılması üzerine kurulmuştur. Diğer bir yaklaşım ise kültürel coğrafya profesörü Maoz Azaryahu'nun öncülük ettiği yaklaşımdır (Aliağaoğlu, 2013). Azaryahu, cadde ve sokak adlarını; politik gücü pekiştirmenin, kentsel mekâna hâkim olmanın ve ortak bir bellek oluşturmanın önemli bir aracı olarak görmüştür (Azaryahu, 2009'dan aktaran Aliağaoğlu, 2013). Bu çalışmada izlenen yöntem itibarıyla cadde ve sokak adlarının peyzaj terimleri bağlamında sınıflandırılması üzerinde durulduğundan kısmen Fransız yaklaşımının benimsendiği söylenebilir. Burada "*peyzaj terimi*" olarak ifade edilen kavram aslen doğal ve kültürel peyzajları oluşturan bileşenleri karşılayan sözcüklerdir (Ekşi ve Türk, 2020). İstanbul-Beşiktaş ilçesindeki sokak adlarının peyzaj terimleri bakımından incelendiği bir çalışmada; bu kavrama Türkçe literatürde daha önce rastlanmadığı yalnızca sözlüklerde "*peyzaj mimarlığı terimleri*" olarak yer verildiği ve bu kavram üzerine yapılan araştırmaların oldukça sınırlı olduğu ifade edilmiştir (Ekşi ve Türk, 2020). Bu nedenle yapılan çalışma ile doğal ve kültürel peyzaj terimlerinin, cadde ve sokak adları özelinde yer adlarına yansımalarının incelenmesi ve gelecekte yapılacak benzer çalışmalara katkı sunulması amaçlanmıştır.

1920 yılında çıkarılan kanun doğrultusunda müstakil bir "il" olan Ordu, 2013 yılında yürürlüğe giren 6447 sayılı kanun ile "büyükşehir" statüsü almıştır (Anonim, 2012). Aynı düzenleme ile bu ildeki köy tüzel kişilikleri ve belde belediyeleri kaldırılarak bu alanlara "mahalle" statüsü verilmiştir (Şenol, 2019). Güncel durumda; Ordu ilinin 19 ilçesine bağlı toplam 772 mahalle bulunmaktadır. Bunların 92'si merkez ilçe olarak

kurulan Altınordu sınırları içerisinde (Anonim, 2021b). Ordu ve yakın çevresindeki bölge tarihsel süreçte birçok topluluğa ev sahipliği yapmıştır. Ünye ilçesine bağlı bulunan Cevizdere ve Yüceler mahallelerinde yapılan arkeolojik kazılara göre kentte ilk yerleşimlerin oluşumu Paleolitik Çağ'ın sonlarına denk düşmektedir (Yanmaz, 2018). Tarihsel arka planı bu kadar eskiye dayanan Ordu; zengin flora ve fauna varlığı, değişken topoğrafyası ve hidrografik özellikleri ile çok sayıda doğal ve kültürel peyzaj değerine sahiptir. Bu nedenle, Ordu'daki cadde ve sokak adlandırmalarının incelenmesi kentin sahip olduğu bu doğal ve kültürel değerler hakkında önemli bilgiler sağlayacaktır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı; Ordu ilinin merkez ilçesi olan Altınordu'daki cadde ve sokak adlandırmalarında, doğal ve kültürel peyzaj terimlerinin yansımalarını ortaya koymak, kentsel ve kırsal mahallelerdeki cadde ve sokak adları yönünden farklılıkları belirlemektir.

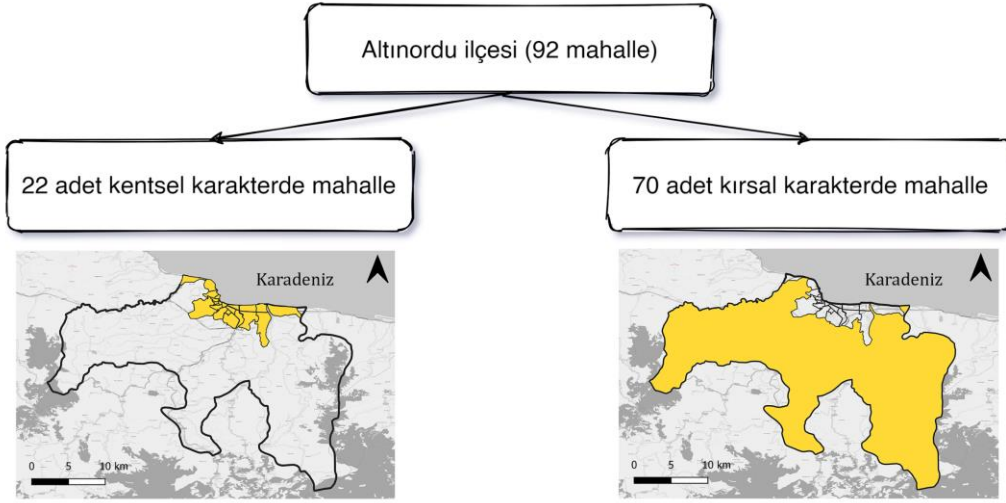
2. MATERYAL ve YÖNTEM

Altınordu; Ordu iline bağlı olan 19 ilçe içerisinde nüfus bakımından birinci, yüzölçümü olarak ise ikinci büyük ilçedir (Şekil 1). Kuzeyde Karadeniz, güneyde Ulubey ve Kabadüz, batıda Perşembe, doğuda ise Gülyalı ve Piraziz (Giresun) ilçeleri ile komşudur. İlçenin nüfusu 2020 yılı itibariyle 224.100'dür (TÜİK, 2021). İl nüfusunun %29'u Altınordu ilçesinde ikamet etmektedir. Altınordu, 22.03.2013 tarihli ve 6447 sayılı kanun ile büyükşehir statüsü verilen Ordu ilinin merkez ilçesi olarak kurulmuştur (Anonim, 2021b). İçişleri Bakanlığı tarafından çevrimiçi olarak yayınlanan Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri'ne göre ilçede toplam 92 mahalle bulunmaktadır (Anonim, 2021c).

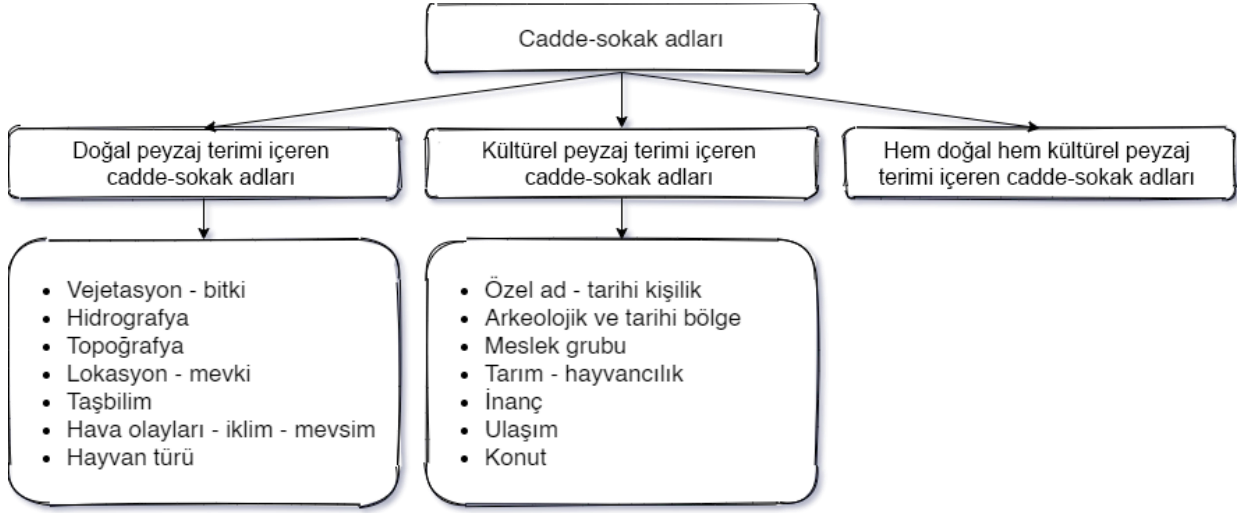
Şekil 1. Altınordu ilçesinin Ordu ili içerisindeki konumu

Çalışma kapsamında incelenen mahallelerin kentsel ve kırsal karakterlere göre dağılımı Şekil 2'de görülmektedir. İlçede 22'si kentsel karakterde ve 70'i kırsal karakterde olmak üzere toplam 92 mahalle bulunmaktadır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu Ek Madde 3'te, "köy veya belde belediyesi iken mahalleye dönüşen ve büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunup ... kırsal yerleşim özelliği taşıdığı tespit edilen mahalleler" kırsal mahalle olarak tanımlanmıştır. Buna istinaden Altınordu İlçe Belediye Meclisi'nin 03.03.2021 tarih ve 2021/23 sayılı kararıyla, kanundaki şartları sağlayan 76 mahalle, "kırsal mahalle" ve "kırsal yerleşik alan" olarak belirlenmiştir. Ancak bu mahalleler içerisinde yer alan Aziziye, Güzelyalı, Karapınar, Kirazlımanı, Nizamettin ve Selimiye mahallelerinin bir bölümü doğrudan kent merkezi ile bağlantılı ve kentsel karakterde olduğundan çalışmada "kentsel mahalle" olarak ele alınmıştır.

Şekil 2. Altınordu ilçesine bağlı mahallelerin kentsel ve kırsal karakterlere göre dağılımı

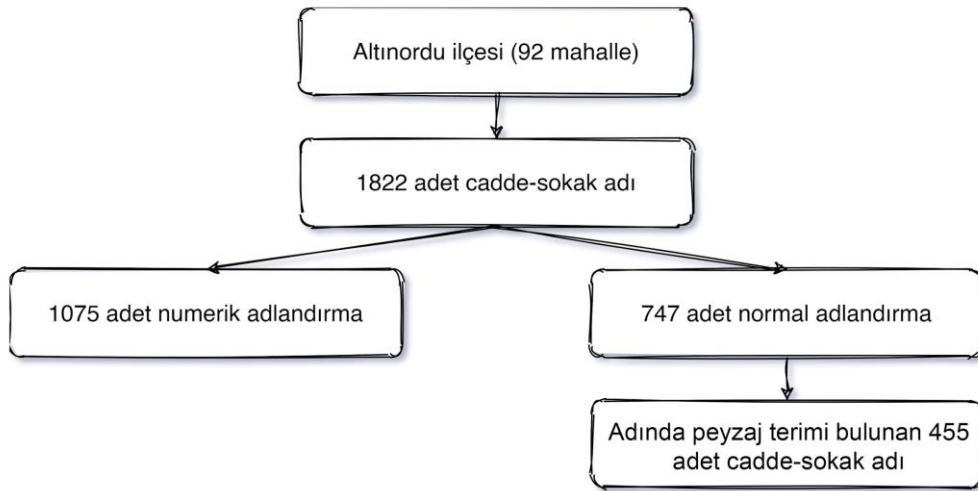
Altınordu ilçesindeki cadde-sokak adlarının doğal ve kültürel peyzaj terimleri kapsamında değerlendirilmesi amacıyla, ilçedeki tüm mahalle ve mahallelerdeki cadde-sokak adlarının listesine Türk Telekom internet altyapısı sorgulama sistemi üzerinden ulaşılmıştır (Anonim, 2021). Ardından cadde-sokak adları, literatürdeki benzer çalışmalarda yapılan yer adı sınıflandırmalarından yola çıkılarak 3 sınıfa ayrılmıştır (Aliğaoğlu, 2013; Aliğaoğlu ve Yiğit, 2013; Baysan ve Kara, 2014; Aliğaoğlu ve Uğur, 2018; Ekşi ve Türk, 2020; Özüpekçe, 2021). Bunlar; *doğal peyzaj terimi içeren cadde-sokak adları*, *kültürel peyzaj terimi içeren cadde-sokak adları* ve *hem doğal hem kültürel peyzaj terimi içeren cadde-sokak adları* sınıflarıdır (Şekil 3). Cadde ve sokaklar, adındaki sözcüklerin durumuna göre bu üç sınıftan birine alınmıştır. Cadde-sokak adlarında geçen doğal peyzaj terimleri; “vejetasyon-bitki”, “hidrografya”, “topoğrafya”, “lokasyon-mevki”, “taşbilim”, “hava olayları-iklim-mevsim”, ve “hayvan türü” olarak belirlenen yedi alt sınıfa ayrılmıştır. Kültürel peyzaj terimleri ise, “özel ad-tarihi kişilik”, “arkeolojik ve tarihi bölge”, “meslek grubu”, “tarım-hayvancılık”, “inanç”, “ulaşım” ve “konut” olmak üzere yedi alt sınıfa ayrılmıştır. Bazı cadde ve sokak adları birden çok doğal ya da kültürel peyzaj terimi içerebilmektedir. Bu nedenle üçüncü bir kategori olarak “*hem doğal hem kültürel peyzaj terimlerini içeren mahalle adları*” kategorisi eklenmiştir. İçerisinde herhangi bir peyzaj terimi bulunmayan cadde ve sokak adları değerlendirme dışı tutulmuştur.

Şekil 3. Cadde-sokak adlarında bulunan peyzaj terimlerine göre yapılan sınıflandırma

3. BULGULAR

Çalışma alanı olarak belirlenen Altınordu ilçesindeki 92 mahallede toplam 1822 cadde ve sokak adı bulunmaktadır (Anonim, 2021a). Bunların 1075 tanesinde numerik adlandırma yapılmıştır. Geriye kalan 747'si ise en az bir sözcük ya da özel ad kullanılarak normal adlandırma yapılmıştır. Normal adlandırma yapılan cadde ve sokakların 455 tanesinin adında en az bir doğal ya da kültürel peyzaj terimi bulunmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Cadde-sokak adlarının adlandırma türüne göre sınıflandırılması

Altınordu ilçesindeki cadde ve sokak adlandırmalarında kullanılan bazı sözcükler, açıklamaları ve örnek cadde-sokak adları Çizelge 1'de verilmiştir. Sözcüklerin açıklanmasında Türk Dil Kurumu'nun çevrimiçi olarak yayınlamış olduğu Güncel Türkçe Sözlük'ten ve "Ordu Ağzı Söz Varlığı" adlı yerel ağız sözlüğünden yararlanılmıştır (Küçük ve Ateş, 2017; TDK, 2021). Sözcüklerin ifade ettiği anlamların

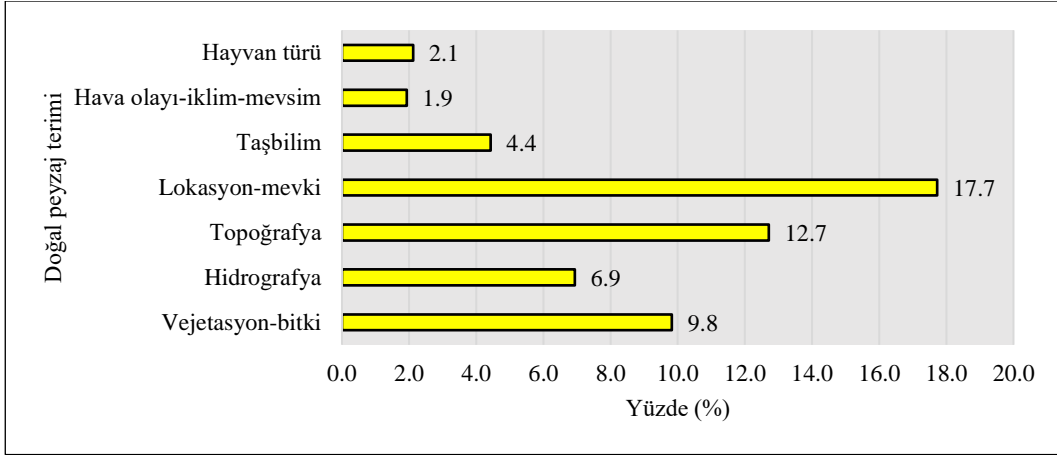
bilinmesi, cadde-sokak adının hangi kategori altında değerlendirileceğini belirlemede önem arz etmektedir.

Çizelge 1. Cadde ve sokak adlandırılmalarında kullanılan bazı sözcükler

SÖZCÜK	AÇIKLAMA	KAYNAK	ÖRNEK CADDE-SOKAK ADLARI
ALAN	Orman içinde düz ve ağaçsız yer, düzlük, kayran.	TDK, 2021	<i>Kumlualan, Alantepe</i>
BELEN	Dağ sırtlarında geçit veren çukur yer.	TDK, 2021	<i>Ağbelen</i>
BÜK	Akarsu kıyılarındaki verimli tarlalar, bükük. Ovada veya dere kıyısında çalı ve diken topluluğu.	TDK, 2021	<i>Ulubük, Derebükü, Kozbükü</i>
KIRAN	Dağ sırtı, tepe, bayır, kıraç toprak, birbirine paralel olarak uzanan iki akarsu arasında kalmış dağ sırtı.	TDK, 2021	<i>Kıranbaşı, Ahmetoğlukuranı</i>
KUY	Çukur, kuytu yer.	Küçük ve Ateş, 2017	<i>Kuytu</i>
ÖREN	Kalıntı.	TDK, 2021	<i>Örencik, İnören</i>
PELİT	Meşe ağacı ve bu ağacın meyvesi, palamut.	TDK, 2021	<i>Pelitlik, Pelitdibi, Duapeliti</i>
TAM	Hayvanların barındıkları ve yemlerinin konulduğu yer, ahır, dam.	Küçük ve Ateş, 2017	<i>Tamaltı, Tamçukuru</i>

3.1. Doğal peyzaj terimi içeren cadde-sokak adları

Cadde ve sokak adlarında tespit edilen doğal peyzaj terimleri, “vegetasyon-bitki”, “hidrografya”, “topoğrafya”, “lokasyon-mevki”, “taşbilim”, “hava olayları-iklim-mevsim”, ve “hayvan türü” olarak yedi alt sınıfa ayrılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen 455 cadde ve sokaktan 265’inin adında en az bir doğal peyzaj terimi bulunmaktadır. Cadde ve sokak adlarındaki doğal peyzaj terimlerinin oransal dağılımı Şekil 5’te verilmiştir. Buna göre; adında “yukarı, aşağı, yan, orta” gibi lokasyon ya da mevki belirten sözcükler bulunan cadde ve sokakların oranı %17.7’dir. Bunu sırasıyla; adında topoğrafik yapıya atıfta bulunan sözcükler içeren cadde-sokaklar (%12.7), vegetasyonla bağlantılı ya da bitki türlerini içeren cadde-sokaklar (%9.8) ve hidrografyayla bağlantılı sözcükler içeren cadde-sokaklar (%6.9) takip etmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Cadde-sokak adlarında yer alan doğal peyzaj terimlerinin dağılımı

3.1.1. Vejetasyon-bitki türü

Kentsel karakterdeki mahallelerde vejetasyona ilişkin kavramların ya da bitki türlerinin bulunduğu cadde ve sokak adlarının oranı %9.3'tür. Kırsal mahallelerde ise bu oran %10.3'tür. Kentsel mahallelerde cadde ve sokaklara genellikle rengi ya da kokusuyla dikkat çeken, peyzaj değeri yüksek çiçek türlerinin adları verilmiştir. Bunlara örnek olarak; “Çiğdem”, “Defne”, “Gelincik”, “Gül”, “Hamamel”, “Karanfil”, “Kardelen”, “Lale”, “Menekşe”, “Manolya” ve “Nergis” sokakları verilebilir. Kırsal mahallelerde ise adları “ağaç” sözcüğünden türetilen “Alcaağaç” ve “Karaağaç” sokakları ve meyve ağaçlarının varlığını ifade eden “Erikli”, “İncirli” gibi sokak adları bulunmaktadır. Bunlara ek olarak doğrudan bir ağaç türünün adının verildiği “Kavaklar” ve meşe ağacını ifade eden “Pelitlik” sokakları bulunmaktadır.

3.1.2. Hidrografya

Ordu ili, içerisinde barındırdığı pek çok dere, çay, şelale ve göl ile zengin bir hidrografik yapıya sahiptir. Altınordu ilçesinde de hidrografyaya atıfta bulunan cadde ve sokak adlarını görmek mümkündür. Özellikle kırsal karakterdeki mahallelerde bu kategorideki sözcükler ile oluşturulan cadde ve sokak adlarının oranı %8.2'dir. Kentsel mahallelerde ise hidrografik yapıya ilişkin sözcükler kullanılarak oluşturulan cadde-sokak adlarının oranı %5.5'tir. “Dere” sözcüğü ile oluşturulan “Bülbül Deresi Caddesi” ve “Hamam Deresi”, “Dereli”, “Kuşludere” sokakları bu kategori kapsamında değerlendirilmektedir. Bunlara ek olarak Altınordu ilçesinde “oluk, pınar, göl” gibi sözcükler ile adlandırılan birçok cadde ve sokak adına rastlanmıştır (Oluk, Çataloluk, Karaoluk, Olukbaşı, Pınar, Pınarlı, Taşlıpınar, Gölköy, Göller ve Gölyanı sokakları).

3.1.3. Topoğrafya

Topoğrafik yapı, özellikle kırsal karakterdeki yerleşimlerin adlandırılmasında önemli bir etkidir. Altınordu ilçesinde “düz, dik, yamaç, tepe, dağ, çukur” gibi yeryüzü şekilleri, eğim ve genel topoğrafya hakkında ipuçları veren sözcükler kullanılarak oluşturulan çok sayıda cadde ve sokak adı bulunmaktadır. Kırsal mahallelerde topoğrafik yapıya atıfta bulunan cadde ve sokak adlarının oranı %19.9'dur. Kentsel mahalleler ise büyük oranda düz ve düze yakın arazilerde bulunduğundan bu alanlarda topoğrafya ile ilişkili cadde ve sokak adlarının oranı %4.2'dir.

Altınordu ilçesinde “dağ, tepe” gibi sözcüklerin türetilmesi ile oluşturulan ve yüksek rakımlı yerleşimlerde bulunduğu anlaşılan çeşitli cadde-sokak adları bulunmaktadır. “Tepe”, “Tepecik”, “Yeşiltepe”, “Keltepe”, “Karadağ” ve “Keldağ” sokakları bu kategori kapsamında değerlendirilen sokak adlarına örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte “düz, yamaç, yokuş” gibi cadde ve sokakların eğim durumu hakkında bilgi veren

adlandırmalar da bulunmaktadır (*Düz, Güldüzü, Odadüzü, Dik ve Yamaç* sokakları). Çevresine göre daha düşük rakımlı bir bölgede bulunduğundan dolayı “çukur” sözcüğü ile adlandırılan sokaklara “Çukur” ve “Meşeçukur” sokakları örnektir.

3.1.4. Lokasyon-mevki

“Merkez, orta, karşı, yukarı, aşağı” gibi konum, mevki ve yön bildiren sözcükleri içeren mahalle adları (*Merkez, Orta, Yukarı, Aşağı, Yan ve Karşı* sokakları) bu kategoriye dâhil edilmiştir. Bu sözcükler kullanılarak oluşturulan cadde ve sokak adlarının doğal peyzaj terimleri içerisindeki oranı %24.5’tir. Altınordu ilçesinde, adını yakınlarında bulunan önemli bir yapıdan alan çok sayıda cadde ve sokak adı bulunmaktadır (*Kışla Caddesi, Stadyum Caddesi, Santral Sokak, Sebze Pazarı Sokak*). Bunlara ek olarak; “*Siteler Caddesi, Fabrikalar Sokak, Okullar Sokak, Fırınlara Sokak*” gibi adını pek çok tesisin bir araya gelmesinden dolayı alan cadde ve sokak adlarına rastlamak mümkündür.

3.1.5. Taşbilim

Altınordu ilçesinde “kaya” ve “taş” gibi litolojik oluşumlara atıfta bulunan sözcüklerin türetilmesi ile oluşturulan cadde ve sokak adlarının oranı %8.5’tir. Bunlar genellikle litolojik ifadenin önüne bir sıfat getirilerek ya da çeşitli sözcükler ile bir arada oluşturulmuştur. “*Taşlık, Aktaş, Karataş, Dikilitaş, Çatalkaya, Doğankaya, Kayabaşı*” ve “*Kayadibi*” sokakları bu kategori kapsamında değerlendirilen cadde-sokaklara örnek olarak verilebilir.

3.1.6. Hava olayları-iklim-mevsim

İlçedeki cadde ve sokak adlandırmalarında hava olaylarına ilişkin sözcüklerin bulunma oranı %3.8’dir. Yerleşim adları ilgili bölgelerin mikro-iklimsel özellikleri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Örneğin; “*Yelbastı*” ve “*Poyraz*” gibi sokak adlarından, bu sokakların bulunduğu bölgede rüzgâr etkisinin yoğun olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde sokakların çok güneş alan bir mevkide yer aldığını vurgulamak için “*Aydınlık*” ve “*Işıkveren*” gibi adlar verilmiştir. Yine “*Karkaçar*” ve “*Akbulut*” bu kategoride değerlendirilen diğer sokak adlarıdır.

3.1.7. Hayvan türü

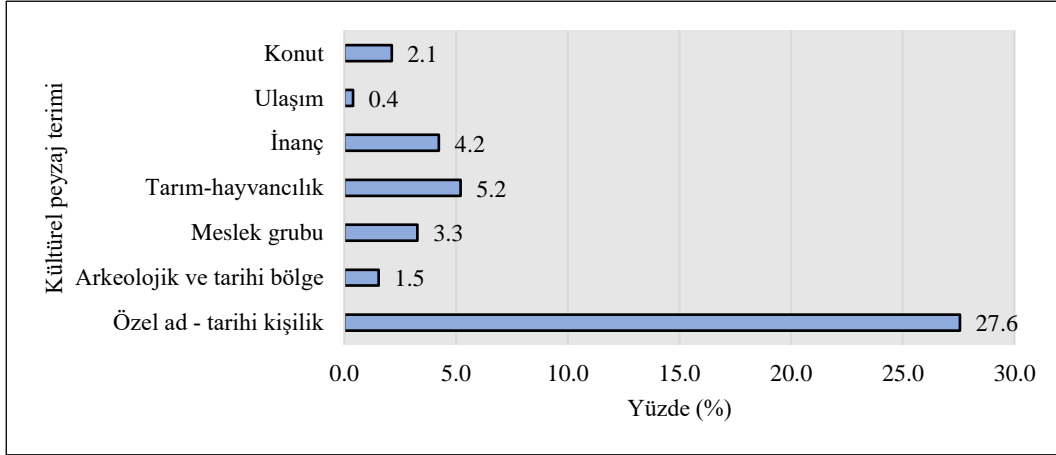
İnsanoğlunun çeşitli hayvan türleri ile olan ilişkisi insan-doğa etkileşiminin önemli bir parçasıdır. Tarihin eski dönemlerinden itibaren; avlanma ve evcilleştirme gibi süreçler ile hayvansal gıda temini, yük taşımada kullanma gibi amaçlar doğrultusunda hayvanlardan faydalanılmıştır. Dolayısıyla çeşitli yerleşim birimlerinin adlandırılmasında, yerleşimlerin kurulduğu yörenin faunasında doğal olarak bulunan ya da insanlar tarafından beslenen ve maddi bir değer atfedilen hayvan türlerinin adları da kullanılmıştır. Çalışma alanı içerisinde çeşitli hayvan türlerine atıfta bulunan sözcüklerin cadde ve sokak adlandırmalarında kullanılma oranı %4.1’dir.

Altınordu ilçesindeki cadde ve sokaklara doğrudan bir hayvan türünün adı verilebildiği gibi (*Deniz Yıldızı*) çeşitli sözcükler ile hayvan adlarının bir arada kullanıldığı cadde-sokak adlarını görmek mümkündür. Bunlara örnek olarak “*Kurtkuyu, Kuşgeçidi, Oğlakalağı*” ve “*Doğankaya*” sokakları verilebilir.

3.2. Kültürel peyzaj terimi içeren cadde-sokak adları

Cadde ve sokak adlarında tespit edilen kültürel peyzaj terimleri, “özel ad-tarihi kişilik”, “arkeolojik ve tarihi bölge”, “meslek grubu”, “tarım-hayvancılık”, “inanç”, “ulaşım” ve “konut” olmak üzere yedi alt sınıfa ayrılmıştır. Çalışma kapsamında incelenen 455 cadde ve sokaktan 226’sının adında en az bir kültürel peyzaj terimi bulunmaktadır. Cadde-sokak adlarındaki kültürel peyzaj terimlerinin oransal dağılımı Şekil 6’da verilmiştir. Buna göre; özel bir ad ya da tarihi kişiliklerin adı verilen cadde-sokakların oranı %27.6’dır. Bunu sırasıyla; tarım ve hayvancılıkla ilgili sözcükler içeren cadde-sokak adları (%5.2), adında “cami, kilise, mescit”

gibi inanç terimlerini barındıran cadde-sokaklar (%4.2) ve çeşitli meslek gruplarının adları (%3.3) izlemektedir (Şekil 6).

Şekil 6. Cadde-sokak adlarında yer alan kültürel peyzaj terimlerinin dağılımı

3.2.1. Özel ad-tarihi kişilik

Ülkemizde cadde ve sokaklara tarihte önemli bir rolü olan ya da kente önemli hizmetlerde bulunmuş kişilerin adlarının verilmesi oldukça yaygındır. Altınordu ilçesindeki cadde ve sokak adlarının da %59.1’inde özel ad ya da tarihi kişilik adlarını görmek mümkündür. Örneğin; çok sayıda siyasetçi-devlet adamı (*Adnan Kahveci Cd.*, *Alparslan Türkeş Cd.*, *Bülent Ecevit Blv.*), doktor (*Dr. Fahrettin Önsel Cd.*, *Dr. Gündüz Çelebioğlu Cd.*, *Dr. Osman Hamdi Memecan Cd.*), avukat (*Av. Ahmet Eroğlu Sk.*, *Av. Ahmet Göncü Sk.*, *Av. Orhan Eroğlu Sk.*) ve gazetecinin (*Ali Rıza Gürsoy Cd.*, *Bilal Köyden Sk.*) adları cadde ve sokaklara verilmiştir.

Kırsal karakterdeki mahallelerde özel ad-tarihi kişilik kategorisine giren yalnızca 3 adet cadde-sokak bulunmaktadır. Bunlar; *Şehit Bayram Gümüş Caddesi*, *Şehit Birol Yıldırım Caddesi* ve *Şehit Ümit İnce Sokak*’tır.

3.2.2. Arkeolojik ve tarihi bölge

Ordu ilinde tarihi eski medeniyetlere kadar uzanan çok sayıda kale ve kalıntı bulunmaktadır. Bunların bir bölümü Altınordu ilçesi sınırlarındadır. Kırsal mahallelerde arkeolojik ve tarihi bölge adlarına atıfta bulunan cadde ve sokak adlarının oranı %2.8 iken kentsel karakterdeki mahallelerde bu kategori kapsamında değerlendirilebilecek bir cadde-sokak adı bulunmamaktadır. Arkeolojik değeri bulunan kalıntılara yakın mesafede kurulan yerleşimlerdeki cadde ve sokak adlandırmalarında “kale, hisar, ören” gibi sözcüklerin kullanıldığını görmek mümkündür. “*Kale*”, “*Toprakkale*”, “*Akhisar*”, “*Kovanhisar*”, “*İnören*” ve “*Örencik*” sokakları bu kategori kapsamında değerlendirilen bazı sokaklardır.

3.2.3. Meslek grubu

Çeşitli meslek grupları ile ilişkili cadde ve sokak adları bu başlık altında değerlendirilmiştir. Kentsel mahallelerde herhangi bir meslek grubunun adını içeren cadde-sokak adlarının oranı %4.2 iken kırsal karakterdeki mahallelerde bu oran %2.5’tir. “*Demirciler*”, “*Denizciler*” ve “*Sanayiciler*” caddeleri ile “*Elbiseciler*” gibi sokak adları kültürel peyzaj terimleri altındaki meslek grupları kategorisine alınmıştır.

3.2.4. Tarım-hayvancılık

Ordu halkının önemli geçim kaynaklarının başında meyvecilik özelinde tarımsal faaliyetler gelmektedir. Bu durumun yansımalarını yerleşim adlandırmalarında da görmek mümkündür. Adlarında “bağ, bahçe, tarla” gibi sözcükler geçen cadde ve sokakların kültürel peyzaj terimleri içerisindeki oranı %9.8’dir. “Çiftlik” ve “Elmalık” caddeleri ile “Zeytinlik”, “Çobanlı”, “Değirmenbaşı”, “Köytarla” ve “Tamaltı” sokakları tarım-hayvancılık kategorisindeki cadde-sokak adlarına örnektir.

3.2.5. İnanç

İlçede adları çeşitli inanç öğeleri ile bağlantılı olan cadde ve sokak adlarının oranı %7.8’dir. Bunlar içerisinde genellikle “hacı, evliya, eren” gibi halkın inanç yönünden değer atfettiği kişilerin adından türetilmiş sözcükler (*Evliya Sokak, Hacılar Sokak, Müezzın Sokak*) ve bazı dini yapı ya da ritüelleri ifade eden sözcükler (*Camıyanı Sokak, Kiliseyanı Sokak, Duapeliti Sokak*) kullanılmıştır.

3.2.6. Ulaşım

Altınordu ilçesindeki cadde ve sokaklar içerisinde ulaşım ile ilişkili bir adı bulunan örnekler oldukça azdır. Kırsal mahallelerde bu kategori kapsamında değerlendirilebilecek cadde-sokak adlarının oranı %0.7 iken kentsel mahallelerde herhangi bir örneği bulunmamaktadır. “Yol” sözcüğü ile oluşturulmuş “Kelyol Sokak” ve “iki yolun kesişimi” anlamına gelen “Çatak” sözcüğü ile oluşturulan “Çatak Sokak” bunlardan ikisidir.

3.2.7. Konut

Yerel mimarinin nadide örneklerini sunan konutlar, bu yönleri ile kültürel peyzajın önemli bir bileşenidir. Adında “ev, ocak, konak” gibi konut yapısını ifade eden sözcüklerin geçtiği cadde ve sokak adlarının kırsal mahallelerdeki oranı %3.2 iken kentsel mahallelerde ise %0.8’dir. “Ulukonak Caddesi” ile “Konakyanı” ve “Saray” gibi sokak adları konut kategorisi ile ilişkilendirilmiştir.

3.3. Hem doğal hem kültürel peyzaj terimi içeren cadde-sokak adları

Çalışma kapsamında değerlendirmeye alınan ve adında en az bir peyzaj terimi içeren 455 adet cadde ve sokak adının bir bölümünde doğal ve kültürel peyzaj terimlerinin birlikte kullanımı söz konusudur. Bunlara örnek olarak Çizelge 2’deki cadde-sokak adları verilebilir.

Bir yeryüzü şekli olarak topoğrafya kategorisi ile ilişkilendirilen “dağ” sözcüğü ile tarım ürünlerinin yetiştirildiği arazi anlamına gelen “tarla” sözcüklerinin birlikte kullanımı sonucunda oluşan “Dağtarla” adı bir sokağa verilmiştir. Topoğrafik yapıyı ifade eden sözcükler doğal peyzaj terimleri kapsamında değerlendirilirken, tarım-hayvancılık ile ilgili sözcükler kültürel peyzajın bir parçası olarak kabul edilir. Bu nedenle “Dağtarla Sokağı” adında hem doğal hem de kültürel peyzaj terimlerini beraber barındırmaktadır.

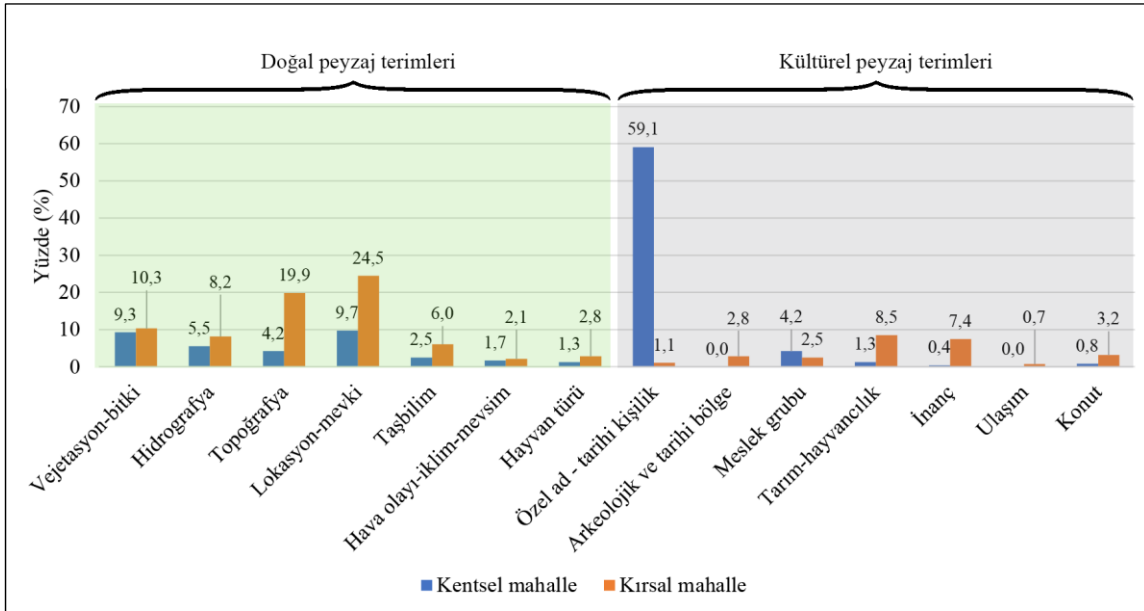
Çizelge 2. Adında doğal ve kültürel peyzaj terimlerinin bir arada bulunduğu cadde-sokak adlarına örnekler

MAHALLE	CADDE-SOKAK ADI	OLUŞTURULMA BİÇİMİ
TASBAŞI	<i>Zeytinlik</i>	Vejetasyon-bitki + Tarım
TOPLUCA	<i>Arpaçukur</i>	Tarım + Topoğrafya
AKÇATEPE	<i>Camıyanı</i>	İnanç + Lokasyon-mevki
ALEMBEY	<i>Kilisekırın</i>	İnanç + Topoğrafya
KARAAĞAÇ	<i>Dağtarla</i>	Topoğrafya + Tarım

BOZTEPE	<i>Duapeliti</i>	İnanç + Vejetasyon-bitki
---------	------------------	--------------------------

3.4. Cadde-sokak adları ile mahalle karakteristiği arasındaki ilişki

Çalışma kapsamında, kentsel ve kırsal mahallelerde, cadde ve sokak adları yönünden farklılık olup olmadığı değerlendirilmiştir. Cadde-sokak adlarında yer alan peyzaj terimlerinin kentsel ve kırsal mahallelere göre dağılımı Şekil 7’de görülmektedir. Buna göre; doğal peyzaj terimleri, kırsal mahallelerdeki cadde ve sokak adlandırmalarında kentsel mahallelere göre daha yoğun şekilde bulunmaktadır. Kentsel karakterdeki mahallelerde büyük oranda özel ad ve tarihi kişilik adlarının cadde ve sokaklara verildiği anlaşılmaktadır. Kırsal karakterdeki mahallelerde ise çoğunlukla lokasyon-mevki belirten ifadeler ve topoğrafik yapıya atıfta bulunan sözcükler cadde ve sokaklara ad olarak verilmiştir.

Şekil 7. Cadde-sokak adlarında yer alan peyzaj terimlerinin kentsel ve kırsal mahallelere göre dağılımı

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Anadolu coğrafyası konumu gereği, tarih boyunca doğu ve batı medeniyetleri arasında bir köprü görevi görmüş, önemli savaşlara ve mücadelelere sahne olmuştur. Birçok medeniyete ev sahipliği yapan bu toprakların her bölgesinde ayrı doğal ve kültürel zenginlikler almaktadır. Doğa ve kültür ile harmanlanmış bu zenginliklerden biri de yer adlarıdır (Alkan, 2017; Özüpekçe, 2021). Yer adları; bir yerin topoğrafik yapısı, iklimi, flora ve faunası, doğal kaynakları gibi doğal öğeleri ile dil, sosyolojik yapı, tarih ve halkın geçim kaynakları ile uğraş alanları gibi kültürel öğeler hakkında da önemli ipuçları vermektedir (Yavuz ve Şenel, 2013; Çıldam, 2019). Bununla birlikte kentlerin geçmişten günümüze değin oluşturduğu kimlikleri de yer adlarında kendini göstermektedir (Durbilmez ve Tekin, 2014; Çıldam, 2019). Bunlar içerisinde kentsel ve kırsal yerleşimlerdeki ulaşım ağlarını oluşturan cadde ve sokakların adları pek çok yönüyle bu yansımaların en net biçimde görülebildiği yerlerdir. Oluşum süreçleri mutlaka bir nedene ya da hikâyeye dayanan cadde ve sokak adları ile kentin kimliği arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır (Azaryahu, 1996; Özüpekçe, 2021). Bu çalışmada doğal ve kültürel peyzaj terimlerinin yer adları üzerindeki yansımaları Altınordu ilçesindeki cadde ve sokak adları özelinde irdelenmiştir. Çalışma sonucunda; topoğrafya, hidrografya, vejetasyon-bitki türleri,

meteorolojik ögeler, hayvan türleri ve litolojik oluşumlar gibi doğal peyzaj terimleri ile özel adlar-tarihi kişilikler, meslek grupları, arkeolojik ve tarihi nitelikteki alanlar, tarım ve hayvancılıkla bağlantılı kavramlar ve inanç ögeleri gibi kültürel peyzaj terimlerinin cadde-sokak adları üzerindeki etkisi ortaya konmuştur.

Doğal ve kültürel peyzaj terimlerine göre yapılan sınıflandırmaya göre; 92 mahallede bulunan 1822 cadde ve sokak adının 455'inin adında en az bir doğal ya da kültürel peyzaj terimi bulunmaktadır. Çalışma kapsamında değerlendirilen cadde ve sokakların 229'unun adı yalnızca doğal peyzaj terimleri ve 190'nın adı ise yalnızca kültürel peyzaj terimleri ile oluşturulmuştur. Bu sonuçlar ışığında, Altınordu ilçesindeki cadde-sokak adlarının oluşumunda doğal peyzaj terimlerinin kültürel peyzaj terimlerine göre nispeten daha etkili olduğu görülmektedir. Cadde-sokakların adlarında yer alan doğal peyzaj terimleri içerisinde “yukarı, aşağı, orta, merkez” gibi bir mevki belirten ifadelerin oranı en fazladır. Kültürel peyzaj terimleri içerisinde ise özel ad ve tarihi kişilik adlarının oranı diğer peyzaj terimlerine göre oldukça fazladır. Cadde ve sokak adlarının 36 tanesinde doğal ve kültürel peyzaj terimlerinin birlikte kullanıldığı görülmüştür. Boztepe Mahallesi'nde bulunan *Duapeliti Sokak* doğal ve kültürel peyzaj terimlerinin bir arada kullanımına örnektir. Bu sokak adı; dini bir ritüel olması yönüyle inanç ögesi kapsamında değerlendirilen “dua” sözcüğü ve “meşe ağacı ve bu ağacın meyvesi” anlamındaki “pelit” sözcüğünün birleşiminden oluşmuştur. Dolayısıyla kültürel peyzaj terimi olarak kabul edilen inanç ve doğal peyzaj terimlerinden biri olan vejetasyon-bitki türleri sınıfından iki sözcüğün birlikte kullanımı söz konusudur.

Cadde ve sokak adları ile mahalle karakteristiği arasındaki ilişkiye bakıldığında; doğal peyzaj terimlerinin, kırsal mahallelerdeki cadde ve sokak adlandırmalarında kentsel mahallelere göre daha yoğun bulunduğu görülmüştür. Kentsel karakterdeki mahallelerde ise büyük oranda özel ad ve tarihi kişilik adlarının cadde ve sokaklara verildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu durum, Türkiye'nin farklı şehirlerinde yapılan çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin; Erzurum kentindeki cadde adlarının sınıflandırılması üzerine yapılan bir çalışmada cadde adlarında en fazla kişi adlarının kullanıldığı ifade edilmiştir (Aliğaoğlu ve Uğur, 2018). Yine Balıkesir-Bandırma ilçesinde ve Kilis'te yürütülen çalışmalarda, cadde ve sokak adı olarak en fazla, ulusal ve yerel düzeyde önem atfedilen kişi adlarının tercih edildiği belirlenmiştir (Çıldam, 2019; Özipekçe, 2021). İstanbul-Beşiktaş ilçesindeki sokak adlarının peyzaj terimleri bağlamında değerlendirildiği bir başka çalışmada (Ekşi ve Türk, 2020) ise özel ad ve tarihi kişilik adları ile oluşturulan sokak adları, peyzajın doğal ve kültürel bileşenleri içerisinde değerlendirilmeyip çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Altınordu ilçesindeki kentsel mahallelerde, cadde-sokaklara, özel ad ve tarihi kişilik adlarından sonra en fazla yön belirten ifadelerin ve çeşitli bitki adlarının verildiği görülmüştür. Doğayla olan temasını nispeten koruyan kırsal mahallelerdeki sokak adlarında bitki örtüsüne dair sözcüklerin bulunma olasılığı kentsel mahallelere göre daha fazladır. Ancak kentsel mahallelerdeki cadde ve sokak adlarında da bu tip sözcüklerin bulunması Ekşi ve Türk (2020) tarafından, kent insanının doğaya özleminin ve bitki örtüsü gibi doğal bileşenlerin estetikle ilişkilendirilmesinin bir sonucu olarak yorumlanmıştır. Özetle, doğal peyzaj bileşenlerine atıfta bulunan sözcüklerin cadde-sokak adlarında kullanılması hem kentte yaşayanların doğa ile irtibatını korumakta hem de günümüzde kentsel doku içerisinde kalmış bölgelerin geçmişlerine dair bir hatırlatma işlevi taşımaktadır (Ekşi ve Türk, 2020). Altınordu ilçesindeki kırsal mahallelerde çoğunlukla lokasyon-mevki belirten ifadeler ve topoğrafik yapıya atıfta bulunan sözcükler cadde ve sokaklara ad olarak verilmiştir. Kırsal yerleşimler olan köy adları özelinde yapılan bir çalışmada (Topal ve İbret, 2020), yerleşimlerin bulunduğu lokasyona göre “baş, merkez, orta, sapa” gibi önadların adlandırmalarda kullanılabildiği belirtilmiştir. Kent merkezindeki mahalleler nispeten düz ya da eğimin daha düşük olduğu, denize yakın bir bölgededir. Bunun aksine kırsal mahalleler büyük oranda zorlu bir topoğraf üzerine kurulmuştur. Bu nedenle kırsaldaki cadde ve sokakların adlandırılmasında “dik, yokuş, yamaç, tepe, dağ” gibi sözcüklerin kullanımı oldukça yaygındır.

Özellikle kentlerde sayısal bir sistemle adlandırılan cadde ve sokak adlarına sıkça rastlanmaktadır. Ülkemizin farklı kentlerinde yürütülen pek çok çalışmada bu tip adlandırmalar “sayısal adlandırma” ya da “matematiksel adlandırma” olarak ifade edilmiştir (Baysan ve Kara, 2014; Özçelik, 2017; Aliğaoğlu ve Uğur, 2018). Bu tip adlandırmalara genellikle kentlerin yeni gelişim alanlarında ya da organize sanayi bölgelerinde rastlanmaktadır

(Özçelik, 2017; Aliğaoğlu ve Uğur, 2018). Örneğin; Ödemiş'te yürütülen bir araştırmada numerik adlandırmaların genellikle yeni yerleşimlerde bulunan sokaklarda yapıldığı görülmüştür. Altınordu ilçesi içerisinde tespit edilen 1822 cadde ve sokak adınının 1075'inde numerik adlandırma yapıldığı belirlenmiştir. Numerik cadde ve sokak adlarının mahalleler ölçeğinde dağılımına bakıldığında; Cumhuriyet (%96.9), Şahincili (%94) ve Karşıyaka (%89.4) mahallelerinde en fazla oranda buldukları görülmüştür. Bu mahallelerin ortak özelliği ise kentsel gelişimin hız kazandığı ve nispeten daha yeni yerleşimler olmasıdır. Organize sanayi bölgesinin yer aldığı Karapınar mahallesinde de numerik adlandırılmalı cadde-sokak adlarının oranı %94.3'tür. Bu durum, daha önceki çalışmalarda ulaşılan, numerik cadde ve sokak adlarının yeni yerleşimlerde, kentin gelişim bölgelerinde ve organize sanayi alanlarında bulunduğu yönündeki sonuçlar ile uyumludur. Numerik adlandırmalar özellikle yeni yerleşimlerdeki cadde ve sokak adlandırmalarında pratik bir çözüm sunmaktadır. Bunun yanında organize sanayi bölgeleri gibi genellikle düzenli bir yol ağı ile kurgulanan alanlarda adres bulmayı kolaylaştırmaktadır. Ancak çalışmanın odağını oluşturan yöreye ait doğal ve kültürel değerlerin okunmasını zorlaştırmaktadır. Sayısal adlandırmaların bir diğer olumsuz etkisi de kent kimliği üzerinde olmaktadır. Bir kenti farklılaştıran, çeşitli yönlerden diğer kentlerden ayıran her şey o kentin kimliğini oluşturur (Oğurlu, 2014). Cadde ve sokakların sayısal bir sistemle adlandırılması; kentleri farklılaştıran, kentin kendisine özgü olan doğal ve kültürel değerlerin göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle özellikle yeni yerleşimlerin oluşturulduğu alanlarda yer adlandırmalarının doğal ve kültürel değerleri dikkate alan çok yönlü bir değerlendirme ile yapılması ve yöre insanları nezdinde genel kabul görmüş adların tercih edilmesi daha uygun olacaktır. Böylece yörenin sahip olduğu, geçmişten günümüze ulaşan kültürel değerler cadde ve sokak adlarına kodlanarak gelecek nesillere aktarılabilir, aynı zamanda cadde ve sokak adlarına kent kimliğini yansıtmaya işlevi kazandırılacaktır.

Cadde ve sokak adları; kentlerin kurulu olduğu bölgenin topoğrafik ve hidrografik yapısı, vejetasyonu, kentin geçmişten günümüze ulaşan tarihi mirası ve yöre insanının uğraş alanları gibi pek çok bilginin kaydedildiği ve gelecek nesillere aktarıldığı önemli bir araçtır. Bu nedenle, Ordu kentinin sahip olduğu çok sayıda doğal ve kültürel peyzaj değerinin, cadde ve sokak adlarından okunarak bu adların ardındaki anlam ve hikâyelerin ortaya çıkarılması bu değerler hakkında önemli bilgiler sağlayacak, gelecek nesil için yaşadıkları coğrafyayı tüm yönleri ile anlayabilmek açısından ışık tutacaktır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma, 27-29 Ekim 2021 tarihleri arasında Isparta'da düzenlenen IArcSAS-2021- 1. Uluslararası Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

KAYNAKLAR

- Aliğaoğlu, A. ve Uzun, A. (2011). Şehirselle toponimi (hodonimi): Türkiye için bir tipoloji denemesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(2), 123-134. Online ISSN: 1308-9765.
- Aliğaoğlu, A. (2013). Şehirselle toponimi: Balıkesir ilinde mahalle adları: Bir sınıflandırma denemesi. *Balıkesir University Journal of Social Sciences Institute*, 16(29), 45-62. Online ISSN: 2651-4974.
- Aliğaoğlu, A. ve Yiğit, Y. (2013). Balıkesir'de şehirselle toponimi: Cadde adları. *Eastern Geographical Review*, 18(30), 311-330. Online ISSN: 2717-834X.
- Aliğaoğlu, A. ve Uğur, A. (2018). Şehirselle toponimi: Erzurum'da cadde adları. *Balıkesir University Journal of Social Sciences Institute*, 21(40), 1-26. Online ISSN: 2651-4974.
- Alkan, A. (2017). Siirt ilinin eski köy adları üzerine coğrafi bir inceleme. *Türk Coğrafya Dergisi*, (68), 63-76. Online ISSN: 1308-9773.
- Anonim (2012). Ordu İli Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023, T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, XI. Bölge Müdürlüğü, Ordu Şube Müdürlüğü, Ordu. Erişim Adresi (09.12.2020): <https://docplayer.biz.tr/3716978-Ordu-ili-doga-turizmi-master-planı-2013-2023.html>
- Anonim (2021a). Türk Telekom Kapsama Haritası. Erişim Adresi (10.02.2021):

<https://kapsamaharitasi.turktelekom.com.tr>

- Anonim (2021b). Altınordu Hakkında. Erişim Adresi (15.03.2021): <http://www.altinordu.gov.tr/altinordu-hakkında>
- Anonim (2021c). Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri, Erişim Adresi (29.03.2021): <https://www.e-icisleri.gov.tr/anasayfa/mulkiidaribolumleri.aspx>
- Azaryahu, M. (1996). The power of commemorative street names. *Environment and Planning D: Society and Space*, 14(3), 311-330. Online ISSN: 1472-3433.
- Azaryahu, M. (2009). Naming The Past: The Significance of Commemorative Street Names. D. Lawrence ve diğerleri (Ed.). *Critical Toponymies, The Contested Politics of Place Naming*. (s.53-70). ISBN: 978-113-82677-5-6. Burlington: Ashgate Publishing Company.
- Baysan, S. ve Kara, A. (2014). Aydın'da mahalle, bulvar, cadde ve sokak adları: Şehirselleşme özellikleri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 12(1), 23-48. Online ISSN: 1308-9765.
- Çıldam, S. Y. (2019). Toponomi (yer adları) açısından Siirt'te mahalle adları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(4), 1443-1458. Online ISSN: 2717-6568.
- Durbilmez, B. ve Tekin, F. (2014). Nevşehir yöresi yerleşim adları üzerine bir değerlendirme. *Folklor/Edebiyat*, 20(77), 113-132. Online ISSN: 2791-6057.
- Ekşi, M. ve Türk, E. (2020). Beşiktaş ilçesi sokak adlarının peyzaj terimleri açısından incelenmesi. *Avrasya Terim Dergisi*, 8(3), 131-136. Online ISSN: 2147-7507.
- Kahraman, M. (2019). İstanbul'un değişen sokak isimleri. *Journal of International Social Research*, 12(65). ISSN: 1307-9581.
- Kalkan, G. (2020). Gaziantep yer adlarında katmanlaşma. *Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 37-47. Online ISSN: 2667-5234.
- Küçük, S. ve Ateş, M. (2017). Ordu Ağzı Söz Varlığı. Ankara: Gece Akademi Yayınları.
- Oğurlu, İ. (2014). Çevre-kent imajı-kent kimliği-kent kültürü etkileşimlerine bir bakış. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 26, 275-293. Online ISSN: 2587-165X.
- Özçelik, G. (2017). Ödemiş ilçesinde mahalle, sokak, cadde, bulvar ve meydan adları; şehirselleşme özellikleri. *İzmir Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-32. ISSN:2149-1097.
- Özüpekçe, S. ve Gümüş, N., (2020). Bir toponimi araştırması: Besni (Adıyaman) ilçesi köy adlarının coğrafi sınıflandırması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 25(44), 151-162. Online ISSN: 2717-834X.
- Özüpekçe, S. (2021). Bir şehirselleşme toponimi araştırması: Kilis'te cadde ve sokak isimlerinin sınıflandırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40(1), 1-23. Online ISSN: 1304-6373.
- Şahin, İ. (2019). *Adbilim*. Pegem Akademi Yayınları, 4. Baskı, Ankara. ISBN 978-605-318-111-8.
- Şenol, E. (2019). Büyükşehir statüsündeki illerde kırsal nüfusun tespiti: Ordu ili örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, (72), 53-63. Online ISSN: 1308-9773.
- TDK (2021). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim Adresi (01.03.2021): <https://sozluk.gov.tr>
- Telli, B. (2018). Yer adları üzerine bir değerlendirme: Adıyaman ili Gölbaşı ilçesi örneği. *Electronic Turkish Studies*, 13(12), 507-526. ISSN: 1308-2140.
- Topal, E. ve İbret, B. Ü. (2020). Köy Adları Açısından Bir İnceleme: Kastamonu Merkez Köy Adları, *Turkish Studies - Language*, 15(1), 463-476. Online ISSN: 2667-5641.
- TÜİK (2021). *Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)*. Erişim Adresi (11.01.2021): <https://www.tuik.gov.tr>
- Yanmaz, H. K. (2018). Ordu ili Ünye ilçesi kaya mezarları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(5), 106-129. Online ISSN: 2148-9963.
- Yavuz, S. ve Şenel, M. (2013). Yer adları (toponim) terimleri sözlüğü. *Electronic Turkish Studies*, 8(8), 2239-2254. ISSN: 1308-2140.

SOSYAL DEĞİŞİM VE POPÜLER KÜLTÜRÜN TARİHİ MEKÂNLARDAKİ ETKİSİ: İSTİKLAL CADDESİ ÖRNEĞİ

Nilüfer KART AKTAŞ¹, Betül Rüveyda AY AK²

¹*İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, İstanbul Türkiye, niluferk@iuc.edu.tr ORCID: 0000-0001-5406-899X*

²*İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul Türkiye, betul.ruveyda@hotmail.com ORCID: 0000-0002-9248-2435*

Özet

Dünya var olduğu günden bu yana devamlı bir değişim ve gelişim içindedir. Tarih boyunca, özellikle konumu nedeniyle her zaman gözde olan İstanbul da bu değişim ve gelişimlerden şüphesiz en çok etkilenen yerlerden biri olmuştur. Bu nedenle çalışma alanı olarak Pera Bölgesi-İstiklal Caddesi seçilmiştir.

İstiklal Caddesi üzerine analizler yapılırken özellikle sosyal değişim ve gelişimler sonucunda geline güncel durumda popüler kültürün mekân üzerindeki baskısı ve kimlik üzerine etkisi ele alınmıştır. Veriler yerinde gözlem ve fotoğrafçılık yöntemlerinden yararlanılarak toplanmış, elde edilen veriler güncel panoramik harita görüntüleriyle karşılaştırılmıştır. Toplanan veriler ışığında İstiklal Caddesi'nin bugünkü haline gelene kadar yaşadığı tüm süreç ve geçirdiği dönüm noktaları belirlenmiştir. Çekilen fotoğraflarla elde edilmiş İstiklal Caddesi'nin güncel görüntüsü ışığında işlev analizi yapılmıştır. Cadde'nin tarihteki rolüyle günümüzdeki rolü kıyaslanmıştır. Geçirdiği değişimler ve yaşadığı popüler kültür baskısı tartışılmıştır. Sonuç olarak yapılan analizlerle İstiklal Caddesi'nin tarihindeki değerden uzaklaşmış olduğu ve sıradan bir caddeden, herhangi bir alışveriş merkezinden farkı kalmadığı belirlenmiştir. Yer alan ticari hizmet birimlerinin kimliklerine bakıldığında caddede yoğun olarak hızlı tüketim-popüler kültür üzerine şekillenmiş zincir markalar olduğu ve caddenin bu popüler kültür etkisinde yoğun bir kimlik değişimi yaşadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Kimlik değişimi, Popüler Kültür, Sosyal Değişim, İstiklal Caddesi.*

THE EFFECT OF SOCIAL CHANGE AND POPULAR CULTURE IN HISTORICAL PLACES: THE CASE OF ISTIKLAL AVENUE

Abstract

The world has been in constant change and development since its existence. Throughout the history, Istanbul, which has always been popular especially because of its location, has undoubtedly been one of the places that are most affected by these changes and developments. For this reason, Pera District-Istiklal Avenue was chosen as the case.

While analyzing Istiklal Avenue, the pressure of popular culture on places, and its effect on identity, especially in the current situation which is a result of social changes and developments, are discussed. The data were collected using on-site observation and photographing methods, and the obtained data were matched with the current panoramic map view. In the light of the collected data, the whole process and the milestones Istiklal Avenue went through until today were determined. Function analysis was made in the light of the current view of Istiklal Avenue, which was obtained with the photographs taken. The role of the Avenue in history has been compared with its current role. The changes, and the pressure of popular culture that the Avenue has experienced are discussed. As a result, it has been determined that Istiklal Avenue has moved away from its historical value and is no different from an ordinary street or any shopping center. By observing the identities of the commercial service units, it has been determined that there are chain brands identified by fast consumption-popular culture, and that the avenue has experienced an intense identity change under the influence of this popular culture.

Keywords: *Identity Change, Popular Culture, Social Change, Istiklal Avenue.*

1. INTRODUCTION

Throughout history, change has taken place wherever the human exists – whether by natural causes or by human intervention. These changes took place in social life and/or physical environment, and urban spaces were mostly affected by this situation.

As a result of wars, immigrations, discoveries, and revolutions; the world, changing in thousands of years, has spread out its novelties into the cities along. The industrial revolution which has taken place in the recent history and has dragged the world into an entirely new era, brought different consumption habits and priorities into people's lives. Along with this revolution which has caused immigrations and led to expansion and change in cities, different needs and luxury consumption have integrated into people's lives in time and they tried to create environments that would serve this new world. This state has been the main origin for the greatest reforms. People who have gained diversity in their priorities and habits have been inclined to adapt their environment into their new lifestyles.

Cities have been formed with different qualifications such as social, cultural, economic or technological developments. Along the historical process, every society has reflected their lifestyles and thoughts of their era upon the city, thus the concept of city identity has emerged which has been effective in enabling cities to gain their authenticity (Türk and Seydioğulları, 2018).

City identity is the synthesis of characteristic values that makes a city “different, unique and unparalleled” compared to any other city on earth. Today, the identity values of cities are fading away with the rapidly globalizing world. The world cities are facing a loss of identity and have started to assimilate. The places that the identity loss is most apparent are the public places which are open spaces and especially historical places.

Urban green spaces are like living organisms. Along with the changing generations, changing needs, changing social, economic and political approaches and developing culture; the perceptions of societies and individuals can change. Therefore, people's esteem towards events, places and spaces may also alter (Cihangiroğlu, 2019).

When urban scale reforms are examined, it's generally rooted from people that had migrated due to various concerns. The social changes started when people carried their own culture to the places they went and exchanged with others. People who brought their own lifestyle, expectations, and culture to their new settlements have caused material and spiritual, social and physical changes in line with the possibilities.

Culture is all kinds of human-made products, produced by societies in order to meet the basic needs of human beings. Since the basis of the concept of culture is human, it is actually antonym with nature. In Renaissance; “Everything produced by man, other than what nature gives, is culture” definition has been made (Kartarı, 2019).

Popular culture, has been central to the contemporary era of globalization (Crothers, 2021). On the other hand, is the culture that dominates daily life. Popular culture is a perception that the ruling classes renew and reflect the cultural values and traditions in line with their prevailing ideologies and somehow impose on the dependent individuals. The effects of popular culture are values that are often unconsciously included in our lives, from clothing to music, from food preferences to leisure activities.

Popular culture is a concept that affects and changes people, and places through people. This concept, which has originated from America, has rapidly spread all around the world along with the capitalist era, following the mechanization and technological developments of the 19th century (Coşgun, 2012). Popular culture, being much faster and cheaper, has in time become people's primary preference, replacing the cultural values.

In general, popular culture is defined as the dominant culture of any society at any time (Sözen, 2012). The common and dominant thought and practices in the society constitute the popular culture of the society. On the other hand, attention is drawn to the centralization process, where everything is similar. With this aspect, popular culture enables the spread of capitalism by affecting people's daily lives. With its influence on popular

culture, mass media, radio, cinema and music, it can affect people's eating, drinking, clothing, speech, and briefly their daily life practice (Tan, 2021). Thus, radical changes have emerged in the sense of culture and entertainment, in the practices of clothing, eating-drinking, working, education of the society, in short, in the way of life and therefore in urban spaces. In addition to this, the homogeneous structure of the society has begun to change, and different cultures and lives have begun to intertwine, especially with the migration movements faced by metropolitan cities (Öztay, 2021).

As in the whole world, major changes such as the intense pressure of the consumption culture and re-functionalization have been included in the city in Istanbul. Istiklal Avenue -Pera District, is one of the historical urban landscapes of Istanbul where a lot of social change has been experienced in historical process and which is under the pressure of popular culture. The region is one of the liveliest and most popular places in Istanbul, where theaters, cinemas, schools, consulates, foreign cultural centers and art galleries are located. It is aimed to determine the functional change and the identity change of the street along with the idea that the intellectual identity of Istiklal Avenue has changed with the pressure of popular culture.

2. MATERIAL AND METHOD

With deep history, Istiklal Avenue, which has come to the fore with its important cultural and intellectual features for every period, has attracted attention with both its physical structure and social identity. Due to these changes in the avenue, where a rapid social circulation and spatial change can be noticed, it was chosen as the research area.

The functions of the buildings located along the avenue has been researched and all of them classified as functional. The historical importance and evolution of the avenue have been examined; the physical and social changes, and popular culture pressure have been referred.

2.1. Location of Istiklal Avenue

Istiklal Avenue is the one that is located between Tünel Square and Taksim Square in Beyoğlu District on the European side of Istanbul. Istiklal Avenue, known as Grande Rue de Péra and Cadde-i Kebir in the past, is 1,4 km long. Along with Tarlabaşı Boulevard located exactly on the parallel, it is the backbone of Beyoğlu district. Administratively, Istiklal Avenue covers 9 neighbourhoods. Across the Avenue, which is left on the northern side of the Historical Peninsula and the Golden Horn, Üsküdar is located (Figure 1).

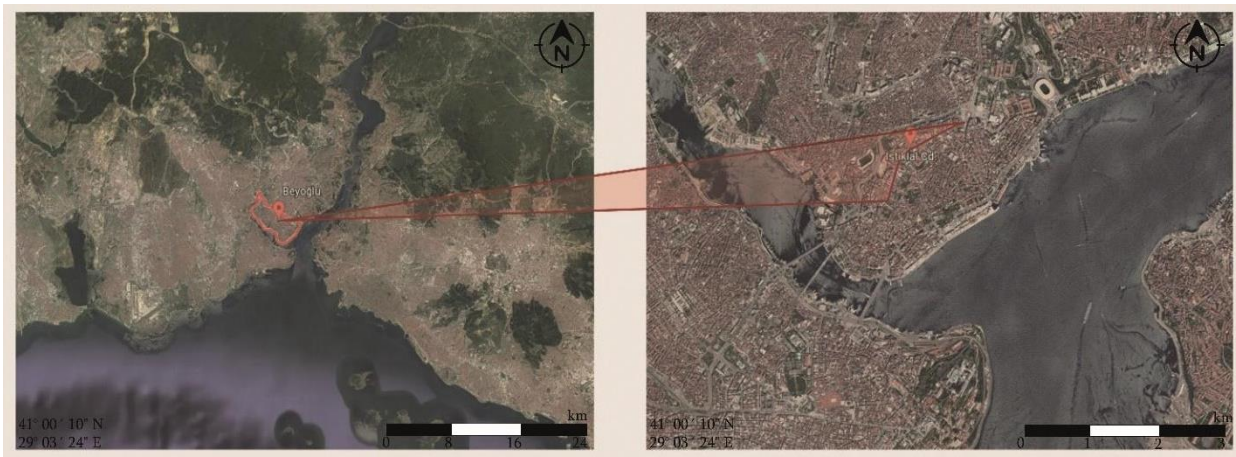

Figure 1: Beyoğlu district and Istiklal Avenue location (Google Earth, 2021).

The Avenue, which is in the easiest location to reach from almost anywhere in Istanbul, can be easily reached by bus, metrobus, metro or funicular. “Istanbul’s never sleeping Avenue” is a favorite of both local and foreign tourists and is the most crowded place in every season of the year. When the electric tram was being planned

to be put into service for nostalgia purposes in 1989, İstiklal Avenue, which is suitable for pedestrian traffic, was determined as an appropriate place for a symbolic Nostalgic Tram line. The nostalgic tram started to carry passengers on the Taksim-Tunnel route on January 29th, 1990 (Istanbul İETT, 2021). Over time, the nostalgic tram, which has become the symbol of Istanbul and even Turkey, has today become a value that attracts the most attention and gets most photographed by both domestic and foreign tourists.

2.2. History of İstiklal Avenue

Being the capital of great empires for about 1600 years, Istanbul has layer by layer carried the social, physical and architectural marks of every civilization it's hosted in every era. Surrounded by the sea on three sides, the city has always been an important center as it is also the bridge between Asia and Europe (Governorship of Istanbul, 2021).

İstiklal Avenue- Pera region, on the other hand, is a multi-layered center just like Istanbul. While the South of the Golden Horn was called Constantinople, the northern part was a Byzantine trade colony area named "Pera" by the Genoese in 1261 (Korucu, 2021). Pera residents have provided security by building the fortifications toward 1300s, and Galata Tower in 1349 for observation purposes. Later, it started growing beyond these fortifications it was in. Due to their alliance with the Ottomans during the conquest of Istanbul in 1453, it has continued to be a trade center, preserving its autonomy as it did during the Byzantine period (Kayra 1990; Tekin 2005).

Pera started to be known as "Beyoğlu" during Suleiman the Magnificent era. With the arrival of the Venetian, French and British embassies in Pera in the 1600s, the non-muslim population here increased their settlements around the embassies. Embassies gathered in Pera after this date and the Levantine population in the region increased. The western culture and lifestyle came along with these settlements and especially French influences started to become apparent in the particular region (Akın, 1998; Başat, 2007).

In 1840s, Galata became an important trade port and the large amount of imported goods brought wealth to the region. These imported goods have started to be sold in the stores of Pera, which were extensions of European life (Durdoğan, 1998; Tekin, 2005).

With the Ottoman Reform Edict of 1856, which brought various innovations, all kinds of civil buildings were allowed to be built, and non-muslim communities formed a commercial bourgeoisie with the support of European countries and began to be active in foreign trade. Most of the inns and buildings built in Galata and Pera belong to wealthy non-muslim groups who were able to open up to the world during this period. The Ottoman Reform Edict and Westernization reforms caused different steps to be taken for the Sultan and his entourage; The palace was moved to the coastal part. Also, interest in European entertainments increased during this period. Pera, with the support of the Palace, has turned into an environment similar to European capitals. Foreign newspapers and books were sold in this region; clubs, societies and educational institutions were established. Attention was paid to learning a foreign language (Akın, 1998; Başat, 2007).

While Galata is an unsafe trade port that welcomes sailors from various countries of the world, Pera and İstiklal Avenue, which is located right next to it, is an elite area with an aristocratic settlement (Batur, 2000).

Pera Region, which is similar to Western European cities in both physical and social aspects, however, did not have a regular municipal organization. For this reason, in 1864, "Beyoğlu and Galata VI. Municipal Office" was established as the first municipality in the Western sense. With this important step, avenues, streets and sidewalks have become more well-maintained, and cleanliness of waterways and sewages has been taken under control (Akın, 2003; Başat, 2007).

With the declaration of a new administrative system during and after the First World War, the capital city has changed and Ankara became the new capital city of Turkey instead of Istanbul. This situation caused the embassies to be moved to Ankara along with the administration and Pera began to be abandoned. A new era

has started for Istanbul and as a result of moving to Ankara, there has been a weakening in the total population and commercial relations (Aytepe, 2004).

Taksim Pera Region, on the other hand, has become the center of civilization and innovation in Istanbul during these changes. Firstly, the name Cadde-i Kebir (The Great Avenue) was replaced with Istiklal Avenue in 1927. Later, the "Republic Monument", which was built by the Italian sculptor Pietro Canonica in the area between Maksem and Barracks, and considered as the symbol of the Republic, was opened with a magnificent ceremony on August 8, 1928. The landscaping of the monument was designed by architect Giulio Mongeri (Durhan, 2009; Yıldırım, 2018).

In the following years, while the economic problems of the First World War could not be eliminated yet, the outbreak of a new world war has put a lot of pressure especially on countries like Turkey that were defeated in the first war. Despite the impartiality in the World War II, the first major eruption was the "Wealth Tax" as a result of the trade coming to a standstill and the increasing nationalist movements. According to this taxation system, taxpayers who earn very high incomes are divided into lists according to their religious and ethnic origins, although this situation was denied later on (Öztürk, 2013) (Figure 2).

Figure 2: Wealth Tax, Newspaper News (Google Images, 2021).

In November 11, 1942, in the Official Gazette, this situation was announced as: "A liability called "Wealth Tax" has been established for one time only and is to be collected on the "Assets and extraordinary earnings of the wealthy earners." The minorities, who were most affected by this new system in 1943, sold their houses and workplaces in order to pay the Wealth Tax. In this case, the most vacated place was Pera Region. Some of the wealth of minorities in Istanbul passed into the hands of Muslim-Turkish businessmen. Many minority group citizens emigrated from Turkey (Öztürk, 2013).

After the social change caused by the Wealth Tax, radical changes started in Pera and Istiklal Avenue. The establishment of The State of Israel in 1947 at the end of World War II, a while after the migrations had taken place, was also one of the important events that socially affected Istiklal Avenue and Pera. The State, which was founded with the promise of one and only safe homeland for the world's Jews, had started to receive immigrants from all over the world over the years. People that responded among the Jewish community of Istanbul to this promise, started to empty their homes and emigrate to Israel. Pera Region continued to empty with a different wave of immigration (Omay, 2000; Başat, 2007).

A new event that occurred soon afterwards caused an irreversible change in the avenue. On the night of September 5, 1955, a bomb exploded near the garden where Atatürk's house was located. On September 6, 1955, at 13.00, the state radio announced the news of a bomb attack on the house where Atatürk was born in Thessaloniki (Karayuluk, 2018). On September 6, 1955, at 19.00, simultaneous attacks started against the Rûms living in Istanbul, mostly in Pera, Şişli, and the Islands. The incident got out of control and in just a day, the houses and workplaces of minorities, and even Turks by pointing the wrong target, were looted. A large

number of deaths and injuries were recorded; There were headlines saying; "Heaps of goods exceeding one meter in Istiklal" (Figure 3, Figure 4), (Karayuluk, 2018).

Figure 3-4: Events of September 6-7, 1955, Istanbul (Google Images, 2021).

A total of 5,622 facilities including 4,214 workplaces, 1,004 houses, 73 churches, 1 synagogue, 2 monasteries, 26 schools and places such as factories and hotels were attacked. In general, the greatest damage was in Beyoğlu (Karayuluk, 2018).

Due to these events and to the changing perception of security in the last 15 years, Istiklal Avenue and Tarlabaşı Boulevard in its parallel have been completely emptied with a rapid migration.

Between 1950 and 1960, a wave of migration started from various cities of Turkey to Istanbul. In the city which encountered a strong change in its social structure with a rapid internal migration especially from the Black Sea and Eastern Anatolia Regions, Istiklal Avenue-Pera, again, was one of the most affected areas. Houses and workplaces that minorities and non-Muslims have vacated/had to vacate over the years have been filled this time by Anatolians who came by internal migration. With the excessive internal migration multiple families started to live in the households where a single family used to live in the past, and the attrition accelerated. After the exact opposite change in the social structure, the “Beyoğlu” of the past began to disappear with the same rapid change in architecture and planning (Youtube Documentary, 2021).

When the European homeowners of Levantine architecture had to leave the streets, new homeowners with high economic concerns settled in the neglected and demolished houses, and this situation gradually made the avenue and its environs obsolete. Slum concentration and unsafe environment, especially in the back quarters; is one of the major differences in identity (Figure 5), (Youtube Documentary, 2021).

Figure 5: 1984 newspaper (Marmara University, 2021).

The comments of Atilla İlhan, İlhan Berk and Çelik Gülersoy in the interviews made during the period reveal this change.

Atilla İlhan mentions (Marmara University, 2021);

“The Turks took Istanbul in 1453. They entered Beyoğlu in 1953. That's what I always say. Beyoğlu was a foreign city in Istanbul. It was a place where Levantine culture developed. I entered Beyoğlu culture in the 1940s. At that time, French waiters were encountered. French recipes were prepared. However, this was prepared not for tourists as it is now, but for people living in Istanbul. There were foreign bookstores. They used to sell foreign books and newspapers. These newspapers were bought and read in coffeehouses and were talked about. Concerts were given from time to time.”

Çelik Gülersoy, on the other hand, talks about Beyoğlu and İstiklal Avenue as follows (Marmara University, 2021);

“Like any other city, yesterday's Beyoğlu was consisted of two elements. Buildings, and the people who create them and live in them. We can divide these people into three groups: Foreigners, Levantines and minorities. Yesterday's Beyoğlu is definitely the creation of these three groups. This human element began to change after the Republic. Embassies went to Ankara. But the remnants of the old, that is, both the buildings and the people to some extent, continued to live until the end of the Second World War. The real drastic change happened in the 1960s and 70s. Instead of the cosmopolitan population of yesterday, the rural people settled in Beyoğlu. In other words, the blood of the district's body has changed. The new population, of course, started to change the buildings as well. Some buildings collapsed...”

While the efforts to keep up with all the changes continued, an unexpected step was taken in 1986. During the mayorship of Bedrettin Dalan, a series of demolition activities were carried out in order to clean and rehabilitate the area within the framework of the Essen Plan. A total of 368 buildings, 167 of which are registered, were demolished in order to clear Tarlaabaşı and its surroundings from prostitution and drug gangs, and to ease traffic. While the demolition process caused the destruction of the Levantine architecture and the urban identity of the region, which has been formed over hundreds of years, the cleaning and rehabilitation works counterproductively increased the obsolescence and collapse even more (Yoğurtçu, 2016).

Led by the Istanbul Chamber of Architects; Istanbul Technical University and Yıldız Technical University objected to the desire to destroy this unique Levantine architectural example with a quick decision. Despite the struggles and campaigns carried out jointly with local people and non-governmental organizations, the destruction could not be prevented (Youtube Documentary, 2021).

In 1993, Galata-Beyoğlu was declared an urban protected area. In 1998, the Istanbul Metropolitan Municipality Galata Region Development Plan was launched. Later on, “gentrification studies” started in this region (Başat, 2007).

Some of the the gentrification works on İstiklal Avenue in particular are; creating diversity in entertainment venues, banks opening up art galleries especially in this avenue, and increasing the number of eating-drinking and clothing venues which are described as "chains". The change in the user profile with these new movements caused the physical environment and activities to change. The desired gentrification goals have been achieved (Başat, 2007).

2.3. Method

For the functional analysis of İstiklal Avenue, two separate field studies were carried out in May 2021 and October 2021, all the functions along the street were identified and marked on the map, and photographic and video recordings were taken. The collected visual resources from field studies were digitized, matched and verified with the current panoramic avenue views on the maps. Then all the resources have been listed and classified as functional. The current plan of Beyoğlu has been edited using Autocad 2021, then with Adobe Photoshop 2019, the classification has been applied on the plan.

After all these studies, the photographs of the important functions that add value to the identity of the street, but which have undergone changes today, are compared with today's, and the pressure of popular culture is discussed.

3. FINDINGS

A classification has been made with the help of photographs taken and videos recorded on the street, and city maps in order to determine how much popular culture venues influence Istiklal Avenue. A map legend has been prepared by considering the functions at the entrances of the apartments located at the street level. Functions are divided into 14 groups and colored according to the colors of urbanism as: “Chain Restaurants, Local Restaurants, Chain Stores, Local Shops, Religious Buildings, Educational Buildings, Culture-Art Centers, Bank-Exchange Office, Public Institutions and Consulates, Inn-Passage-Business Center, Empty Construction, Hotel-Apartment, Bar-Entertainment, Health”. These functions, located on the left and right, on the 10-meter-wide and 1.4-km-long Avenue, are roughly seen in Figure 6.

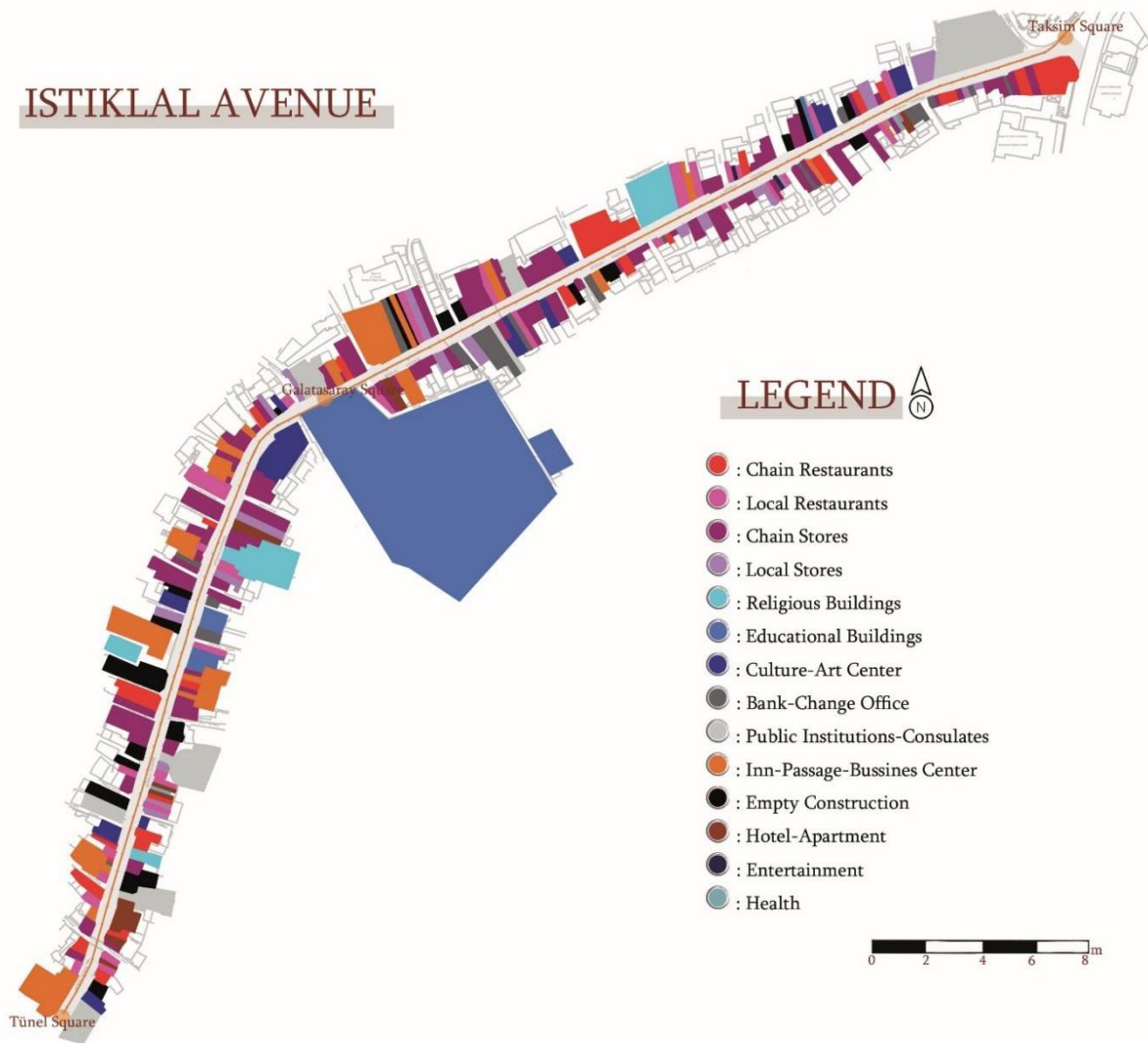

Figure 6: Istiklal Avenue Function Analysis

If we look at the distribution of the places on Istiklal Avenue, we can see that 276 places were determined and their numbers were graphed (Figure 7). As can be seen in this distribution, 94 out of 276 functions are chain stores. The second largest group is chain restaurants. It can be read on the graph that the dominant function in the avenue is chain consumption.

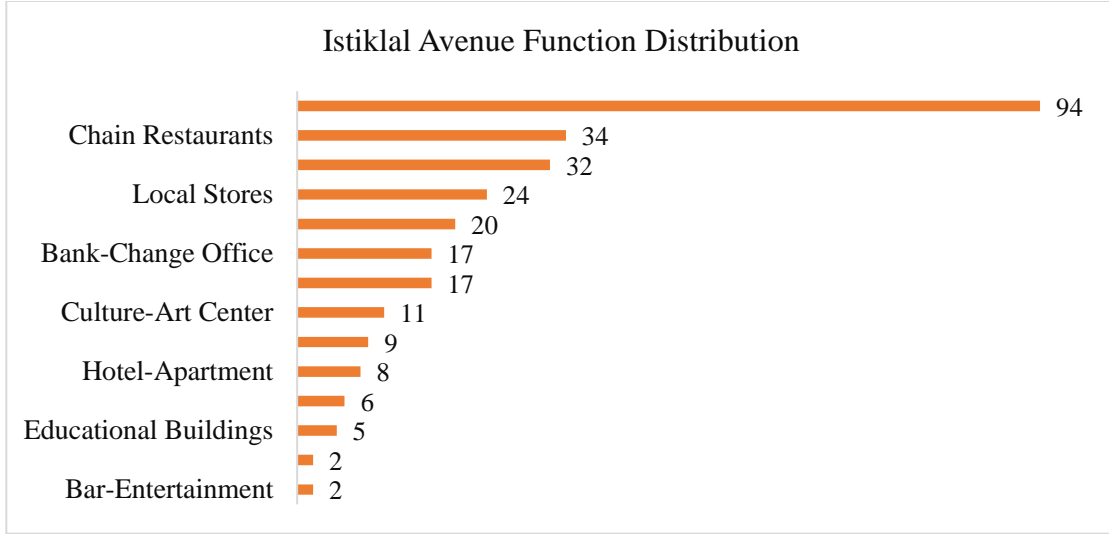

Figure 7: İstiklal Avenue Function Distribution

Especially in the recent past, in the first years of the Republic, important entertainment venues and patisseries of the period (such as Markiz, Lebon, Nisuaz), venues that played an important role with their cultural activities (such as Taksim Cinema, Atlas Cinemas, Alhambra Cinema, Saray Cinema), venues designed for shopping (such as Oriental Passage, Hacopulo Passage, Çiçek Passage, Avrupa Passage (European Arcade)) were the identity places of İstiklal Avenue. Although some of these places continue to exist today, they have been replaced by the new alternatives around them. Consulates of many countries (such as France, Russia, Netherlands, Sweden, Greece) are also on this street.

This situation in today's İstiklal Avenue can be seen in Figure 25 and Figure 26. İstiklal Avenue, which was the center of cultural events, especially with its various cinemas and performance halls, today hosts to very few cultural centers and cinemas, which mostly consists of bank art galleries (Figure 8).

The current situation of the inns and passages designed for shopping is as in the figure for busy hours (Figure 9).

Figure 8: Culture and Art Centers, Public Institutions-Consulates

Figure 9: Inn-Passage and Business Centers

While the preference for shopping was for inns and arcades in the past, this situation has changed today. The Avenue is home to a large number of clothing stores, mostly chain ones (Figure 10, Figure 11).

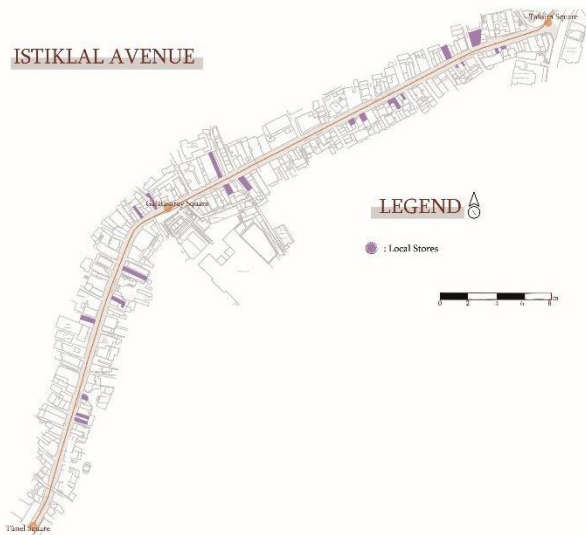

Figure 10: Local Stores

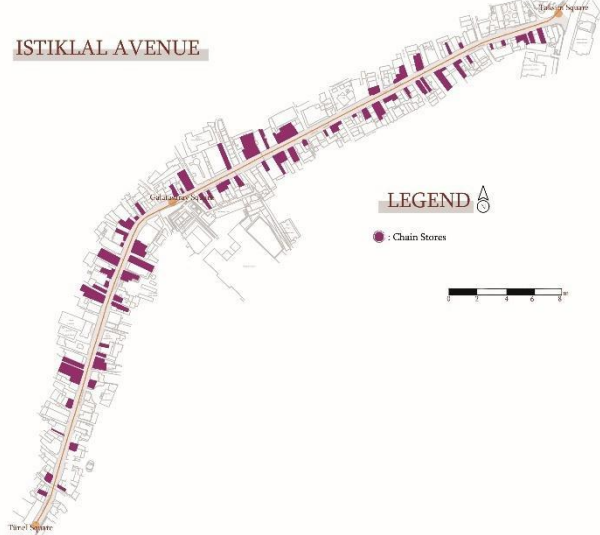

Figure 11: Chain Stores

The same situation is seen in terms of the diversification of eating and drinking places. There are many chain and local restaurants on the avenue. Few patisseries and restaurants, which were places of meeting and entertainment in the past, have diversified and increased considerably today (Figure 12, Figure 13).

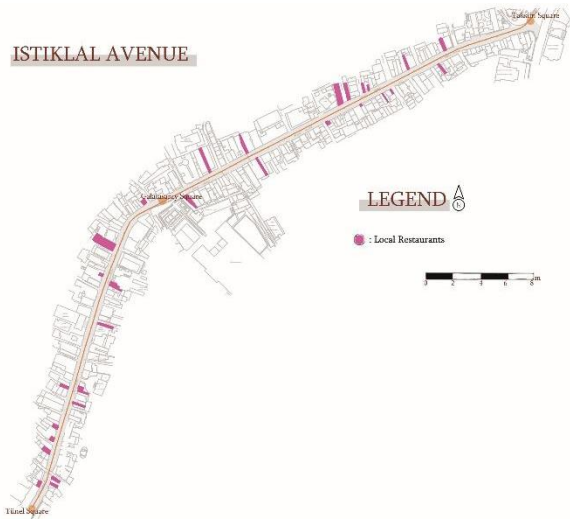

Figure 12: Local Restaurants

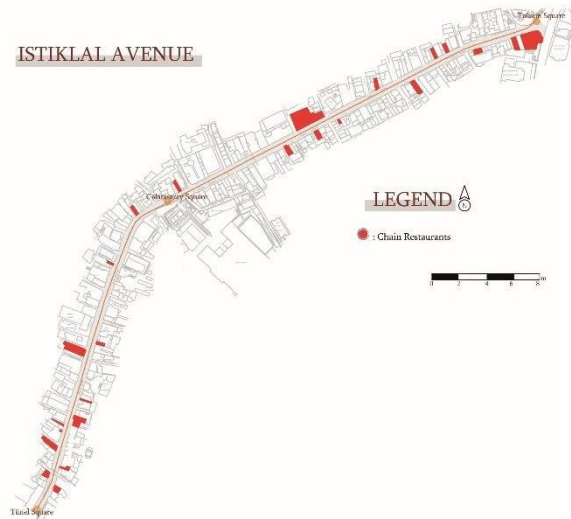

Figure 13: Chain Restaurants

4. Discussion and Conclusion

Every place where people exist; changes and develops with people as are like living organisms. While this process sometimes flows so slowly that it cannot be perceived, sometimes its dynamics is high. Istiklal Avenue-Pera region is an active region where these changes are frequently experienced. It has experienced changes that have spread over time and have had great repercussions in a short period.

As Tekin and Akgün Gültekin (2017) mentioned, Istiklal Avenue happens to be the most heterogeneous urban space in Istanbul, where the most conflicting political, economic and societal processes of the collective memory and daily life were witnessed. Pera had always been an ethnically diverse settlement area. The population, back in 1848, was 137.400; 66.700 Muslims and 70.700 Non-Muslims (Durudoğan, 1998). The demographic structure consisted mainly of Levantines, and Greeks, Armenians, Jews and Turks. Russians, Bulgarians and Circassians were also parts of this ethnical diversity (Tekin and Akgün Gültekin, 2017).

In every page of history it's mentioned, Pera Region has had a different identity independent of the time and place it is in. It used to be a colony with a different identity away from the center during the Genoese Period, when its settlement began; later, with the Ottoman Empire and the conquest it has had a different identity from Constantinople. This region, which was able to catch innovations and developments quickly and adapt, became a center of attraction first in the Reforms and then in the foundation of the Republic. In every page of history it's mentioned, Pera Region has had a different identity independent of the time and place it is in. It used to be a colony with a different identity away from the center during the Genoese Period, when its settlement began; later, with the Ottoman Empire and the conquest it has had a different identity from Constantinople. This region, which was able to catch innovations and developments quickly and adapt, became a center of attraction first in the Reforms and then in the foundation of the Republic. Pera Region, which has shown its different identity in these three main periods from its beginning, has experienced a continuous rise. "Grand Rue De Pera," which had been on the rise since the 1850s, Represented the most "Western" Face of the Empire in terms of architecture, demography, and lifestyle (Adanalı, 2011).

Considering the whole process; Pera- Istiklal Avenue took its current form with two major incidents. The first of these is that it was refilled with a different social texture as a result of the 1942 Wealth Tax and the great migrations that followed. In this process, there was a serious destruction in the region with this social change. The second incident, on the other hand, is the gentrification efforts that followed the destructions which were carried out with different excuses. Gentrification has made Istiklal Avenue completely unidentified while trying to save its obsolete identity.

This historical importance and change over the years paved the way for the avenue and the region to take its current form. Tekin and Akgün Gültekin (2017) analyzed the street in their study in 2004-2014. In the study, it has been determined that the businesses with the unique character of Istiklal Avenue are gradually decreasing and that they come to the street for shopping and consumption purposes and as a result, it was determined that there was a great physical and social change in the street in the relevant years.

Looking at today's analysis, it has moved away from the value of its history and is no different from an ordinary street or any shopping mall. The identities of the commercial service units involved are chain brands that were identified through fast consumption-popular culture. When we examine the analysis of these functions, we can see that the Avenue is perceived as the main shopping street in any newly built settlement instead of a connection road full of apartments with historical architectural identity. When the usage rates are examined, it is seen that more than half of the functions in the avenue are clothing stores. However, this avenue is not for local and foreign visitors who want to shop for clothing; In fact, it welcomes its visitors who want to see the main identity that actually makes this avenue popular. But all visitors who come with the advertisement and curiosity of this identity encounter a shopping mall-like view.

This avenue, which has a lot of value to be promoted and maintained, is now under the pressure of fast-fashion stores and chain restaurants appealing to the middle class. As Adanalı (2011) mentioned, the real estate investments of big local and foreign capital play an important role in shaping the transformation of Istiklal Avenue. Sales and purchases conducted by investors expand in volume every day as properties are hurriedly handed out. For example, Mango, which already has a store on the street, bought a building under the Istanbul Metropolitan Municipality and operated as the Istanbul Bookstore of Kültür A.Ş. until recently, while Dutch VastNed bought the Yapı Kredi building. Apart from VastNed, the UK-based Eastern European Property Fund

Limited (EEPFL) purchased a total of 9 buildings of various sizes in Beyoğlu, and Kazak Capital Partners purchased Kamondo Han, one of the most important buildings in Galata (Adanalı, 2011). This situation causes the street to be filled with foreign chain stores.

The region, which used to have a much more intellectual and multi-layered identity, is now corrupt and about to disappear. A great culture and value, whose history dates back to 1000 years ago and which is tried to be preserved and maintained until today, is about to disappear with the effect of this consumption community, the greed of rent and the ill-use of nature and the rapid artificialization and concretization.

For example, the place that is Demirören Shopping Center today served as Odeon Theatre, the Orient Cinema, Luxury Cinema and Palace Cinema in the past. While this cinema was an important cultural center where the premieres of Turkish movies were held, it was demolished in the early 2000s and this shopping center was built instead. (İstiklal Senin, 2021), (Figure 14).

Figure 14: Demirören Shopping Center 2021 – Palace Cinema, Odeon Theatre, the Orient Cinema, Luxury Cinema (Deveaux Apartment) (İstiklal Senin, 2021).

Inci Patisserie is the first place where profiteroles, a French dessert, were introduced to our country. This patisserie, which is one of the oldest businesses on the street, was moved due to the renovation of the Cercle d'Orient building, but after the renovation, a chain consumption store was opened instead. (İstiklal Senin, 2021), (Figure 14).

Figure 15: Adil Işık Store 2021 – İnci Patisserie (Cercle D'orient) (Turan Akıncı, 2021).

Today, the place that we encounter as the Golden Rose store is Borsa Lokantası, which used to host large meetings and organizations, where the most popular dishes of Istiklal Avenue used to be. The Istiklal Avenue branch of this restaurant, which has branches in more than one place, has moved to another location today, leaving its place to a chain store (Fig. 16).

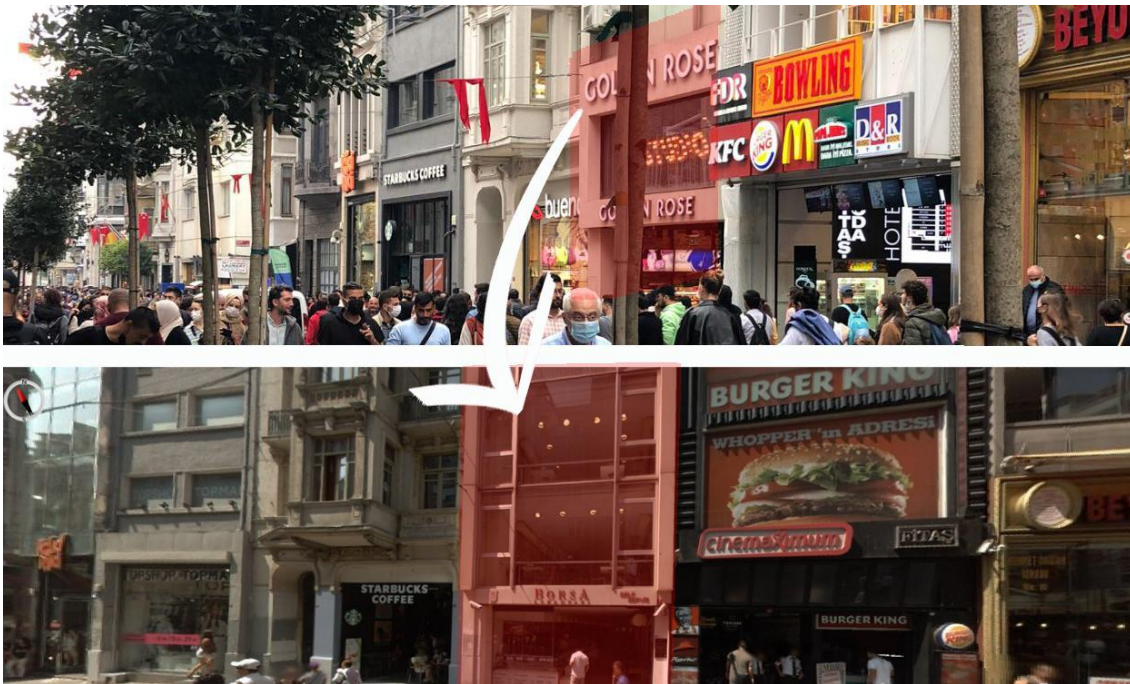

Figure 16: Golden Rose Store 2021 – Borsa Restaurant (Istanbul City Map, 2021).

Alhambra Cinemas, one of the important cultural centers of its time and located on the entrance floor of the Alhambra Han, hosted Atatürk with his family twice. It was closed in 1999 after it was damaged by a major

fire. Today, the ground floor shops of this inn serve for chain consumption, as seen in Figure 17 (İstiklal Senin, 2021).

Figure 17: Alhamra Han 2021 – Alhamra Cinema and Various Chain Stores (İstiklal Senin, 2021)

This avenue and its surroundings, which were the center of culture, art and innovations and has been a center of attraction for years with this feature, today, has almost no culture-art centers and activities at all. If the change continues at this rate, Istiklal Avenue will turn into an open-air shopping center with consulates in it.

Considering the historical identity of Istiklal Avenue and its function in the city, it is the center of culture, arts and entertainment. Today, it has shifted these identity features to alternative places in various districts of Istanbul. Also, today, as Adanalı (2011) mentioned too, Istiklal Avenue is becoming similar to any main avenue that could be found in any other city of the world. The most important step to be taken for the avenue to regain its former value will be to make promotional activities and to open up centers that will emphasize the importance of these functions. The importance can be underlined by acting with the local administration for the recovery of lost functions.

Although it is very difficult to return to the milestones experienced, eliminating future dangers and making remarkable promotional activities about the value of this area can be a more solution-oriented planning approach.

Popular culture is a very common and very real concept that cannot be ignored. It shows its effects in many actions in daily life and in the shaping of places. Throughout history, Istiklal Avenue has always hosted people from different cultures together, and by accumulating memories from each of them, it has turned into a living value in the minds beyond being a physical place day by day. To define adjectives such as new and popular is to ignore and ordinaryize the entire history, architectural structure and social life of Istiklal Avenue. Giving such a large number of chain consumption places, the product of popular culture, on the street, which has its own historical and cultural identity, causes identity damage. It is necessary to ensure the continuity of the past and the present in harmony with Istiklal Avenue and similar important historical areas. Although multiculturalism and being open to change are concepts that expand the borders in temporal and spatial terms, it will lead to dangerous consequences for historical areas if the experienced changes simplify and destroy the existing value.

REFERENCES

- Adanalı, Y. A. (2011). De-spatialized Space As Neoliberal Utopia: Gentrified İstiklal Street and Commercialized Urban Spaces. *Red Thread*, Issue 3. Access Address (22.12.2021): <https://red-thread.org/neoliberal-utopya-olarak-mekansiz-mekanlar-soylulastirilan-istiklal-caddesi-ve-ticarilestirilen-kent-mekanlari/>
- Akın, N. (1998). Galata and Pera in the Second Half of the Nineteenth Century. İstanbul: Literatür Publication, p: 354. Access Address (10.06.2021): <https://www.archnet.org/publications/12484>
- Aytepe, O. (2004). Ankara Being the Center and Capital. *Journal of Atatürk Road*, V.: 33-34, p. 15-22, Ankara. Access Address (11.11.2021):
- Başat, K. B. (2007). Current Differentiations Within The Cities: İstanbul- İstiklal Street. İstanbul Technical University Institute of Science and Technology, Master's Thesis, İstanbul. Access Address (10.06.2021): <https://polen.itu.edu.tr/xmlui/handle/11527/8475?show=full>
- Batur, A. (2000). Galata and Pera 1 A Short History, Urban Development Architecture and Today. *ARI The Bulletin of the İstanbul Technical University*, V:55 No:1, İstanbul. Access Address (08.11.2021): https://www.academia.edu/5022633/Galata_and_Pera_1_A_Short_History_Urban_Development_Architecture_and_Today
- Cihangiroğlu, M. S. (2019). A Study on the Value Perception of Memory Spaces and Its Change: Ankara Train Station. Thesis in Proficiency in Art, Hacettepe University, Institute of Fine Arts, Ankara. Access Address (15.06.2021): <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/8492?locale-attribute=en>
- Coşgun, M. (2012). Popular Culture and Consumer Society. *Batman University Journal of Life Sciences*, V:1, p.: 837-850. Access Address (15.06.2021): <https://dergipark.org.tr/en/pub/buyasambid/issue/29824/320933>
- Crothers, L. (2021). *Globalization&American Popular Culture*. Rowman&Littlefield Publishing Group, Inc., United Kingdom.
- Durhan, Ö. S. (2009). Urban Transformation in İstanbul in the Early Republican Period (1928-1950). PhD Thesis, Yıldız Technical University Graduate School of Science and Engineering, İstanbul. Access Address (24.06.2021): <http://dspace.yildiz.edu.tr/xmlui/handle/1/1980>
- Durudoğan, S. (1998). The Effects of Pera/Beyoğlu's Economic, Cultural and Political Structure on Architecture in the 19th Century. PhD Thesis, İstanbul Technical University Institute of Science and Technology, Master's Thesis, İstanbul. Access Address (20.06.2021): <http://polen.itu.edu.tr/xmlui/handle/11527/16597?show=full>
- Google Earth, Access Address (25.06.2021): <https://earth.google.com/web/search/istiklal+caddesi+beyo%c4%9flu/> .
- Google Images, Access Address (17.06.2021): <https://www.google.com.tr/imghp?hl=tr&ogbl>
- İstanbul City Map, Access Address (10.12.2021): <https://sehirharitasi.ibb.gov.tr/>
- İstanbul İETT, Access Address (24.06.2021): <https://www.iett.istanbul/tr/main/pages/nostaljik-tramvay-hakkinda/92>
- İstiklal Senin, Access Address (12.12.2021): <https://istiklal.ist/>

- Karayuluk, H. (2018). Evaluation of the Events of 6-7 September 1955 in the Relation of Cause and Effect. *International Journal of Human Studies*, V.:1 (1), p: 36-50. Access Address (18.06.2021): https://dergipark.org.tr/en/pub/uicd/article/431574#article_cite
- Kartarı, A. (2019). *Anadolu University, Department of Cultural Heritage and Tourism, Intercultural Communication, Textbook*, p.: 8, Eskişehir: Anadolu University Publications.
- Kayra, C. (1990). *Times and Places*. Istanbul: Ak Publications. https://openlibrary.org/works/OL2613150W/I%CC%87istanbul_meka%CC%82nlar_ve_zamalar
- Korucu, T., (2021). *Social and Economic Life in Galata in the Second Half of the 17th Century According to Istanbul Kadi Registers*. Hacettepe University, Institute of Social Science, Master's Thesis, Ankara. Access Address (09.12.2021): <http://hdl.handle.net/11655/25152>
- Marmara University Open Access System, Access Address (24.06.2021): <http://openaccess.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/156728/001500842006.pdf?sequence=2>
- Omay, E. E. (2000). *A Rehabilitation Project For The Galata Kulesi - Perşembe Pazari - Arap Kayyum Streets In The Historical Site Galata*. Istanbul Technical University Institute of Science and Technology, Master's Thesis, Istanbul. Access Address (24.06.2021): <https://polen.itu.edu.tr/xmlui/handle/11527/11027?show=full>
- Öztay, H. (2021). *Fast Fashion, in the Context of Changing Consumption Practices*. *Istanbul Gelişim University Journal of Social Sciences* 8 (2): 468-481. Doi: <https://dx.doi.org/10.17336/igusbd.695624>
- Öztürk, İ. M. (2013). *The Extraordinary Economic Decisions of Turkey in World War II: The National Protection Law and the Wealth Tax Act*. *Research Journal of Historical Studies*, V.: 32 (54), p: 135-166. Access Address (25.06.2021):
- Republic of Turkey Governorship of Istanbul, Access Address (08.11.2021): <http://www.istanbul.gov.tr/uc-impatorluga-baskentlik-yapan-sehir-istanbul>
- Sözen, E. (2012). *Popular Culture Rhetoric: Lack of Ownership and Common Sense Knowledge*. *Journal of East West*, (15), 57-69.
- Tan M. (2021). *Modernity, Noise, Silence: A Sociological Critique*. *Journal of Sociological Context*, 2(2),107-118. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.7>
- Tekin I. and Akgün Gültekin A., (2017). *Rebuilding of Beyoğlu-Istiklal Street: A Comparative Analysis Of Urban Transformation Through Sections Along The Street 2004-2014*. *METU JFA* 34(2): 153-179. DOI: 10.4305/METU.JFA.2017.2.12.
- Tekin, I. (2005). *The Reading Of Urban Life in The Vicinity of Beyoğlu-Istiklal Street with Sections and The Crowd of The Street*. Istanbul Technical University Institute of Science and Technology, Master's Thesis, Istanbul. Access Address (24.06.2021): <https://polen.itu.edu.tr/xmlui/handle/11527/6308?show=full>
- Turan Akıncı Portolio View, Access Address (11.12.2021): <https://www.turanakinci.com/portfolio-view/beyoglu-cercle-dorient/>
- Türk, A. and Seydioğulları, H.S. (2018). *Reflection of Urban Identity on City Square: Alanya Iskele-Rıhtım Region Sample*. Mehmet Akif Ersoy University, *Journal of Institute of Science and Technology* V.:9 (1) p: 205-215.

- Yıldırım, A. (2018). Colletive Memory in the Context of the Protection of Cultural Artifacts: Public Squares (Taksim Square as an Example). Kadir Has University, Institute of Science and Technology, Master's Thesis, Istanbul. Access Address (25.06.2021): <http://academicrepository.khas.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12469/2608>
- Yoğurtçu, M. (2016). Transformation Process of Cities in Turkey and Tarlabası Example. Yüksek Lisans Tezi, Istanbul Aydın University Institute of Social Sciences, Master's Thesis, Istanbul. Access Address (18.06.2021): https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=OW3_wskLcSckDXs49Rzcbw&no=puA-shuLgUE2yEmPzFAG4w
- Youtube Documentary About Tarlabası, Access Address (17.06.2021): https://www.youtube.com/watch?v=ScB5bRiNjw&t=1002s&ab_channel=HilmiEtikan